

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન (મુદ્દામાલનો કબજો) નં. ૮૫૨૧/૨૦૧૭

સાથે

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નં. ૮૫૩૮/૨૦૧૭

સાથે

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નં. ૮૮૫૧/૨૦૧૭

સાથે

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નં. ૮૯૧૨/૨૦૧૭

સાથે

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નં. ૯૧૧૮/૨૦૧૭

સાથે

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નં. ૯૧૭૮/૨૦૧૭

સાથે

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નં. ૯૨૪૫/૨૦૧૭

સાથે

સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નં. ૯૫૨૬/૨૦૧૭

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી જે.બી. પારડીવાલા

=====

૧	શું સ્થાનિક પેપર્સના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપવામાં આવી શકે છે?	
૨	પત્રકારને રિફર કરવામાં આવશે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તેના હેઠળ કરાયેલા કોઈપણ આદેશને લગતા કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે?	
	આ ચુકાદાને સબઓર્ડિનેટ-ન્યાયતંત્રમાં પરિપત્રિત કરો.	

=====

પરેશકુમાર જયકરભાઈ બ્રહ્મભટ્ટ....અપીલકર્તા (ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય....સામાવાળા (ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અરજદારો તરફે શ્રી એ. ડી. શાહ, શ્રી એસ. વી. રાજુ, એમિકસ ક્યુરી તરીકે વરિષ્ઠ વકીલો, શ્રી તન્મય બી. કારિયા, શ્રી એસ. ટી. પટેલ, શ્રી એમ. જી. પંડ્યા, શ્રી નાસિર સૈયદ, શ્રી હિરેન એમ. મોદી, શ્રી પાર્થિવ એ. ભટ્ટ અને શ્રી દેવાંગ જે. જોશી, સંબંધિત વકીલો.

પ્રતિવાદી નં. ૧ તરફે શ્રી મિતેશ અમીન, પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર, શ્રી ધર્મેશ દેવનાની અને સુશ્રી મોક્ષા ઠક્કર, સહાયક એ.પી.પી.

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિશ્રી જે.બી. પારડીવાલા

તારીખ:૧૫/૧૨/૨૦૧૭

સી.એ.વી. સામાન્ય ચુકાદો

૧. ઉપરોક્ત તમામ અરજીઓમાં ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓ સમાન હોવાથી, તેઓની સુનાવણી એકસાથે કરવામાં આવી હતી અને આ સામાન્ય ચુકાદા અને આદેશ દ્વારા તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૨. સુવિધા ખાતર, સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપ્લિકેશન નં. ૮૫૨૧/૨૦૧૭ ને મુખ્ય બાબત તરીકે ગણવામાં આવે છે.

૩. ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની આ અરજી દ્વારા, અરજદાર નડિયાદ મુકામે ખેડાના પ્રિન્સિપલ સેશન્સ જજ દ્વારા ક્રિમિનલ રિવિઝન એપ્લિકેશન નં. ૧૧૭/૨૦૧૭ માં પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૨ ઓક્ટોબર ૨૦૧૭ ના આદેશની કાયદેસરતા અને માન્યતા પર પ્રશ્ન ઉઠાવે છે, જેના દ્વારા રિવિઝનલ કોર્ટે અહીંના અરજદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિવિઝન અરજીને ફગાવી દીધી હતી, અને આ રીતે ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૬૫ઈ, ૧૧૬બી અને ૮૧ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે કપડવંજ પોલીસ સ્ટેશનમાં નોંધાયેલ પ્રોહિબિશન સી.આર. નં. ૧૮૬/૨૦૧૭ ધરાવતા ફર્સ્ટ ઇન્ફોર્મેશન

રિપોર્ટના સંબંધમાં આંક-૧ હેઠળ એડિશનલ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, કપડવંજ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૨૭ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૭ ના આદેશને બહાલી આપી હતી.

૪. આ અરજી ઉદ્ભવવા માટેના તથ્યોનો સારાંશ નીચે મુજબ આપી શકાય:

૪.૧ અહીંના અરજદાર રજિસ્ટ્રેશન નં. જીજે-૨૩-બીડી-૬૦૮૨ ધરાવતી હ્યુન્ડાઈ ક્રેટા નામની મોટર કારના રજિસ્ટર્ડ માલિક છે. ૧૭ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૭ ના રોજ, કપડવંજ પોલીસ સ્ટેશન, જિલ્લો: ખેડામાં એક ફર્સ્ટ ઇન્ફોર્મેશન રિપોર્ટ નોંધવામાં આવ્યો હતો. એફ.આઈ.આર. માં પ્રકાશચંદ્ર, જીવનસિંહ રાજાવત અને ચેતનલાલ કાલુસિંહ નામના ત્રણ વ્યક્તિઓને આરોપી તરીકે નામ આપવામાં આવ્યા હતા. એફ.આઈ.આર. ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાના સંદર્ભમાં નોંધવામાં આવી હતી.

૫. રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પરથી એવું જણાય છે કે પ્રશ્ન હેઠળના વાહન એટલે કે અહીંના અરજદારની માલિકીના વાહનનો ઉપયોગ ૧૦ લિટરથી વધુ માત્રામાં દારૂની ગેરકાયદેસર હેરાફેરી કરવાના હેતુ માટે કરવામાં આવ્યો હતો.

૬. પોલીસ દ્વારા કાર જપ્ત કરવામાં આવતા, અહીંના અરજદારે તેના વચગાળાના મુકિત માટે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ ની કલમ ૪૫૧ હેઠળ અરજી દાખલ

કરી હતી. ગુજરાત પ્રોહિબિશન (લિકર સેમ્પલ એન્ડ ડિટર્મિનેશન ઓફ ક્વોન્ટિટી સીઝડ લિકર) રૂલ્સ, ૨૦૧૨ ના નિયમ ૯ સાથે વાંચતાં ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૯૮(૨) ની જોગવાઈઓ પર નોંધપાત્ર રીતે આધાર રાખીને મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા આ અરજી ફગાવી દેવામાં આવી હતી. મેજિસ્ટ્રેટે એવો મત લીધો હતો કે ટ્રાયલ અથવા જમીની કાર્યવાહી પેવિંગ હોય ત્યાં સુધી વાહનને વચગાળાની મુક્તિ આપવાના હેતુ માટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ હેઠળની સત્તાઓ ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૯૮(૨) ને કારણે ઘટાડી દેવામાં આવી છે.

૭. સંબંધિત મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશથી અસંતુષ્ટ હોવાથી, અરજદારે સેશન્સ કોર્ટ, ખેડા સમક્ષ રિવિઝન અરજી દાખલ કરી. અરજદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી રિવિઝન અરજી પણ પ્રિન્સિપલ સેશન્સ જજ દ્વારા નીચે મુજબ અવલોકન કરીને ફગાવી દેવામાં આવી હતી:

"મુદ્દા નં. ૧:~

૭. મેં વિદ્વાન નીચલી અદાલતના આક્ષેપિત આદેશને ધ્યાનમાં લીધો છે. આક્ષેપિત આદેશ મુખ્યત્વે ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટ, ૧૯૪૯ ની કલમ-૯૮(૨) અને ગુજરાત પ્રોહિબિશન (લિકર સેમ્પલ એન્ડ ડિટર્મિનેશન ઓફ ક્વોન્ટિટી સીઝડ લિકર) રૂલ્સ, ૨૦૧૨ ના નિયમ-૯ પર આધારિત છે, જે નીચે મુજબ છે:~

(એ). ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટ, ૧૯૪૯ ની કલમ-૯૮(૨) નીચે મુજબ છે:~

૯૮. જમીને પાત્ર વસ્તુઓ :

(૧). XXX

(૨). કોઈપણ પાત્ર, પેકેજ અથવા આવરણ જેમાં પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જમીને પાત્ર કોઈપણ વસ્તુઓ મળી આવે અને આવા પાત્ર, પેકેજ અથવા આવરણની અન્ય સામગ્રીઓ અને આવી કોઈપણ વસ્તુના વહનમાં ઉપયોગમાં લેવાતા પ્રાણીઓ, ગાડાં, વાસણો અથવા અન્ય વાહનો સમાન રીતે અદાલતના આદેશ દ્વારા જમીને પાત્ર રહેશે [પરંતુ જ્યાં જમ કરાયેલા દારૂની માત્રા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી માત્રા કરતાં વધુ હોય ત્યાં અદાલતના અંતિમ ચુકાદા સુધી તેને બોન્ડ અથવા જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં].

(બી). ગુજરાત પ્રોહિબિશન (લિકર સેમ્પલ એન્ડ ડિટર્મિનેશન ઓફ ક્વોન્ટિટી સીઝલ લિકર) રૂલ્સ, ૨૦૧૨ નો નિયમ-૯ નીચે મુજબ છે:~

નિયમ-૯. જ્યારે માત્રા ૧૦ લિટરથી વધુ હોય ત્યારે વાહનોની જમી:~ જ્યાં કાયદા હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાના સંદર્ભમાં જમ કરાયેલા દારૂની માત્રા ૧૦ લિટરથી વધુ હોય, ત્યારે આવા દારૂનું વહન કરતું વાહન અથવા સાધન કાયદાની કલમ ૯૮ ની પેટા-કલમ (૨) ની જોગવાઈઓ અનુસાર જમીને પાત્ર રહેશે.

૮. ઉપરોક્ત જણાવેલ વાહન પ્રોહિબિશન એક્ટ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનામાં સંડોવાયેલ છે, જેમ કે ઉપર ૧૦ લિટરથી વધુ માત્રા માટે ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે.

૯. મેં 'દિલીપ બાબુ મહિડા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત' ના કેસમાં 'સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપિલિકેશન નં. ૬૮/૨૦૧૩' માં નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટના સાઈટિશનને ધ્યાનમાં લીધું છે, જેમાં, વાહન ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટ, ૧૯૪૯ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનામાં સંડોવાયેલું હતું અને નામદાર હાઈકોર્ટે અરજદારને વાહનનો કબજો સોંપવાનો આદેશ આપ્યો છે.

આ સંદર્ભમાં, મેં નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટના ઉપરોક્ત જણાવેલ સાઈટિશનને ધ્યાનમાં લીધું છે. આ સાઈટિશન ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ ની કલમ-૪૮૨ હેઠળનું છે. ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ-૪૮૨ નીચે મુજબ છે:~

૪૮૨. હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાની બચાવ જોગવાઈ. આ કોડ હેઠળના કોઈપણ આદેશને અમલમાં મૂકવા માટે, અથવા કોઈપણ અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે અથવા અન્યથા ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા માટે જરૂરી હોય તેવા આદેશો પસાર કરવાની હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાઓને મર્યાદિત કરવા અથવા અસર કરવા માટે આ કોડમાંની કોઈપણ બાબતને ગણવામાં આવશે નહીં.

કાયદાની ઉપરોક્ત જણાવેલી જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ઉપરોક્ત જણાવેલી સહજ સત્તા માત્ર નામદાર હાઈકોર્ટ પાસે જ રહેલી છે. આ અદાલત નામદાર હાઈકોર્ટની તાબાની અદાલત છે.

ઉપરોક્ત જણાવેલા તથ્યો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને, આ સાઈટૅશન અરજદારને મદદરૂપ થતું નથી.

૧૦. મેં 'અકીલ શબ્બીર કાકર વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત' ના કેસમાં 'સ્પેશિયલ ક્રિમિનલ એપ્લિકેશન (કવોશિંગ) નં. ૨૧૭૪/૨૦૧૫' માં નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટના સાઈટૅશનને ધ્યાનમાં લીધું છે, જેમાં, પ્રોહિબિશન એક્ટના ગુનામાં સંડોવાયેલા વાહનનો કબજો અરજદારને સોંપવાનો નામદાર હાઈકોર્ટ આદેશ આપ્યો છે.

નામદાર ગુજરાત હાઈકોર્ટના ઉપરોક્ત જણાવેલા સાઈટૅશનને જોતા, અરજદાર દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ઉપરોક્ત અરજી ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ-૨૨૭ હેઠળની છે. ભારતના બંધારણનો અનુચ્છેદ-૨૨૭ નીચે મુજબ છે:~

૨૨૭. હાઈકોર્ટ દ્વારા તમામ અદાલતો પર દેખરેખ રાખવાની સત્તા. [૧]. દરેક હાઈકોર્ટ જે પ્રદેશોના સંબંધમાં અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરે છે તે પ્રદેશોમાંની

તમામ અદાલતો અને ટ્રિબ્યુનલો પર દેખરેખ રાખશે.

[૨]. અગાઉની જોગવાઈઓની વ્યાપકતાને બાધ પહોંચાડ્યા વિના, હાઈકોર્ટ (એ). આવી અદાલતો પાસેથી રિટર્ન મંગાવી શકશે; (બી). આવી અદાલતોની પ્રેક્ટિસ અને કાર્યવાહીના નિયમન માટે સામાન્ય નિયમો બનાવી અને જારી કરી શકશે અને ફોર્મ્સ નક્કી કરી શકશે; અને (સી). આવી કોઈપણ અદાલતોના અધિકારીઓ દ્વારા પુસ્તકો, એન્ટ્રીઓ અને હિસાબો જે ફોર્મ્સમાં જાળવવામાં આવશે તે ફોર્મ્સ નક્કી કરી શકશે.

[૩]. હાઈકોર્ટ આવી અદાલતોના શેરિફ અને તમામ કલાર્ક તથા અધિકારીઓને તેમજ તેમાં પ્રેક્ટિસ કરતા એટર્ની, એડવોકેટ્સ અને પ્લીડર્સને ચૂકવવાપાત્ર ફી ના કોષ્ટકો પણ નક્કી કરી શકશે:

પરંતુ શરત એ છે કે ખંડ [૨] અથવા ખંડ [૩] હેઠળ બનાવવામાં આવેલ કોઈપણ નિયમો, નિર્ધારિત કરેલ ફોર્મ્સ અથવા નક્કી કરેલ કોષ્ટકો અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈ સાથે અસંગત હોવા જોઈએ નહીં, અને તેમાં રાજ્યપાલની પૂર્વ મંજૂરીની જરૂર પડશે.

[૪]. સશસ્ત્ર દળોને લગતા કોઈપણ કાયદા દ્વારા અથવા તે હેઠળ રચાયેલી કોઈપણ અદાલત અથવા ટ્રિબ્યુનલ પર હાઈકોર્ટને દેખરેખની સત્તાઓ પ્રદાન

કરવા માટે આ અનુચ્છેદમાંની કોઈપણ બાબતને ગણવામાં આવશે નહીં.

ઉપરોક્ત જણાવેલી હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, બંધારણીય સત્તા નામદાર હાઈકોર્ટ પાસે રહેલી છે અને આ અદાલત પાસે નહીં. આ અદાલત નામદાર હાઈકોર્ટની તાબાની છે.

તેથી, આ સાઈટૅશન અરજદારને મદદરૂપ થતું નથી.

૧૧. વધુમાં, મેં નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના 'એ.આઈ.આર. ૨૦૦૩ એસસી ૬૩૮' માં નોંધાયેલ 'સુંદરભાઈ અંબાલાલ દેસાઈ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત' ના કેસમાં સાઈટૅશનને પણ ધ્યાનમાં લીધું છે, જે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ-૪૫૧ અને ૪૫૭ હેઠળનું છે. આ સાઈટૅશન વર્ષ ૨૦૦૩ માં જાહેર કરવામાં આવ્યું છે, જ્યારે, ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ-૯૮(૨) માં નવો સુધારો ૧૩-૧૨-૨૦૧૧ ના રોજ અસ્તિત્વમાં આવ્યો છે, જેમાં, જ્યાં નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી માત્રા કરતા વધુ દારૂ માટેના ગુનામાં વાહન સંડોવાયેલ હોય ત્યાં વાહનને બોન્ડ અથવા સિક્યોરિટી પર મુક્ત કરવાનો પ્રતિબંધ છે.

વધુમાં, જ્યારે એવી પરિસ્થિતિ ઊભી થાય કે કઈ બાબત પ્રવર્તમાન રહેશે, પ્રક્રિયાગત કાયદો કે કાયદો પોતે, ત્યારે કાયદાની જોગવાઈઓ પ્રવર્તમાન રહેશે. કાયદાની ઉપરોક્ત જણાવેલી ચોક્કસ જોગવાઈઓ, એટલે કે ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ-૯૮(૨) ને ધ્યાનમાં રાખીને, તે પ્રક્રિયાગત કાયદા

એટલે કે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ-૪૫૧ પર પ્રવર્તમાન રહેશે.

તેથી, આ સાઈટિશન અરજદારને મદદરૂપ થતું નથી.

ઉપરોક્ત જણાવેલા તથ્યો અને સંજોગો, કાયદાની જોગવાઈઓ અને સાઈટિશનને ધ્યાનમાં રાખીને, એવું જણાય છે કે, વિદ્વાન નીચલી અદાલતે તથ્યો અને સંજોગો તથા કાયદાની જોગવાઈઓને સાચા પરિપ્રેક્ષ્યમાં ધ્યાનમાં લીધા છે અને, તેથી, હું એ નિષ્કર્ષ પર આવું છું કે વિદ્વાન નીચલી અદાલતે અરજદારની ઉપરોક્ત જણાવેલી અરજી ફગાવી દેવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી અને, તેથી, હું એ નિષ્કર્ષ પર આવું છું કે વિદ્વાન નીચલી અદાલતના ઉપરોક્ત જણાવેલા આદેશમાં દખલ કરવાની કોઈ જરૂર નથી, આથી હું મુદ્દા નં. ૧ નો જવાબ નકારાત્મક આવું છું.

મુદ્દા નં. ૨:~

૧૩. હાલની ક્રિમિનલ રિવિઝન એપ્લિકેશન ફગાવી દેવા પાત્ર છે, આથી હું ન્યાયના હિતમાં નીચે મુજબનો આદેશ પસાર કરું છું.

આ દે શ

૧. ક્રિમિનલ રિવિઝન એપ્લિકેશન નં. ૧૧૭/૨૦૧૭ આથી ફગાવી દેવામાં આવે છે.

૨. કપડવંજ ટાઉન પોલીસ સ્ટેશનમાં પ્રોહિબિશન સી.આર. નં. ૧૮૬/૨૦૧૭ થી નોંધાયેલા ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૬૫(ઈ), ૧૧૬(બી), ૮૧, ૯૮(૨) હેઠળના ગુનાના સંબંધમાં જપ્ત કરાયેલા વાહનનો કબજો સોંપવાની અરજદારની ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ-૪૫૧ હેઠળની અરજી ફગાવી દેતો, વિદ્વાન એડિશનલ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ ફર્સ્ટ ક્લાસ, કપડવંજની અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલો તારીખ ૨૭-૦૯-૨૦૧૭ નો આદેશ, આથી બહાલી આપીને કાયમ રાખવામાં આવે છે."

૮. રિવિઝનલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશથી અસંતુષ્ટ હોવાથી, અરજદાર આ અદાલતના સુપરવાઈઝરી અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા માટે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળની આ અરજી સાથે આ અદાલત સમક્ષ ઉપસ્થિત છે.

****સંબંધિત અરજીઓમાં ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલો તરફથી રજૂઆતો:****

૯. સંબંધિત અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલોએ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે નીચલી અદાલતોએ એવા આધારે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧

હેઠળ દાખલ કરાયેલી અરજીઓ ફગાવી દેવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે કે તપાસ, ટ્રાયલ અથવા ઈન્કવાયરી પેલિંગ હોય ત્યાં સુધી વચગાળાના કબજાના રૂપમાં વાહનને મુક્ત કરવા માટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ હેઠળ યોગ્ય આદેશ પસાર કરવાનું મેજિસ્ટ્રેટ અથવા અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર, ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૯૮(૨) હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ જોગવાઈ મુજબ બાધિત અથવા પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યું છે. વિદ્વાન વકીલની રજૂઆત મુજબ, ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૯૮(૨) ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯, ૩૧ અને અનુચ્છેદ ૩૦૦એ નું ઉલ્લંઘન કરે છે. આગળ એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૯૮(૨) ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડમાં કેસોના નિકાલ સુધી મિલકતના નિકાલ અંગેની જોગવાઈઓને તેમજ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ હાઈકોર્ટમાં નિહિત સહજ સત્તાઓને ઓવરરાઈડ કરે છે. એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૯૮(૨) વ્યક્તિના મિલકત ધરાવવાના અધિકારોનું ઉલ્લંઘન કરે છે, અને આથી સરકારે સંતોષ આપવો જોઈએ કે આપો પ્રતિબંધ ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯ ના ખંડ (૫) અને (૬) માં કલ્પના કરવામાં આવેલી વાજબી મર્યાદામાં આવતો વાજબી પ્રતિબંધ છે. આગળ એ પણ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટ બંધારણની રાજ્યની સાતમી અનુસૂચિ હેઠળ આવે છે. ગુજરાતની ચાદી, એટલે કે, બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની ચાદી ૨ ની એન્ટ્રી ૮. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તે મિલકતના નિકાલ અને હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાઓ સાથે કામ પાર પાડતી ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૫૧ અને ૪૮૨ ની

જોગવાઈઓને ઓવરરાઈડ કરે છે. શક્તિદેવી વિરુદ્ધ સ્ટેટ [૨૦૧૨ કિ.એલ.જે. ૪૬૧] ના કેસમાં મદ્રાસ હાઈકોર્ટના એક નિર્ણય પર આધાર રાખીને એવી પણ રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જમીની કાર્યવાહી વાહનના વચગાળાના કબજાની રાહત આપવા માટે કોઈ બાધરૂપ નથી. મદ્રાસ હાઈકોર્ટનો આ નિર્ણય તમિલનાડુ પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૧૪(૪) ના સંદર્ભમાં છે. આગળ એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ હેઠળ વાહનને મુક્ત કરવાની મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાને ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૯૮(૨) માં વાંચવી જોઈએ. એવી દલીલ કરવાનો પણ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે જે બાબત પ્રતિબંધિત છે તે વાહનને બોન્ડ અથવા જામીન પર મુક્ત કરવાની છે. વાહનને અન્ય કોઈપણ કડક નિયમો અને શરતો પર મુક્ત કરી શકાય છે. અંતમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જોગવાઈ મનસ્વી અને ગેરવાજબી છે. વાહનને ટ્રાયલના સમયે માત્ર ઓળખ માટે જ અટકાયતમાં રાખવામાં આવે છે. કોઈપણ વચગાળાનો આદેશ પસાર કરવાની અદાલતની સત્તાને ઘટાડવાના પરિણામે મિલકતનું સંપૂર્ણ નુકસાન થશે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે લગભગ તમામ કેસોમાં, હજુ સુધી ચાર્જશીટ દાખલ કરવાની બાકી છે, અને જો વાહનોને ખુદા મેદાનમાં રાખવાની મંજૂરી આપવામાં આવશે, તો માત્ર તેના મૂલ્યમાં જ ઘટાડો થશે એવું નથી, પરંતુ અસામાજિક તત્વો દ્વારા તેના ભાગોની ચોરી થવાની પણ શક્યતા રહેશે. જ્યાં સુધી કેસોના નિકાલમાં લાંબો સમય લાગશે અને ત્યાં સુધી કલમ ૯૮(૨) મુજબ, આવી મિલકતના નિકાલ અંગેનો વચગાળાનો આદેશ કોઈપણ અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવશે. અરજદારો

વતી રજૂ કરવામાં આવેલી રજૂઆતનો એક બીજો ભાગ એ છે કે કાયદાની કલમ ૯૯ નો પ્રોવાઈઝો જમીની કાર્યવાહી દરમિયાન અમલમાં આવે છે. વાહનના માલિક માટે વાહનનો વચગાળો કબજો માંગવાના તબક્કે અદાલતને સંતોષ આપવો જરૂરી નથી કે તેણે ગુનો બનતો અટકાવવામાં પૂરતી કાળજી લીધી હતી.

૧૦. સંબંધિત અરજદારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલોએ સ્ટેટ ઓફ મધ્ય પ્રદેશ વિરુદ્ધ મધુકર રાવ [(૨૦૦૮) ૧૪ એસસીસી ૬૨૪] ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર મજબૂત આધાર રાખ્યો છે. સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષના કેસમાં, મુદ્દો એ હતો કે શું વાઈલ્ડ લાઈફ (પ્રોટેક્શન) એક્ટ, ૧૯૭૨ ની કલમ ૩૯(૧)(ડી) ના સુધારાએ વાઈલ્ડ લાઈફ (પ્રોટેક્શન) એક્ટ, ૧૯૭૨ હેઠળના ગુનાના સંબંધમાં જપ્ત કરાયેલા વાહનની વચગાળાની મુક્તિનો આદેશ આપવાની અદાલતની સત્તાને ઘટાડી દીધી છે. સુપ્રીમ કોર્ટે, એવી રજૂઆતને નકારી કાઢતા કે વાઈલ્ડ લાઈફ (પ્રોટેક્શન) એક્ટના પ્રકરણ ૬ માં કલમ ૫૦ અને અન્ય જોગવાઈઓએ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કોઈપણ જોગવાઈઓના અમલીકરણને બાકાત રાખ્યા છે, પેરા ૧૫ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"અમે રજૂઆતો સ્વીકારવા અસમર્થ છીએ. એવી દલીલ કરવી કે કાયદા હેઠળ કોઈ ગુનો કરવામાં વાહનનો ઉપયોગ, અન્ય કોઈ બાબત વિના તેની વચગાળાની મુક્તિને બાધિત કરશે, તે અમને એકદમ ગેરવાજબી લાગે છે. એવો કેસ હોઈ શકે છે જ્યાં વાહનનો ઉપયોગ નિઃશંકપણે કાયદા હેઠળના ગુના માટે

કરવામાં આવ્યો હોય પરંતુ વાહનનો માલિક એ બતાવવાની સ્થિતિમાં હોય કે તેના કબજામાંથી વાહન ચોરાયા પછી જ તેનો ઉપયોગ ગુનો કરવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો. તે સ્થિતિમાં, અમે એ જોવામાં અસમર્થ છીએ કે ટ્રાયલ પેલિંગ હોય તે દરમિયાન વાહન માલિકની તરફેણમાં શા માટે મુક્ત ન કરવું જોઈએ."

૧૧. મુદ્દાના મહત્વને ધ્યાનમાં રાખીને, મેં વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહ અને શ્રી એસ.વી. રાજુને એમિક્સ ક્યુરી તરીકે અદાલતને મદદ કરવા વિનંતી કરી. શ્રી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળની મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાને, જે પણ લાગુ પડતું હોય, કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૮(૨) માં વાંચવી જોઈએ. શ્રી શાહના જણાવ્યા મુજબ, જોકે લેજિસ્લેચરે "શેલ" શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો છે, તેને "મે" તરીકે વાંચવામાં આવી શકે છે. શ્રી શાહની દલીલ એ છે કે જો "શેલ" શબ્દને "મે" તરીકે વાંચવામાં ન આવે, તો કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૯ રિડન્ડન્ટ બની જશે. શ્રી શાહના જણાવ્યા મુજબ, કલમ ૯૯ બોનાફાઈડ માલિકોને જમીને પાત્ર વસ્તુઓ પરત કરવાની જોગવાઈ પૂરી પાડે છે. શ્રી શાહે કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૯ માં સમાવિષ્ટ "જ્યારે કેસની ટ્રાયલ દરમિયાન" શબ્દો પર ઘણો ભાર મૂક્યો હતો. શ્રી શાહના જણાવ્યા મુજબ, "ટ્રાયલ દરમિયાન" શબ્દોનો અર્થ એ છે કે ટ્રાયલની કાર્યવાહી દરમિયાન કોઈપણ સમયે, વાહનને મુક્ત કરવા માટે અરજી દાખલ કરી શકાય છે. શ્રી શાહ તેમની રજૂઆતને મજબૂત કરવા માટે કાયદાની કલમ ૯૯ ના પ્રોવાઈઝોનો ટેકો લે છે. શ્રી શાહે, તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં, એઆઈઆર ૧૯૭૯ એસસી

૧૦૨૯ માં નોંધાયેલા સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ એન્ડ રિમેમ્બ્રેન્સર ઓફ લીગલ અફેર્સ ટુ ગવર્નમેન્ટ ઓફ વેસ્ટ બેંગોલ વિરુદ્ધ અબાની માઈતી ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના એક નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો. શ્રી શાહે પેરા ૧૭, ૧૮, ૧૯, ૨૦ અને ૨૫ પર આધાર રાખ્યો હતો.

૧૨. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એસ.વી. રાજુએ રજૂઆત કરી હતી કે કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૮(૨) માં અદાલત માટે "શેલ" શબ્દને "મે" તરીકે વાંચવા માટે કોઈ અવકાશ નથી. શ્રી રાજુના જણાવ્યા મુજબ, લેજિસ્લેચરનો ઇરાદો ખૂબ જ સ્પષ્ટ જણાય છે. આ ઇરાદો ટ્રાયલ અથવા જમીની કાર્યવાહી પેનિંગ હોય ત્યાં સુધી પ્રોહિબિશનના ગુનાના સંબંધમાં જમ કરાયેલા વાહનને મુક્ત કરવાની અદાલતની સત્તાને ઘટાડીને ડર ઊભો કરવાનો છે. શ્રી રાજુએ આગળ રજૂઆત કરી હતી કે કાયદાની કલમ ૯૯ માં "કેસની ટ્રાયલ દરમિયાન" શબ્દોનો અર્થ એવો નહીં થાય કે ટ્રાયલના કોઈપણ તબક્કે. શ્રી રાજુના જણાવ્યા મુજબ, કાયદાની કલમ ૯૯ ત્યારે અમલમાં આવશે જ્યારે અદાલત ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૫૨ હેઠળ મુદ્દામાલ મિલકતના નિકાલ અંગે યોગ્ય આદેશ પસાર કરવાનું નક્કી કરે. જો કોડની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ વાહનની વચગાળાની મુક્તિનો આદેશ આપવાની મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાને કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૯ માં પણ વાંચવામાં આવે, તો જે ઉદ્દેશ્યથી કલમ ૯૮(૨) માં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે, તે નિષ્ફળ જશે. શ્રી રાજુના જણાવ્યા મુજબ, રિપ્રઝન્ટીની દલીલ ત્યારે જ કરી શકાય જો બંને કાયદાઓ સમવર્તી યાદી હેઠળ આવતા હોય.

બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૫૪ હેઠળ, યાદી ૩ માં સમાવિષ્ટ વિષયવસ્તુના સંદર્ભમાં પસાર કરાયેલ રાજ્યનો કાયદો અમાન્ય રહેશે જો તેની જોગવાઈઓ સંસદ દ્વારા સમાન વિષય પર પસાર કરાયેલા કાયદા સાથે વિસંગત હોય અને તે પણ ત્યારે જ જો બંને કાયદાઓ એકસાથે અસ્તિત્વમાં ન રહી શકે. શ્રી રાજુએ કે.ટી. પ્લાન્ટેશન પ્રાઇવેટ લિમિટેડ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક [(૨૦૧૧) ૮ એસસીસી ૧] ના કેસમાં પેરા ૧૦૯ માં સમાવિષ્ટ સુપ્રીમ કોર્ટના નીચેના અવલોકનો પર આધાર રાખ્યો હતો:

"જ્યારે કેન્દ્રીય અને રાજ્ય કાયદાઓ વચ્ચે રિપઝન્સીની દલીલ કરવામાં આવે છે ત્યારે આપણે પહેલા એ તપાસવું પડશે કે શું બંને કાયદાઓ સમાન વિષયવસ્તુને આવરી લે છે અથવા તેને સંબંધિત છે. તે નક્કી કરવા માટેની કસોટી એ બંને કાયદાઓનો મુખ્ય ઇરાદો શોધવાની છે અને જો બંને કાયદાઓનો મુખ્ય ઇરાદો અલગ હોય, તેઓ અલગ વિષયવસ્તુને આવરી લેતા હોય, તો માત્ર એટલા માટે કે બંને કાયદાઓ કેટલાક સંલગ્ન અથવા સમાન વિષયોનો સંદર્ભ આપે છે, તેઓ સમાન ક્ષેત્રને આવરી લેતા નથી."

૧૩. શ્રી રાજુએ સિક્યુરિટી એસોસિએશન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા અને અન્ય [(૨૦૧૪) ૧૨ એસસીસી ૬૫], ખાસ કરીને પેરા ૫૧ માં સુપ્રીમ કોર્ટના બીજા એક નિર્ણય પર પણ આધાર રાખ્યો હતો. જોકે, શ્રી રાજુએ રજૂઆત કરી હતી કે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ

આ અદાલતના અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રને કોઈપણ રીતે અસર થશે નહીં. દલીલ એવી છે કે જો વાહનનો માલિક અથવા વાહનનો કબજો માંગનાર વ્યક્તિ એ બતાવવામાં સક્ષમ હોય કે જમી કાયદા અનુસાર ન હતી અથવા કાયદાની જોગવાઈઓથી વિપરીત હતી, તો આવા સંજોગોમાં, કેટલીક નિયમો અને શરતોને આધીન વાહનને મુક્ત કરવાના હેતુ માટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ હાઈકોર્ટ તેના અસાધારણ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવામાં ન્યાયી ઠરશે.

****રાજ્યના પ્રતિવાદીઓ તરફથી રજૂઆતો:****

૧૪. બીજી તરફ, રાજ્ય તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી ધર્મેશ દેવનાની અને સુશ્રી મોક્ષા ઠક્કરની મદદથી વિદ્વાન પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી મિતેશ અમીન દ્વારા આ તમામ અરજીઓનો સખત વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે. વિદ્વાન પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે કાયદાની ભાષા ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે. શ્રી અમીનના જણાવ્યા મુજબ, તપાસ, ટ્રાયલ અથવા ઇન્કવાયરી પેર્સિડિંગ હોય ત્યાં સુધી વચગાળાના કબજાના રૂપમાં વાહનને મુક્ત કરવા માટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ હેઠળ આદેશ પસાર કરવાનું મેજિસ્ટ્રેટ અથવા અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર કાયદા હેઠળ પ્રતિબંધિત અથવા બાધિત કરવામાં આવ્યું હોવાનું કહી શકાય. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે બંધારણનો અનુચ્છેદ ૪૭ આદેશ આપે છે કે રાજ્ય સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક હોય તેવા તમામ કેફી પીણાંના સેવન પર પ્રતિબંધ લાવવાનો

પ્રયાસ કરશે. શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે સમય જતાં, સરકાર દ્વારા એ નોંધવામાં આવ્યું છે કે દારૂનું સેવન ચિંતાજનક રીતે વધ્યું છે અને તે એક સામાજિક દૂષણના રૂપમાં વિકસિત થયું છે. આવા સંજોગોમાં, સરકારે કેટલીક કડક જોગવાઈઓનો સમાવેશ કરીને પ્રોહિબિશન એક્ટમાં સુધારો કરવાનું યોગ્ય માન્યું. તેનો ઇરાદો દારૂના સેવનને ડામવાનો અને ગુજરાત રાજ્યમાં પ્રવર્તમાન પ્રોહિબિશન નીતિનો કડક અમલ કરવાનો છે. વિદ્વાન પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે લેજિસ્લેચરના ઇરાદાને ધ્યાનમાં રાખીને, વાહનને કડકમાં કડક શરતો પર પણ મુક્ત કરી શકાય નહીં. વધુ સ્પષ્ટ કરતા, શ્રી અમીનના જણાવ્યા મુજબ, માલિકને બેંક ગેરંટી રજૂ કરવાનું કહીને પણ વાહનને મુક્ત કરી શકાય નહીં. શ્રી અમીનના જણાવ્યા મુજબ, જ્યારે લેજિસ્લેચરે "બોન્ડ અથવા સિક્યોરિટી" શબ્દોનો ઉપયોગ કરવાનું યોગ્ય માન્યું છે, ત્યારે બેંક ગેરંટી સિક્યોરિટી શબ્દમાં આવરી લેવામાં આવશે.

૧૫. પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી અમીને આગળ રજૂઆત કરી હતી કે કલ્પનાના કોઈપણ સ્તર સુધી, કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૮(૨) માં "શેલ" શબ્દને "મે" તરીકે વાંચી શકાય નહીં. શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૯ કાયદાની કલમ ૯૮ થી સ્વતંત્ર છે. શ્રી અમીને એવી દલીલ વિકસાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો કે વાહનની જમીનો મુદ્દો માત્ર ટ્રાયલ પૂરી થયા પછી જ ઊભો થશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, કાયદા હેઠળના ગુનાના સંબંધમાં જમ કરાયેલું વાહન જમ કરવાને પાત્ર છે કે નહીં, તે મેજિસ્ટ્રેટ સી.આર.પી.સી.

ની કલમ ૪૫૨ હેઠળ હાથ ધરી શકે તેવી ઔપચારિક ઇન્કવાયરીના આધારે નક્કી કરી શકાય છે. માત્ર ટ્રાયલ પૂરી થયા પછી જ જો મેજિસ્ટ્રેટ વાહન જપ્ત કરવાનું નક્કી કરે, તો સંબંધિત વ્યક્તિને નોટિસ જારી કરવી પડશે, અને તેને સાંભળ્યા પછી, અદાલત યોગ્ય આદેશ પસાર કરી શકશે. શ્રી અમીનના જણાવ્યા મુજબ, કલમ ૯૯ નો પ્રોવાઈઝો તે તબક્કે અમલમાં આવશે અને કાયદાની કલમ ૯૮ ના તબક્કે અથવા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળની અરજી પર વિચાર કરતી વખતે નહીં. શ્રી અમીને રજૂઆત કરી હતી કે જો અરજદારોનો કેસ એવો હોય કે કલમ ૯૮(૨) ગેરવાજબી પ્રતિબંધ લાદે છે અથવા બંધારણીય રીતે અમાન્ય છે, તો અદાલતમાં કાયદા અનુસાર તેની માન્યતાને પડકારવી પડશે. જોકે, આજની તારીખે, કલમનું સીધું વાંચન એવું સૂચવે છે કે વચગાળાના તબક્કે વાહનને મુક્ત કરવાની અદાલતની સત્તાઓ ઘટાડવામાં આવી છે.

૧૬. પક્ષકારો તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીઓને ધ્યાનમાં લીધા પછી, મારી વિચારણા માટે માત્ર એક જ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે શું ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૯૮(૨) તપાસ, ટ્રાયલ અથવા ઇન્કવાયરી પેર્સિંગ હોય ત્યાં સુધી વચગાળાના કબજાના રૂપમાં વાહનને મુક્ત કરવા માટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ હેઠળ આદેશ પસાર કરવાના મેજિસ્ટ્રેટ અથવા અદાલતના અધિકારક્ષેત્રને મર્યાદિત અથવા બાધિત કરે છે.

૧૭. બંને પક્ષો તરફથી રજૂ કરવામાં આવેલી હરીફ રજૂઆતો પર ધ્યાન આપતા પહેલા, મારા માટે કાયદાની કેટલીક જોગવાઈઓ જોવી જરૂરી છે. મારે સૌ પ્રથમ ઉદ્દેશ્યો અને કારણોથી શરૂઆત કરવી જોઈએ.

"ઉદ્દેશ્યો અને કારણોનું નિવેદન

અસામાજિક તત્વો મિથાઈલ આલ્કોહોલ અથવા અન્ય ઝેરી પદાર્થો ભેળવીને દારૂમાં ભેળસેળ કરે છે અને નકલી દારૂ બનાવે છે જે સામાન્ય રીતે લક્ટા તરીકે ઓળખાય છે. તેના સેવનથી માનવ શરીર પર હાનિકારક અસર થઈ શકે છે અથવા વ્યક્તિનું મૃત્યુ થઈ શકે છે.

તાજેતરમાં, આ પ્રકારની ગેરકાયદેસર પ્રવૃત્તિઓને કારણે, કેટલાક લોકોએ જીવ ગુમાવ્યા છે. આવા ગેરકાયદેસર અને નકલી દારૂના દુરુપયોગ પર પ્રતિબંધ મૂકવાના હેતુથી અને પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને, બોમ્બે પ્રોહિબિશન એક્ટ, ૧૯૪૮ ની વર્તમાન જોગવાઈઓમાં સુધારો કરવો અને આવા નકલી દારૂના ઉત્પાદન, બાંધકામ, વેચાણ, ખરીદી, જાળવણી, પરિવહન વગેરેને લગતા ગુનાઓ માટે કડક જોગવાઈઓ કરવી જરૂરી માનવામાં આવે છે.

લોકોના મૃત્યુનું કારણ બનતા લક્ટાના સેવનની દુઃખદ ઘટનાઓને અટકાવવાના હેતુથી, નવી કલમ કપએ દાખલ કરવી જરૂરી માનવામાં આવે છે જે અન્ય

બાબતોની સાથે એવી જોગવાઈ કરે છે કે કોઈપણ વ્યક્તિ જે લઘુત્તમ ઉત્પાદન કરે છે, કોઈપણ ડિસ્ટિલરી અથવા બ્રુઅરીનું નિર્માણ કરે છે, આવો લઘુ વેચે છે અથવા ખરીદે છે, ઉપયોગ કરે છે, રાખે છે, પરિવહન કરે છે અથવા તેના કબજામાં રાખે છે તેને એવી મુદત માટે શિક્ષા કરવામાં આવશે જે દસ વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય પરંતુ સાત વર્ષથી ઓછી ન હોય. એવી પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જ્યારે ઉક્ત લઘુત્તમ સેવનથી વ્યક્તિનું મૃત્યુ થયું હોય, ત્યારે જે વ્યક્તિએ ઉત્પાદન કર્યું હોય, રાખ્યો હોય, વેચ્યો હોય વગેરેને મૃત્યુદંડ અથવા આજીવન કેદ અને દંડની શિક્ષા પણ કરવામાં આવશે.

એવી પણ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે દારૂના (લઘુ સહિત) પરિવહનમાં ઉપયોગમાં લેવાતા વાહનોને, એવા કિસ્સાઓમાં કે જ્યાં જપ્ત કરાયેલા દારૂની માત્રા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી માત્રા કરતાં વધી જાય છે, ત્યાં અદાલતના અંતિમ આદેશ સુધી બોન્ડ અથવા જામીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં. આપું વાહન કલમ ૯૮ ની વર્તમાન જોગવાઈઓ મુજબ જપ્ત કરવા પાત્ર રહેશે.

૧૮. કાયદાનું પ્રકરણ ૭ ગુનાઓ અને દંડ માટે જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૬૫ કેફી પદાર્થ અથવા ભાંગની ગેરકાયદેસર આયાત વગેરે માટે દંડની જોગવાઈ કરે છે. કાયદાની કલમ ૬૫ નીચે મુજબ છે:

"કપ. કેફી પદાર્થ અથવા ભાંગની ગેરકાયદેસર આયાત વગેરે માટે દંડ. જે કોઈ, આ કાયદાની જોગવાઈઓ, અથવા તે હેઠળ બનાવેલ કોઈપણ નિયમ, વિનિયમ અથવા આદેશ અથવા મંજૂર કરાયેલ કોઈપણ લાયસન્સ, પાસ, પરમિટ અથવા અધિકૃતતાના ઉલ્લંઘનમાં

(એ) કોઈપણ કેફી પદાર્થ [(અફીણ સિવાય)] અથવા ભાંગની આયાત અથવા નિકાસ કરે છે,

(બી) કોઈપણ કેફી પદાર્થ [સી] [(અફીણ સિવાય)] નું ઉત્પાદન કરે છે,

(સી) કોઈપણ ડિસ્ટિલરી અથવા બ્રુઅરીનું નિર્માણ કરે છે અથવા ચલાવે છે,

(ડી) દારૂને બોટલમાં ભરે છે,

(ઈ) કોઈપણ કેફી પદાર્થ [(અફીણ સિવાય)] અથવા ભાંગ] ધરાવે છે, પરિવહન કરે છે, વેચે છે અથવા ખરીદે છે, અથવા

(એફ) કોઈપણ કેફી પદાર્થ [(અફીણ સિવાય)] ના ઉત્પાદનના હેતુ માટે કોઈપણ સામગ્રી, ભઠ્ઠીના વાસણો, સાધનો અથવા ઉપકરણોનો ઉપયોગ કરે છે, રાખે છે અથવા તેના કબજામાં ધરાવે છે.

[(જી) ભાંગની ખેતી કરે છે અથવા એકત્રિત કરે છે.]

[તેને, દોષિત ઠરવા પર, આવા દરેક ગુના માટે એવી મુદતની કેદની શિક્ષા કરવામાં આવશે જે દસ વર્ષ સુધી લંબાવી શકાય અને દંડની શિક્ષા કરવામાં આવશે જે પાંચ લાખ રૂપિયા સુધી લંબાવી શકાય:

પરંતુ શરત એ છે કે, અદાલતના ચુકાદામાં ઉલ્લેખ કરવાના તેનાથી વિપરીત વિશેષ અને પર્યાપ્ત કારણોની ગેરહાજરીમાં.

(આઈ) પ્રથમ ગુના માટે, આવી કેદ બે વર્ષથી ઓછી હોવી જોઈએ નહીં અને દંડ એક લાખ રૂપિયાથી ઓછો હોવો જોઈએ નહીં;

(દુ-આઈ) બીજા ગુના માટે, આવી કેદ ત્રણ વર્ષથી ઓછી હોવી જોઈએ નહીં અને દંડ બે લાખ રૂપિયાથી ઓછો હોવો જોઈએ નહીં;

(ત્રી-આઈ) ત્રીજા અથવા અનુગામી ગુનાઓ માટે, આવી કેદ સાત વર્ષથી ઓછી હોવી જોઈએ નહીં અને દંડ પાંચ લાખ રૂપિયાથી ઓછો હોવો જોઈએ નહીં];

[***]"

૧૯. પ્રકરણ ૯ અધિકારીઓની સત્તાઓ અને ફરજો તથા પ્રક્રિયા અંગે છે. કાયદાની કલમ ૧૧૭ તપાસ, ધરપકડ, તલાશી વગેરે અંગે છે. કાયદાની કલમ ૧૧૭ નીચે મુજબ છે:

"૧૧૭. તપાસ, ધરપકડ, તલાશી વગેરે કેવી રીતે કરવા. તમામ તપાસ, ધરપકડ, કસ્ટડીમાં અટકાયત અને તલાશી ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ [૨/૧૯૭૪] ની જોગવાઈઓ અનુસાર કરવામાં આવશે.

પરંતુ શરત એ છે કે [***] કોઈ પણ તલાશી માત્ર એ હકીકતના કારણે ગેરકાયદેસર ગણવામાં આવશે નહીં કે તલાશી માટેના સાક્ષીઓ જે જગ્યાની તલાશી લેવામાં આવી છે તે વિસ્તારના રહેવાસી ન હતા."

૨૦. કાયદાની કલમ ૧૧૯ એવી જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૬૫, ૬૫એ, ૬૭, ૬૭-૧એ અને ૬૮ હેઠળના ગુનાઓ બિન-જામીનપાત્ર રહેશે.

૨૧. કાયદાની કલમ ૧૨૧ રાજ્ય સરકાર અથવા કોઈપણ પોલીસ અધિકારી દ્વારા યોગ્ય રીતે સત્તા આપવામાં આવેલ પ્રોહિબિશન અધિકારીને પેકેજ વગેરે ખોલવાની સત્તાઓ આપે છે. કાયદાની કલમ ૧૨૧ નીચે મુજબ છે:

"૧૨૧. પેકેજ વગેરે ખોલવાની સત્તા. (૧) [રાજ્ય] સરકાર અથવા કોઈપણ

પોલીસ અધિકારી દ્વારા આ વતી યોગ્ય રીતે સત્તા આપવામાં આવેલ કોઈપણ પ્રોહિબિશન અધિકારી કોઈપણ પેકેજ ખોલી શકશે અને કોઈપણ માલસામાનની તપાસ કરી શકશે અને કોઈપણ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળ માટે કોઈપણ વાસણ, વાહન અથવા પરિવહનના અન્ય સાધનને [રોકી શકશે અને તલાશી લઈ શકશે] [અને આવી તલાશી કરતી વખતે મળી આવેલ કોઈપણ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ, ગોળ અથવા આ કાયદા હેઠળ અથવા આબકારી મહેસૂલને લગતા અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ જપ્ત અથવા જપ્તીને પાત્ર અન્ય કોઈપણ વસ્તુને જપ્ત કરી શકશે.]

(૨) માલસામાન ઉતારવા અને લઈ જવા, તપાસ માટે પેટા-કલમ (૩) હેઠળ નિયુક્ત કરેલા સ્થળે લાવવા, તેમને ખોલવા અને ફરીથી પેક કરવા, જ્યાં આવી કામગીરી આ કલમ હેઠળ [કરવામાં આવતી તલાશી માટે જરૂરી હોય] અને માલસામાનને હટાવીને પેટા-કલમ (૩) હેઠળ નિયુક્ત કરેલા સ્થળે [તપાસ અથવા જમા કરવા માટે] મૂકવા, આવા માલસામાનના માલિક દ્વારા અથવા તેના ખર્ચે કરવામાં આવશે.

(૩) માલસામાનના માલિક અથવા માલસામાનના પ્રભારી વ્યક્તિઓ, જો તલાશી લેનાર કોઈપણ અધિકારી દ્વારા આવશ્યકતા હોય, તો માલસામાનને તપાસ અથવા જમા કરવાના હેતુ માટે [ગ્રેટર બોમ્બેમાં બોમ્બેના પોલીસ કમિશનર દ્વારા નિયુક્ત કરેલા સ્થળે અને અન્ય સ્થળે, જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા]

લઈ જશે.

[(જ) પેટા-કલમ (૨) માં દર્શાવેલ કોઈપણ હેતુ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા કરવામાં આવેલ ખર્ચ માલસામાનના માલિક પાસેથી, અથવા કેસ મુજબ, પ્રભારી વ્યક્તિ પાસેથી જમીન મહેસૂલની બાકી રકમ તરીકે વસૂલ કરી શકાશે.]"

૨૨. કાયદાની કલમ ૧૨૩ ગુનેગારોની ધરપકડ અને પ્રતિબંધિત વસ્તુઓની જમીની જોગવાઈ કરે છે. કાયદાની કલમ ૧૨૩ નીચે મુજબ છે:

"૧૨૩. ગુનેગારોની ધરપકડ અને પ્રતિબંધિત વસ્તુઓની જમી. (૧) [રાજ્ય] સરકાર દ્વારા આ વતી અધિકૃત કરાયેલ કોઈપણ પ્રોહિબિશન અધિકારી અથવા કોઈપણ પોલીસ અધિકારી

(એ) આ કાયદા હેઠળ ગુના માટે દોષિત હોવાનું માનવા માટે કારણ હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિની વોરંટ વિના ધરપકડ કરી શકશે;

(બી) કોઈપણ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળ અથવા અન્ય વસ્તુઓ કે જે આ કાયદા હેઠળ જમી અથવા જમીને પાત્ર હોવાનું માનવા માટે તેની પાસે કારણ હોય તેને જપ્ત કરી શકશે અને અટકાયતમાં રાખી શકશે [અને કોઈપણ દસ્તાવેજ અથવા અન્ય વસ્તુ જપ્ત કરી શકશે જે આ કાયદા હેઠળ કોઈપણ ગુનાના કમિશનનો પુરાવો આપી શકે છે તેવું માનવા માટે તેની પાસે કારણ છે.

(૨) આ કલમ હેઠળ [રાજ્ય] સરકાર દ્વારા અધિકૃત કોઈપણ પ્રોહિબિશન અધિકારી જે પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (એ) હેઠળ કોઈપણ વ્યક્તિની ધરપકડ કરે છે, અથવા ખંડ (બી) હેઠળ કોઈપણ વસ્તુ જપ્ત કરે છે અને અટકાયતમાં રાખે છે, તે આવી વ્યક્તિ અથવા વસ્તુને, કેસ મુજબ, બિનજરૂરી વિલંબ વિના નજીકના પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને મોકલી આપશે."

૨૩. કાયદાની કલમ ૧૨૫ કેફી પદાર્થો વગેરે જપ્ત કરવાની સત્તા અંગે છે.
કાયદાની કલમ ૧૨૫ નીચે મુજબ છે:

"૧૨૫. કેફી પદાર્થો વગેરે જપ્ત કરવાની સત્તા. [ડિરેક્ટર], કલેક્ટર અથવા આ વતી યોગ્ય રીતે અધિકૃત કરાયેલ કોઈપણ પ્રોહિબિશન અધિકારી અથવા કોઈપણ પોલીસ અધિકારી

(એ) કોઈપણ ખુફી જગ્યામાં, અથવા પરિવહન દરમિયાન કોઈપણ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળ અથવા અન્ય કોઈપણ વસ્તુ કે જે આ કાયદા હેઠળ અથવા આબકારી મહેસૂલને લગતા અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ જપ્તી અથવા જપ્તીને પાત્ર હોવાનું માનવા માટે તેની પાસે કારણ હોય અને કોઈપણ દસ્તાવેજ અથવા અન્ય વસ્તુ જપ્ત કરી શકશે જે આ કાયદા હેઠળ કોઈપણ ગુનાના કમિશનનો પુરાવો આપી શકે છે તેવું માનવા માટે તેની પાસે કારણ છે;

(બી) આ કાયદા હેઠળ અથવા આબકારી મહેસૂલને લગતા અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળ ગુના માટે દોષિત હોવાનું માનવા માટે કારણ હોય તેવી કોઈપણ વ્યક્તિની અટકાયત અને તલાશી લઈ શકશે, અને જો આવી વ્યક્તિ પાસે કોઈ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ, ગોળ અથવા [અન્ય વસ્તુ] તેના કબજામાં હોય, તો તેની ધરપકડ કરી શકશે."

૨૪. કાયદાની કલમ ૧૨૯ પ્રોહિબિશન અધિકારીને ગુનાઓની તપાસ કરવાની સત્તા આપે છે. કાયદાની કલમ ૧૨૯ નીચે મુજબ છે:

"૧૨૯. પ્રોહિબિશન અધિકારીઓને ગુનાઓની તપાસ કરવાની સત્તા આપી શકાશે. (૧) [રાજ્ય] સરકાર કોઈપણ પ્રોહિબિશન અધિકારીને આ કાયદા હેઠળના ગુનાઓની તપાસ કરવાની સત્તા આપી શકશે.

(૨) પેટા-કલમ (૧) હેઠળ સત્તા આપવામાં આવેલ અધિકારી આવી તપાસ ચલાવવામાં કોન્નિઝેબલ ગુનાઓની તપાસ માટે પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩, [૨/૧૯૭૪] દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરશે.

(૩) કોઈપણ પ્રોહિબિશન અધિકારી; જેની નીચે આવો અધિકારી કામ કરતો

હોય, તે તપાસ દરમિયાન, તપાસ પોતે પોતાના હસ્તક લઈ શકશે અથવા અન્ય કોઈપણ યોગ્ય રીતે અધિકૃત પ્રોહિબિશન અધિકારીને તે હાથ ધરવા નિર્દેશ આપી શકશે. તપાસ હાથ ધરનાર અધિકારી પાસે પેટા-કલમ (૧) અને (૨) હેઠળ સમાન સત્તાઓ રહેશે જાણે કે તે વિસ્તાર માટે અથવા ઉક્ત ગુનાની તપાસના હેતુ માટે નિયુક્ત પ્રોહિબિશન અધિકારી હોય.

(૪) જો તપાસ હાથ ધરનાર પ્રોહિબિશન અધિકારીનો એવો અભિપ્રાય હોય કે આરોપીને મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ મોકલવા માટે પૂરતા પુરાવા અથવા શંકાનું વાજબી કારણ નથી, અથવા ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિને ચેતવણી આપીને મુક્ત કરી શકાય છે, તો આવો અધિકારી તેને જામીન સાથે અથવા જામીન વિના બોન્ડની અમલવારી પર, જો અને જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે, ગુનાની નોંધ લેવા માટે સત્તા ધરાવતા મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ હાજર થવા મુક્ત કરશે અને કેસનો સંપૂર્ણ અહેવાલ તેના ઉપરી અધિકારીને મોકલશે અને આવા અહેવાલ પર તેને જે આદેશ પ્રાપ્ત થશે તેના દ્વારા માર્ગદર્શન મેળવશે.

(૫) આ કલમ હેઠળ સત્તા આપવામાં આવેલ કોઈપણ અધિકારીની સત્તાઓ અન્ય એવા ફેરફારો અથવા પ્રતિબંધોને આધીન રહેશે જે [સી] [રાજ્ય] સરકાર યોગ્ય સમજે."

૨૫. કાયદાની કલમ ૧૩૦ એવી જોગવાઈ કરે છે કે ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિઓ

અને જમ કરાયેલ વસ્તુઓ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને મોકલવાની રહેશે. કાયદાની કલમ ૧૩૦ નીચે મુજબ છે:

"૧૩૦. ધરપકડ કરાયેલ વ્યક્તિઓ અને જમ કરાયેલ વસ્તુઓ પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને મોકલવી. આ કાયદા હેઠળ પ્રોહિબિશન અધિકારી દ્વારા ધરપકડ કરાયેલ દરેક વ્યક્તિ અને જમ કરાયેલ વસ્તુને નજીકના પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારીને મોકલવાની રહેશે [અથવા કલમ ૧૨૯ હેઠળ યોગ્ય રીતે અધિકૃત અન્ય કોઈપણ અધિકારીને મોકલવાની રહેશે જો ડિરેક્ટરે કોઈપણ ચોક્કસ કિસ્સામાં આવા અધિકારીને ગુનાની તપાસ હાથ ધરવાનો નિર્દેશ આપ્યો હોય]."

૨૬. કાયદાની કલમ ૧૩૨ જમ કરાયેલ વસ્તુઓની બાબતે છે. તે નીચે મુજબ છે:

"૧૩૨. જમ કરાયેલ વસ્તુઓ. [જ્યારે કલમ ૧૨૯ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ કરતા પ્રોહિબિશન અધિકારી અથવા પોલીસ સ્ટેશનના પ્રભારી અધિકારી દ્વારા આ કાયદાની જોગવાઈઓ હેઠળ કંઈપણ જમ કરવામાં આવ્યું હોય], અથવા આ કાયદાની જોગવાઈઓ અનુસાર તેને મોકલવામાં આવ્યું હોય, ત્યારે આવા અધિકારી, જરૂરી જણાય તેવી તપાસ કર્યા પછી,

(એ) જો એવું જણાય કે ધરપકડ કરાયેલ કોઈપણ વ્યક્તિના કિસ્સામાં આવી વસ્તુ પુરાવા તરીકે જરૂરી છે, તો તેને તે મેજિસ્ટ્રેટને મોકલી આપશે જેમને આવી વ્યક્તિ મોકલવામાં આવી છે અથવા જેમની સમક્ષ હાજર થવા માટે જામીન લેવામાં આવ્યા છે;

(બી) જો એવું જણાય કે આવી વસ્તુ જમીને પાત્ર છે પરંતુ ઉપર જણાવ્યા મુજબ પુરાવા તરીકે જરૂરી નથી, તો જમીની વિગતોના સંપૂર્ણ અહેવાલ સાથે તેને કલેક્ટરને મોકલી આપશે;

(સી) જો એવું જણાય કે કોઈ ગુનો કરવામાં આવ્યો નથી તો તેને તે વ્યક્તિને પરત કરશે જેના કબજામાંથી તે લેવામાં આવી હતી."

૨૭. ચાલો હવે આપણે મુખ્ય જોગવાઈ એટલે કે કાયદાની કલમ ૯૮ તરફ નજર કરીએ. તે જમી બાબતે છે. તે નીચે મુજબ છે:

"૯૮. જમીને પાત્ર વસ્તુઓ. (૧) જ્યારે પણ આ કાયદા હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય,

(એ) કોઈપણ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ, ગોળ, સામગ્રી, ભઠ્ઠીના વાસણો, સાધનો અથવા ઉપકરણો જેના સંદર્ભમાં ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય,

(બી) જ્યાં ગેરકાયદેસર કબજા સંડોવતા ગુનાના કિસ્સામાં, ગુનેગાર પાસે તેના કાયદેસરના કબજામાં કોઈપણ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળ હોય જે આ કાયદા હેઠળ ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય તેના કરતા અલગ હોય, તો આવા કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળનો સંપૂર્ણ જથ્થો,

(સી) જ્યાં, ગેરકાયદેસર આયાત, નિકાસ અથવા પરિવહનના ગુનાના કિસ્સામાં, ગુનેગારે આ કાયદાની જોગવાઈઓ, નિયમ, વિનિયમ અથવા આદેશના ઉલ્લંઘનમાં અથવા લાયસન્સ, પરમિટ, પાસ અથવા અધિકૃતતાની શરતના ભંગમાં કોઈપણ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળની આયાત, નિકાસ અથવા પરિવહન કરવાનો પ્રયાસ કર્યો હોય, તો આવા કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળની સંપૂર્ણ માત્રા કે જેની તેણે આયાત, નિકાસ અથવા પરિવહન કરવાનો પ્રયાસ કર્યો છે,

(ડી) જ્યાં ગેરકાયદેસર વેચાણના ગુનાના કિસ્સામાં, ગુનેગાર પાસે તેના કાયદેસરના કબજામાં કોઈપણ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળ હોય જે તેના કરતા અલગ હોય જેના સંદર્ભમાં ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય, તો આવા અન્ય તમામ કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળ, અદાલતના આદેશ દ્વારા જપ્ત કરવામાં આવશે.

(૨) કોઈપણ પાત્ર, પેકેજ અથવા આવરણ જેમાં પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જમીને પાત્ર કોઈપણ વસ્તુઓ મળી આવે અને આવા પાત્ર, પેકેજ અથવા આવરણની અન્ય સામગ્રીઓ અને આવી કોઈપણ વસ્તુના વહનમાં ઉપયોગમાં લેવાતા પ્રાણીઓ, ગાડાં, વાસણો અથવા અન્ય વાહનો સમાન રીતે અદાલતના આદેશ દ્વારા જમીને પાત્ર રહેશે [પરંતુ જ્યાં જમ કરાયેલા દારૂની માત્રા નિયમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલી માત્રા કરતાં વધુ હોય ત્યાં અદાલતના અંતિમ ચુકાદા સુધી તેને બોન્ડ અથવા જમીન પર મુક્ત કરવામાં આવશે નહીં]."

૨૮. કાયદાની કલમ ૯૯ જમીને પાત્ર વસ્તુઓને બોનાફાઈડ માલિકોને પરત કરવા બાબતે છે. તે નીચે મુજબ છે:

"૯૯. બોનાફાઈડ માલિકોને જમીને પાત્ર વસ્તુઓ પરત કરવા બાબત. જ્યારે આ કાયદા હેઠળના ગુના માટે કેસની ટ્રાયલ દરમિયાન અદાલત નક્કી કરે કે આગળની કલમ હેઠળ કંઈપણ જમીને પાત્ર છે, ત્યારે અદાલત, તેમાં કોઈ અધિકારનો દાવો કરતી વ્યક્તિ, જો કોઈ હોય, અને તે તેના દાવાના સમર્થનમાં જે પુરાવા રજૂ કરે, જો કોઈ હોય, તેને સાંભળ્યા પછી, જમીનો આદેશ આપી શકશે, અથવા કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળ સિવાયની કોઈપણ વસ્તુના કિસ્સામાં માલિકને જમીના બદલે અદાલત યોગ્ય સમજે તેવો દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપી શકશે:

પરંતુ શરત એ છે કે કોઈપણ પ્રાણી, ગાડું, વાસણ, વાહન અથવા અન્ય સાધન જમ કરવામાં આવશે નહીં જો તેનો માલિક અદાલતને સંતોષ આપે કે તેણે ગુનો થતો અટકાવવામાં પૂરતી કાળજી લીધી હતી."

૨૯. કાયદાની કલમ ૧૦૦ જમીમાં પ્રક્રિયાની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૧૦૦ ખાસ કરીને એવી સ્થિતિ સાથે કામ પાર પાડે છે જેમાં ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોય, પરંતુ ગુનેગાર અજાણ હોય અથવા મળી શકતો ન હોય. કાયદાની કલમ ૧૦૦ નીચે મુજબ છે:

"૧૦૦. જમીમાં પ્રક્રિયા. જ્યારે આ કાયદા હેઠળ ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય અને ગુનેગાર અજાણ હોય અથવા મળી શકતો ન હોય અથવા જ્યારે આ કાયદા હેઠળ જમીને પાત્ર કંઈપણ મળી આવે અથવા જમ કરવામાં આવે, ત્યારે [ડિરેક્ટર], ડિરેક્ટર અથવા આ વતી [રાજ્ય] સરકાર દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈપણ અધિકારી તપાસ કરી શકશે અને જો આવી તપાસ પછી સંતોષ થાય કે ગુનો કરવામાં આવ્યો છે, તો મળી આવેલ વસ્તુને જમ કરવાનો આદેશ આપી શકશે:

પરંતુ શરત એ છે કે આવો કોઈ આદેશ જમીની તારીખથી એક મહિનાની મુદત પૂરી થાય તે પહેલાં, અથવા તેમાં કોઈ અધિકારનો દાવો કરતી [વ્યક્તિ, જો કોઈ હોય] અને તેના દાવાના સમર્થનમાં તે જે પુરાવા રજૂ કરે, જો કોઈ હોય, તેને સાંભળ્યા વિના કરવામાં આવશે નહીં."

૩૦. આ તબક્કે, ચાલો હવે આપણે ગુજરાત પ્રોહિબિશન (લિકર સેમ્પલ એન્ડ ડિટર્મિનેશન ઓફ ક્વોન્ટિટી સીઝલ લિકર) રૂલ્સ, ૨૦૧૨ ના નિયમ ૯ તરફ નજર કરીએ. હું ગૃહ વિભાગ દ્વારા ૨૦ ઓગસ્ટ ૨૦૧૨ ના રોજ જારી કરાયેલ સંપૂર્ણ જાહેરનામું નીચે મુજબ ટાંકી શકું છું:

"ગૃહ વિભાગ

જાહેરનામું

સચિવાલય, ગાંધીનગર, ૮મી ઓગસ્ટ, ૨૦૧૨.

ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટ, ૧૯૪૯ :

નં.જીજી/૨૦/૨૦૧૨/વીડીઆર/૧૦૨૦૦૯૧૨૦૬૧/ઈ૧: ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટ, ૧૯૪૯ (૧૯૪૯ નો બોમ્બે પચીસમો) ની કલમ ૧૪૩ ની પેટા કલમ (૩) દ્વારા જરૂરી હોય તે મુજબ અમુક મુસદ્દા નિયમો ૯મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૨ ના રોજ ગુજરાત સરકારી ગેઝેટ, અસાધારણ, ભાગ ૪-બી ના પૃષ્ઠ નં. ૪૬-૧ થી ૪૬-૪ પર ૬૬મી ફેબ્રુઆરી, ૨૦૧૨ ના સરકારી જાહેરનામા, ગૃહ વિભાગ નં.જીજી/૦૭/૨૦૧૨/વીડીઆર/૧૦૨૦૦૯/૨૦૬૧/બી-૧ માં પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાં સત્તાવાર ગેઝેટમાં ઉક્ત જાહેરનામાના પ્રકાશનની તારીખથી ત્રીસ દિવસની મુદતની અંદર તેનાથી પ્રભાવિત થવાની સંભાવના ધરાવતી તમામ વ્યક્તિઓ પાસેથી વાંધા અથવા સૂચનો મંગાવવામાં આવ્યા હતા.

અને જ્યાં, ઉપરોક્ત મુસદ્દા જાહેરનામાના સંદર્ભમાં કોઈપણ વ્યક્તિ તરફથી સરકારને કોઈ વાંધો અથવા સૂચન પ્રાપ્ત થયું નથી;

તેથી હવે, ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટ, ૧૯૪૯ (૧૯૪૯ નો બોમ્બે પચીસમો) ની કલમ ૧૪૩ ની પેટા કલમ (૧) દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને, ગુજરાત સરકાર આથી નીચે મુજબ નિયમો બનાવે છે:

૧. ટૂંકું શીર્ષક અને વ્યાપ(૧) આ નિયમોને ગુજરાત પ્રોહિબિશન (લિકર સેમ્પલ એન્ડ ડિટર્મિનેશન ઓફ ક્વોન્ટિટી સીઝલ લિકર) રૂલ્સ, ૨૦૧૨' તરીકે ઓળખવામાં આવશે.

(૨) તેઓ સમગ્ર ગુજરાત રાજ્યમાં વિસ્તૃત થશે.

૨. વ્યાખ્યાઓ. (૧) આ નિયમોમાં, સિવાય કે સંદર્ભ અન્યથા માંગ કરે:

(એ) 'એક્ટ' નો અર્થ ગુજરાત પ્રોહિબિશન એક્ટ, ૧૯૪૯ (૧૯૪૯ નો બોમ્બે પચીસમો);

(બી) 'કન્ટેનર' નો અર્થ ડ્રમ, પીપ, કૂંડો, બરણી અથવા વાસણ અથવા અન્ય કોઈ વસ્તુ કે જેમાં બ્રાન્ડેડ બોટલ સિવાય, દારૂ ભરેલો હોઈ શકે;

(સી) 'ફોર્મ' નો અર્થ આ નિયમો સાથે જોડાયેલ ફોર્મ;

(ડી) 'સેમ્પલ' નો અર્થ વૈજ્ઞાનિક પરીક્ષણ માટે લેવામાં આવેલ કેફી પદાર્થનો

નમૂનો;

(ઈ) 'ટેસ્ટિંગ ઓફિસર" નો અર્થ કેમિકલ એક્ઝામિનર અથવા આસિસ્ટન્ટ કેમિકલ એક્ઝામિનર અથવા આલ્કોહોલના નમૂનાઓના પરીક્ષણ માટે કાયદાની કલમ ૧૧૬સી હેઠળ નિયુક્ત અન્ય કોઈપણ અધિકારી.

(ર) આ નિયમોમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલા પરંતુ વ્યાખ્યાયિત ન થયેલા શબ્દો અને અભિવ્યક્તિઓનો અર્થ કાયદામાં તેમજ અનુક્રમે સોંપવામાં આવેલા અર્થ સમાન રહેશે.

૩. દારૂના નમૂનાનું એકત્રીકરણ. (૧) દારૂના નમૂનાઓ નીચેની રીતે એકત્રિત કરવામાં આવશે, એટલે કે;

(એ) પ્રોહિબિશન અધિકારી અથવા પોલીસ અધિકારી એક કન્ટેનરમાંથી અથવા એક કરતા વધુ કન્ટેનરના કિસ્સામાં, દારૂ ધરાવતા આવા દરેક કન્ટેનરમાંથી બે સાક્ષીઓની (પંચોની) હાજરીમાં ૨૦૦ મિલી. ના બે નમૂનાઓ લેશે;

(બી) બ્રાન્ડેડ બોટલોમાં સમાવિષ્ટ દારૂના કિસ્સામાં, બે સાક્ષીઓની (પંચોની) હાજરીમાં આવી બોટલો ધરાવતા બોક્સમાંથી બેચ મુજબ દરેક બ્રાન્ડની બે બોટલ લેવામાં આવશે. બ્રાન્ડ અથવા બેચમાં ફેરફારના કિસ્સામાં, આવી દરેક બ્રાન્ડના દારૂની બે બોટલ અલગથી નમૂના તરીકે લેવામાં આવશે (૨) પેટા-નિયમ (૧) માં દર્શાવેલ બે નમૂનાઓમાંથી, એક નમૂનો ટેસ્ટિંગ ઓફિસરને મોકલવામાં આવશે અને બીજો નમૂનો દારૂ જપ્ત કરનાર અધિકારીની કસ્ટડીમાં

રાખવામાં આવશે, જ્યાં સુધી અદાલત દ્વારા આ બાબતનો અંતિમ નિર્ણય ન લેવામાં આવે અને ત્યારબાદ અધિકારીની કસ્ટડીમાં રાખવામાં આવેલ નમૂનો આ વતી નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર નાશ કરવામાં આવશે.

જ. દારૂના નમૂના પર સહી, સ્લિપ અને સીઆરએન (CRN) લખવું. પ્રોહિબિશન અધિકારી અથવા પોલીસ અધિકારી આવા દરેક નમૂના અથવા જમ કરેલા દારૂની બોટલના લેબલ પર અને દરેક બોટલના સીલ પર લગાવવાની સ્લિપ પર સાક્ષીઓની (પંચોની) સહી લેશે અને આવા દરેક નમૂના અથવા બોટલના લેબલ પર કેસનો ક્રાઈમ રજિસ્ટર નંબર (સીઆરએન – CRN) પણ લખશે.

પ. નમૂનાને વિશ્લેષણ માટે મોકલવા. દારૂ જમ કરનાર પ્રોહિબિશન અધિકારી અથવા પોલીસ અધિકારી વિગતવાર વિશ્લેષણ અહેવાલ માટે રાજ્યની ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરીને કોઈપણ સમય બગાડ્યા વિના તરત જ ફોર્મ-એ માં એડવાઈસ સાથે નમૂના મોકલશે.

ક. દારૂનું પરીક્ષણ. ટેસ્ટિંગ ઓફિસર કોઈપણ વિલંબ વિના નિયમ ૫ હેઠળ મોકલવામાં આવેલા દારૂના નમૂનાઓનું વિગતવાર વિશ્લેષણ કરશે. તેઓ પર્યાપ્ત પગલાં અને કાળજી લેશે અને જોશે કે વસ્તુઓ અથવા વસ્તુઓની સામગ્રી સાથે કોઈ ચેડાં ન થાય.

૭. અદાલતમાં દારૂના નમૂનાની ઓળખ. દારૂ જપ્ત કરનાર પ્રોહિબિશન અધિકારી અથવા પોલીસ અધિકારી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયેલ દારૂના નમૂનાની ઓળખ સાબિત કરશે કે તે જપ્ત કરાયેલ સમાન જ હતો અને તે જ નમૂનો અકબંધ સીલ સાથે ફોર્મ એ સાથે ટેસ્ટિંગ ઓફિસરને મોકલવામાં આવ્યો હતો.

૮. દારૂના નમૂનાનો ટેસ્ટિંગ રિપોર્ટ અને પ્રમાણપત્ર. ટેસ્ટિંગ ઓફિસર, નિયમ ૫ હેઠળ મોકલવામાં આવેલા દારૂના નમૂનાઓનું વિગતવાર વિશ્લેષણ કર્યા પછી, તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલા દારૂના નમૂનાઓનો વિગતવાર વિશ્લેષણ અહેવાલ ફોર્મ બી માં તૈયાર કરશે અને આ અસરનું પ્રમાણપત્ર ફોર્મ બી માં જારી કરશે. તેઓ અસલ પ્રમાણપત્ર સંબંધિત પ્રોહિબિશન અધિકારી અથવા પોલીસ અધિકારીને મોકલશે અને પોતાના રેકૉર્ડ માટે તેની નકલ જાળવી રાખશે.

૯. જ્યારે માત્રા દસ લિટરથી વધુ હોય ત્યારે વાહનોની જમી. જ્યાં કાયદા હેઠળ શિક્ષાપાત્ર કોઈપણ ગુનાના સંદર્ભમાં જપ્ત કરાયેલા દારૂની માત્રા દસ લિટરથી વધુ હોય, ત્યારે આવા દારૂનું વહન કરતું વાહન અથવા સાધન કાયદાની કલમ ૯૮ ની પેટા-કલમ (૨) ની જોગવાઈઓ અનુસાર જપ્ત કરવા પાત્ર રહેશે.

સમજૂતી. આ નિયમોના હેતુ માટે, વાહન અથવા સાધનમાં સાયકલ, મોટરસાયકલ, સ્કૂટર, ઓટો રિક્ષા, લોડિંગ રિક્ષા, છકડો રિક્ષા, ઊંટગાડી, બળદગાડી, ઘોડાગાડી, હાથલારી, ટેમ્પો, ટ્રેક્ટર, ટેન્કર, કાર, જીપ, બસ, ટ્રક, જહાજ, મોટરવાળી કે મોટર વગરની હોડી, તરાપો, વ્હેરી, સ્ટીમર, ઊંટ, બળદ,

ઘોડો, ગધેડો અને એવા અન્ય વાહનોનો સમાવેશ થાય છે જેનો અહીં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી."

૩૧. ગુનો કરવા માટે જમ કરાયેલા વાહન જેવી મિલકતોના વચગાળાના કબજા માટે આદેશ પસાર કરવાની પ્રોહિબિશન એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટ અથવા અદાલતની સત્તા પર ધ્યાન આપતા પહેલા, આવા પ્રશ્નના સંદર્ભમાં કાયદાના સાચા સૂચિતાર્થો તપાસવા જરૂરી છે. ફક્ત તે પૃષ્ઠભૂમિમાં જ, આવી પરિસ્થિતિનો સામનો કરવા માટે વિશેષ કાયદા હેઠળ કોઈપણ સત્તાધિકારીની સત્તાઓ ચકાસી શકાય છે. તે પ્રાથમિક બાબત છે કે અદાલતો અથવા અંતિમ સત્તાવાળાઓએ, ફોજદારી ન્યાય વહીવટની ન્યાયનિર્ણયની પ્રક્રિયામાં ખાસ કરીને ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૧ ના પ્રકાશમાં અને સામાન્ય રીતે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪ ના આધારે ફોજદારી અદાલતોએ, ગુનાની ટ્રાયલ ચલાવવી જોઈએ. ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪ નીચે મુજબ છે:

"કલમ ૪: ઈન્ડિયન પીનલ કોડ અને અન્ય કાયદાઓ હેઠળના ગુનાઓની ટ્રાયલ: (૧) ઈન્ડિયન પીનલ કોડ (૪૫/૧૮૬૦) હેઠળના તમામ ગુનાઓની તપાસ, ઇન્કવાયરી, ટ્રાયલ અને અન્યથા કાર્યવાહી આ પછી સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓ અનુસાર કરવામાં આવશે.

(૨) અન્ય કોઈપણ કાયદા હેઠળના તમામ ગુનાઓની તપાસ, ઇન્કવાયરી,

ટ્રાયલ અને અન્યથા કાર્યવાહી સમાન જોગવાઈઓ અનુસાર કરવામાં આવશે, પરંતુ આવા ગુનાઓની તપાસ, ઈન્કવાયરી, ટ્રાયલ અથવા અન્યથા કાર્યવાહીની રીત અથવા સ્થાનને નિયંત્રિત કરતા અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ કાયદાને આધીન રહેશે."

આ જોગવાઈનો સીધો અર્થ એ છે કે તમામ ગુનાઓની તપાસ, ઈન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની જોગવાઈઓ અનુસાર કરવામાં આવશે, ખાસ કરીને ઈન્ડિયન પીનલ કોડ હેઠળના ગુનાઓ અને વિશેષ રૂપે પેટા-ખંડ (૨) ના આધારે અન્ય કાયદાઓમાંના ગુનાઓને પણ લાગુ પડે છે. જોકે, પેટા-ખંડ (૨) એટલો ભારપૂર્વક જણાવે છે કે આ અન્ય કોઈપણ વિશેષ કાયદામાં કરવામાં આવેલી જોગવાઈઓને આધીન છે. ફોજદારી કાર્યવાહીમાં બાબત સાથે કામ પાર પાડવા અને યોગ્ય આદેશો પસાર કરવાના નિયમિત અદાલતોના અધિકારક્ષેત્રને બાકાત રાખવાનો સિદ્ધાંત 'જનરલિયા સ્પેશિયાલિબસ નોન ડેરોગન્ટ' (વિશેષ કાયદો સામાન્ય કાયદાને ઓવરરાઈડ કરે છે) ના સૂત્ર પર આધારિત છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, બાબત સાથે કામ પાર પાડવા અને ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની જોગવાઈઓ અનુસાર આદેશો પસાર કરવાનું અદાલતોનું અધિકારક્ષેત્ર માની લેવું જોઈએ અને તેનાથી વિપરીત માનવા માટે, ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળની અમુક બાબતોના સંદર્ભમાં કોઈપણ વિશેષ કાયદામાં ચોક્કસ બાધ હોવો જોઈએ અને વિશેષ કાયદાઓમાં બાબત સાથે કામ પાર પાડવા માટે આવી સમાન જોગવાઈઓ કરીને આવશ્યક સૂચિતાર્થ હોવો

જોઈએ. ભીમ સેન વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. [એઆઈઆર ૧૯૫૫ એસસી ૪૩૫] માં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા આવો મત લેવામાં આવ્યો છે.

૩૨. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫ બચાવ કલમ (સેવિંગ કલોઝ) સાથે કામ પાર પાડે છે અને નીચે મુજબ છે:

"આ કોડમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ, તેનાથી વિપરીત કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં, અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદાને, અથવા આપવામાં આવેલ કોઈપણ વિશેષ અધિકારક્ષેત્ર અથવા સત્તાને, અથવા અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયાના કોઈપણ વિશેષ સ્વરૂપને અસર કરશે નહીં.

૩૩. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫ જૂના કોડ, એટલે કે, ૧૮૮૮ ની કલમ ૧(૨) ને અનુરૂપ છે. નરેશ ચંદ્ર દાસ અને અન્ય વિરુદ્ધ એમ્પરર, એઆઈઆર ૧૯૪૨ કલકત્તા ૫૯૩ ના કેસમાં કલકત્તા હાઈકોર્ટની ખંડપીઠે તેનાથી વિપરીત કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં શબ્દો સમજાવ્યા છે. હું ખંડપીઠના અવલોકનો ટાંકી શકું છું;

"અમારા મતે ક્રિમિનલ પી.સી. ની કલમ ૧(૨) માં "તેનાથી વિપરીત કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં" શબ્દોનો અર્થ વિશેષ અથવા સ્થાનિક

કાયદાને અસર કરતી ચોક્કસ જોગવાઈની કલ્પના કરે છે અને તેવો અર્થ થાય છે. કલમનું જ્યારે વિશ્લેષણ કરવામાં આવે ત્યારે તે આ પ્રમાણે થશે: ૧. આમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ કોઈપણ વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદાને અસર કરશે નહીં.... ૨. ઉપરોક્ત પ્રતિબંધ તેનાથી વિપરીત ચોક્કસ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં લાગુ પડે છે – આ પ્રતિબંધથી વિપરીત; અથવા બીજા શબ્દોમાં, ૨. વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદાને અસર થશે જો આવી અસર માટે ખાસ કોઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય.

તે સ્પષ્ટ જણાય છે કે આ વિપરીત ચોક્કસ જોગવાઈ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડમાં જ હોવી જરૂરી નથી. તે વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદામાં પણ હોઈ શકે છે. અમે ક્રિમિનલ પી.સી. ની કલમ ૧(૨) માં "તેનાથી વિપરીત ચોક્કસ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં" શબ્દોને વર્તમાન કાયદામાં ચોક્કસ જોગવાઈ અને વિશેષ કાયદામાં જોગવાઈ વચ્ચેની કોઈપણ સંભવિત વિસંગતતા તરીકે વાંચી શકતા નથી."

૩૪. ઉપરોક્ત કલમ એવી જોગવાઈ કરે છે કે કોડમાં સમાવિષ્ટ કંઈપણ, તેનાથી વિપરીત કોઈ ખાસ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં, અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદાને, અથવા આપવામાં આવેલ કોઈપણ વિશેષ અધિકારક્ષેત્ર અથવા સત્તાને, અથવા અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયાના કોઈપણ વિશેષ સ્વરૂપને અસર કરશે નહીં. આ

કલમની રચના સરળ છતાં સૂક્ષ્મ છે. વ્યાપક રીતે કહીએ તો, અલગ કરવા માટે ત્રણ ઘટકો છે. પ્રથમ, કોડ સામાન્ય રીતે તેના દ્વારા આવરી લેવામાં આવતી બાબતોનું સંચાલન કરે છે. બીજું, જો સમાન ક્ષેત્રને આવરી લેતો કોઈ વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદો અસ્તિત્વમાં હોય, તો આ પછીનો કાયદો સાચવવામાં આવશે અને પ્રવર્તમાન રહેશે. વિવિધ રાજ્યો દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલા ટૂંકા-શિક્ષાના પગલાં અને માફીની યોજનાઓ વિશેષ અને સ્થાનિક કાયદાઓ છે અને તે ઓવરરાઈડ કરવા જોઈએ. હવે ત્રીજો ઘટક આવે છે, જે નિર્ણાયક હોઈ શકે છે. જો સી.આર.પી.સી. માં તેનાથી વિપરીત કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈ હોય, તો તે વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદાને ઓવરરાઈડ કરશે. સી.આર.પી.સી. ની કલમ પ વાંચતા, નિષ્કર્ષ અનિવાર્ય છે કે જો કોઈ વિશેષ કાયદો અસ્તિત્વમાં હોય અથવા જો અદાલતને કોઈ વિશેષ અધિકારક્ષેત્ર અથવા સત્તા આપવામાં આવી હોય અથવા જો વિશેષ કાયદામાં પ્રક્રિયાનું કોઈ સ્વરૂપ નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું હોય, તો વિશેષ કાયદાની જોગવાઈઓ પ્રક્રિયાના સામાન્ય કાયદાની જોગવાઈઓને ઓવરરાઈડ કરશે. મારા મતે, આ કલમ ભારપૂર્વક જોગવાઈ કરે છે કે સી.આર.પી.સી. માં સમાવિષ્ટ કંઈપણ, તેનાથી વિપરીત ચોક્કસ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં, અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદાને અસર કરશે નહીં.

૩૫. સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪, નીચે મુજબ છે:

"કલમ ૪ બચાવ જોગવાઈઓ, (૧) તેનાથી વિપરીત કોઈ ચોક્કસ જોગવાઈની ગેરહાજરીમાં, આ કોડમાં કંઈપણ હાલમાં અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદાને અથવા આપવામાં આવેલ કોઈપણ વિશેષ અધિકારક્ષેત્ર અથવા સત્તાને, અથવા અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદા દ્વારા અથવા તે હેઠળ નિર્ધારિત પ્રક્રિયાના કોઈપણ વિશેષ સ્વરૂપને મર્યાદિત કરતું અથવા અન્યથા અસર કરતું ગણવામાં આવશે નહીં." (૨) ખાસ કરીને અને પેટા-કલમ (૧) માં સમાવિષ્ટ દરખાસ્તની વ્યાપકતાને બાધ પહોંચાડ્યા વિના, આ કોડમાં કંઈપણ અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ કાયદા હેઠળ ખેતીની જમીનની ઉપજમાંથી જમીનધારક અથવા મકાનમાલિકને ભાડાની વસૂલાત માટે ઉપલબ્ધ હોય તેવા કોઈપણ ઉપાયને મર્યાદિત કરતું અથવા અન્યથા અસર કરતું ગણવામાં આવશે નહીં."

૩૬. બચાવ કલમનો અર્થ એ છે કે જો કોડમાંની કોઈ બાબત વિશેષ અથવા સ્થાનિક કાયદામાંની કોઈ બાબત સાથે વિરોધાભાસમાં હોય, તો અસંગત જોગવાઈઓને ઓવરરાઈડ કરવા માટે કોડ પ્રવર્તમાન રહેશે નહીં.

૩૭. ઈન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૪૧ વિશેષ કાયદા સાથે કામ પાર પાડે છે. વિશેષ કાયદાને કોઈ ચોક્કસ વિષય પર લાગુ પડતા કાયદા તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, "વિશેષ કાયદો" શબ્દ એવા કાયદાનો સંદર્ભ આપે છે જે સામાન્ય રીતે લાગુ પડતો નથી પરંતુ જે માત્ર કોઈ

ચોક્કસ અથવા નિર્દિષ્ટ વિષય અથવા વિષયોના વર્ગને લાગુ પડે છે. ગુજરાત મ્યુનિસિપાલિટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૩ એ પીનલ કોડની કલમ ૪૧ અને ૪૨ ની વ્યાખ્યામાં વિશેષ કાયદો તેમજ સ્થાનિક કાયદો છે અને તેથી આઈપીસી ની કલમ ૬૪ ની અરજીને સામાન્ય રીતે ગુજરાત મ્યુનિસિપાલિટીઝ એક્ટ હેઠળના ગુનાઓમાં બાકાત રાખી શકાય નહીં, પરંતુ તે કાયદાની કલમ ૨૪૬(૨) માં વિશેષ જોગવાઈને ધ્યાનમાં રાખીને જે કાયદાની કલમ ૭૨, કલમ ૧૪૯ ની પેટા-કલમ (૪), કલમ ૧૫૦ ની પેટા-કલમ (૪), કલમ ૨૦૬ અને કલમ ૨૧૯ ની પેટા-કલમ (૪) હેઠળ લાદવામાં આવેલા દંડની વસૂલાત માટે વિશેષ મોડ પ્રદાન કરે છે, જે દંડના બદલામાં કેદની સજા આપવા માટે ફોજદારી અદાલતની સત્તા સાથે કામ પાર પાડે છે, તે એવા કિસ્સાઓમાં લાગુ થઈ શકે નહીં જ્યાં ગુજરાત મ્યુનિસિપાલિટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૩ હેઠળ દંડ લાદવામાં આવ્યો હોય.

૩૮. ઈન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૪૨ માત્ર ભારતના કોઈ ચોક્કસ ભાગમાં લાગુ પડતા કાયદા તરીકે સ્થાનિક કાયદા સાથે કામ પાર પાડે છે. જેમ અગાઉ નોંધ્યું છે, ગુજરાત મ્યુનિસિપાલિટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૩ એ પીનલ કોડની કલમ ૪૧ અને ૪૨ ની વ્યાખ્યાઓમાં વિશેષ કાયદો તેમજ સ્થાનિક કાયદો છે.

૩૯. ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૫૧ અમુક કિસ્સાઓમાં ટ્રાયલ પેર્સિડિંગ હોય ત્યારે કસ્ટડી અને મિલકતના નિકાલ માટેના આદેશ સાથે કામ પાર પાડે

છે. ઉક્ત કલમ નીચે મુજબ છે:

"૪૫૧. અમુક કિસ્સાઓમાં ટ્રાયલ પેઝિંગ હોય ત્યારે કસ્ટડી અને મિલકતના નિકાલ માટેનો આદેશ, જ્યારે કોઈપણ ઈન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન કોઈપણ ફોજદારી અદાલત સમક્ષ કોઈપણ મિલકત રજૂ કરવામાં આવે, ત્યારે અદાલત ઈન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ પૂરી ન થાય ત્યાં સુધી આવી મિલકતની યોગ્ય કસ્ટડી માટે તેને યોગ્ય લાગે તેવો આદેશ આપી શકે છે, અને, જો મિલકત ઝડપથી અને કુદરતી રીતે બગડી શકે તેવી હોય, અથવા જો તે અન્યથા કરવા યોગ્ય હોય, તો અદાલત, જરૂરી જણાય તેવા પુરાવા નોંધ્યા પછી, તેને વેચવા અથવા અન્યથા નિકાલ કરવાનો આદેશ આપી શકે છે."

૪૦. જંગમ મિલકતની કસ્ટડીના સંદર્ભમાં કલમ ૪૫૧ હેઠળ અદાલતની સત્તા મનસ્વી નથી. આવી સત્તા વિવેકાધીન હોવા છતાં, તેનો ઉપયોગ ન્યાયિક રીતે થવો જોઈએ. આ કલમ હેઠળ, મેજિસ્ટ્રેટ પાસે મિલકતના હરીફ દાવેદારોના હક અથવા માલિકીના પ્રશ્નની તપાસ અને નિર્ણય લેવાનું અધિકારક્ષેત્ર નથી. માત્ર કેસ શરૂ થયો તે સમયે મિલકતના કબજાના પ્રશ્ન પર ધ્યાન આપવું જોઈએ અને આ કલમ હેઠળ કસ્ટડી માટે આદેશ પસાર કરતા પહેલા નિર્ણય લેવો જોઈએ. કલમ ૪૫૨ ટ્રાયલ પૂરી થવા પર મિલકતના નિકાલ માટેના આદેશ સાથે કામ પાર પાડે છે. કલમ ૪૫૭ મિલકત જપ્ત કરવા પર પોલીસ દ્વારા પ્રક્રિયા સાથે કામ પાર પાડે છે. આ કલમ નીચે મુજબ છે:

"૪૫૭. મિલકત જપ્ત કરવા પર પોલીસ દ્વારા પ્રક્રિયા, (૧) જ્યારે પણ કોઈ અધિકારી દ્વારા મિલકત જપ્ત કરવાની જાણ આ કોડની જોગવાઈઓ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટને કરવામાં આવે, અને આવી મિલકત ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન ફોજદારી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં ન આવે, ત્યારે મેજિસ્ટ્રેટ આવી મિલકતના નિકાલ અથવા આવી મિલકતનો કબજો ધરાવવા માટે હકદાર વ્યક્તિને સોંપવાના સંદર્ભમાં તેને યોગ્ય લાગે તેવો આદેશ આપી શકે છે, અથવા જો આવી વ્યક્તિની જાણ થઈ શકે તેમ ન હોય, તો આવી મિલકતની કસ્ટડી અને રજૂઆત અંગે આદેશ આપી શકે છે. (૨) જો આવી હકદાર વ્યક્તિ જાણીતી હોય, તો મેજિસ્ટ્રેટ મિલકત તેને મેજિસ્ટ્રેટ યોગ્ય સમજે તેવી શરતો (જો કોઈ હોય તો) પર સોંપવાનો આદેશ આપી શકે છે અને જો આવી વ્યક્તિ અજાણ હોય, તો મેજિસ્ટ્રેટ તેને અટકાયતમાં રાખી શકે છે અને આવા કિસ્સામાં, એક ઢંઢેરો જારી કરશે જેમાં આવી મિલકત કઈ વસ્તુઓનો સમાવેશ કરે છે તેનો ઉલ્લેખ હશે અને તેમાં દાવો કરી શકે તેવી કોઈપણ વ્યક્તિને તેની સમક્ષ હાજર થવા અને આવા ઢંઢેરાની તારીખથી છ મહિનાની અંદર પોતાનો દાવો સ્થાપિત કરવા જણાવશે."

૪૧. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૭ તેની અરજીમાં સામાન્ય છે અને કોઈપણ પોલીસ અધિકારી દ્વારા મિલકત જપ્ત કરવાના તમામ કેસોમાં લાગુ પડે છે અને આવી જમીની જાણ કોડની જોગવાઈઓ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટને કરવામાં આવે છે પરંતુ

તેમની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવતી નથી અને મિલકતના નિકાલ માટે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા અનુસરવાની પ્રક્રિયા માટે જોગવાઈ કરે છે.

૪૨. વિનાયક ગુરુરાવ ઈનામદાર અને અન્ય વિરુદ્ધ ભાસ્કર વાસુદેવ શિરસાટ અને અન્ય, ૧૯૯૩ ક્રિ.એલ.જે. ૩૫૯૪ ના કિસ્સામાં, બોમ્બે હાઈકોર્ટની ખંડપીઠે ઠરાવ્યું હતું કે મેજિસ્ટ્રેટ સી.આર.પી.સી. ના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને, કસ્ટમ્સ એક્ટ હેઠળ કસ્ટમ્સ અધિકારીઓ દ્વારા જપ્ત કરાયેલ મિલકતને મુક્ત કરી શકે નહીં અને તે કલમ ૪૫૧, સી.આર.પી.સી. પણ લાગુ પડશે નહીં કારણ કે તે જોગવાઈ હેઠળ કલ્પના કર્યા મુજબ મિલકત કોઈપણ "ઈન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ" દરમિયાન અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવી ન હતી. જ્યારે મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ કોઈ ફોજદારી કાર્યવાહી પેવિંગ ન હોય ત્યારે મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા મિલકત સોંપવાનો નિર્દેશ આપતો આદેશ સ્પષ્ટપણે ગેરકાયદેસર છે. ખંડપીઠે, ચુકાદાના પેરા-૫ માં, નીચે મુજબ ઠરાવ્યું:

"મેજિસ્ટ્રેટે કાનૂની સ્થિતિ ધ્યાનમાં રાખવી જોઈતી હતી કે કસ્ટમ્સ એક્ટમાં જમ્પી સહિત જપ્ત કરાયેલી વસ્તુઓ સાથે કામ પાર પાડવાની વિસ્તૃત જોગવાઈઓ સામેલ છે અને આ વિશેષ જોગવાઈઓ સી.આર.પી.સી. ની જોગવાઈઓથી સ્વતંત્ર છે અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫ દ્વારા સુરક્ષિત છે. કસ્ટમ્સ એક્ટની કલમ ૧૨૪, ૧૨૫ અને ૧૧૦(૨) ની સંયુક્ત અસર એ છે કે મેજિસ્ટ્રેટ પાસે કોઈ પણ સંજોગોમાં ફોજદારી કાર્યવાહી શરૂ કરતા પહેલા, જપ્ત કરાયેલ અને

કાયદા હેઠળ જમ કરવા લાયક માલના સંબંધમાં આદેશ આપવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી."

૪૩. સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિરુદ્ધ કે. કિષ્નન, ૨૦૦૭ (૭) એસસીસી ૮૦ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટ કર્ણાટક ફોરેસ્ટ એક્ટ, ૧૯૬૩ હેઠળ જંગલના ગુનાના કેસની વિચારણા કરી રહી હતી. આ કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે અવલોકન કર્યું છે કે કાયદાની જોગવાઈઓનું ચુસ્તપણે પાલન થવું જોઈએ અને સામાન્ય રીતે, જમ કરાયેલ જંગલ પેદાશો અને જંગલ ગુનો કરવામાં ઉપયોગમાં લેવાતા વાહન, હોડી, સાધનો વગેરે મુક્ત ન કરવા જોઈએ અને જો અદાલત તેને મુક્ત કરવા માટે વલણ ધરાવતી હોય, તો પણ અધિકૃત અધિકારીએ તેના માટેના કારણો સ્પષ્ટ કરવા જોઈએ અને ન્યૂનતમ શરત તરીકે બેંક ગેરંટી રજૂ કરવાનો આગ્રહ રાખવો જોઈએ. ઉક્ત કિસ્સામાં, જંગલ પેદાશોનું પરિવહન કાયદાની જોગવાઈઓના ઉલ્લંઘનમાં કરવામાં આવ્યું હતું. જંગલ પેદાશો સાથે પરિવહનના સંદર્ભમાં ઉપયોગમાં લેવાતું વાહન જમ કરવામાં આવ્યું હતું. બેંક ગેરંટી રજૂ કરવા સહિતની અમુક શરતોને આધીન અધિકૃત અધિકારી દ્વારા વાહન મુક્ત કરવામાં આવ્યું હતું. અધિકૃત અધિકારીના આદેશને રદ કરવા અને વાહનને બિનશરતી મુક્ત કરવા માટે કલમ ૪૮૨, સી.આર.પી.સી. હેઠળ પિટિશન દાખલ કરવામાં આવી હતી. હાઈકોર્ટે બેંક ગેરંટી અંગેની શરતમાં સુધારો કર્યો અને તેના બદલે, વાહનનો વચગાળાનો કબજો મેળવવાના હેતુ માટે પ્રત્યેક રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- ની હદ સુધી બે સધ્ધર જામીન રજૂ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો. સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું કે

હાઈકોર્ટે એક સામાન્ય અભિગમ અપનાવ્યો હતો અને તેનો આદેશ કાયદાની વિરુદ્ધ હતો અને જંગલો સંબંધિત ગુનાઓના સંદર્ભમાં સામાન્ય અભિગમની ટીકા કરવામાં આવી હતી.

૪૪. હું હવે આવશ્યક ચીજવસ્તુ ધારા (એસેન્શિયલ કોમોડિટીઝ એક્ટ), ૧૯૫૫ ની અમુક જોગવાઈઓ ધ્યાનમાં લઈશ. આ સંદર્ભમાં કલમ ૬-એ અનાજ, ખાદ્ય તેલીબિયાં અને ખાદ્ય તેલોની જમી સાથે કામ પાર પાડે છે. કલમ ૬-બી અનાજ વગેરે જમ કરતા પહેલા કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવા સાથે કામ પાર પાડે છે. કલમ ૬-ઈ અમુક કિસ્સાઓમાં અધિકારક્ષેત્રના બાધ સાથે કામ પાર પાડે છે. કલમ ૬-ઈ ને બદલીને એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે કલેક્ટર અથવા રાજ્ય સરકાર સિવાય, અન્ય તમામ સત્તાધિકારીઓ, ન્યાયિક અથવા અન્યથા, કલમ ૩ હેઠળ કરવામાં આવેલા આદેશના અનુસંધાનમાં જમ કરાયેલ કોઈપણ આવશ્યક ચીજવસ્તુના કબજા, સોંપણી, નિકાલ અથવા વિતરણના સંબંધમાં કોઈપણ આદેશ આપવાથી પ્રતિબંધિત રહેશે. આમ, મેજિસ્ટ્રેટ પાસે કલમ ૪૫૭, સી.આર.પી.સી. હેઠળ જમી સામે રાહત આપવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં. કાયદાની કલમ ૬-એ સંબંધમાં કલમ ૩ હેઠળ કરવામાં આવેલા આદેશના અનુસંધાનમાં જમ કરાયેલી આવશ્યક ચીજવસ્તુઓની જમી માટે જરૂરી જોગવાઈ કરે છે, જેમાં પ્રેસિડેન્સી-ટાઉનના જિલ્લાના કલેક્ટર, જેમાં આવી કોમોડિટી જમ કરવામાં આવી છે, જમીનો આદેશ આપી શકે છે, જો તેમને સંતોષ થાય કે આવા આદેશનું ઉલ્લંઘન થયું છે. પરંતુ,

જો જમ કરાયેલ આવશ્યક ચીજવસ્તુ ઉત્પાદક દ્વારા રજૂ કરવામાં આવી હોય, તો આ કાયદાની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈ હેઠળ લેવામાં આવી શકે તેવા કોઈપણ પગલાંને નુકસાન પહોંચાડ્યા વિના, આ કલમ હેઠળ જમીનો કોઈ આદેશ આપવામાં આવશે નહીં. કાયદાની કલમ ૬-એ જમી માટેનો આદેશ પસાર કરતા પહેલા કલેક્ટર દ્વારા અપનાવવાની પ્રક્રિયાની જોગવાઈ કરે છે, જે ફરમાન કરે છે કે નોટિસ જારી કર્યા પછી, અસરગ્રસ્ત પક્ષને તેનો વિરોધ કરવાની તક આપવી જોઈએ. કલેક્ટરે, તેને સાંભળ્યા પછી, વાંધાનો નિર્ણય કરવાનો છે અને મિલકત જમ કરવાનો અથવા મિલકત જમ કરવાનો ઇનકાર કરવાનો આદેશ પસાર કરવાનો છે.

જપ. શંભુ દયાલ અગરવાલા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બેંગોલ અને અન્ય, ૧૯૯૦ (૩) એસસીસી ૫૪૯ ના કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે જ્યારે પણ કોઈપણ આવશ્યક ચીજવસ્તુ જમ કરવામાં આવે છે, ત્યારે કલમ ૬-એ હેઠળ જમી પેવિંગ હોય, કલેક્ટર પાસે માલિકની તરફેણમાં કોમોડિટી મુક્ત કરવાનો આદેશ આપવાની કોઈ સત્તા નથી. કાયદાની યોજના, કાયદાના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુ અને તે જે નુકસાન સામે રક્ષણ આપવા માંગે છે તે ધ્યાનમાં રાખીને, સુપ્રીમ કોર્ટે ઠરાવ્યું કે કલમ ૬-ઈ માં "મુક્તિ" શબ્દનો ઉપયોગ વેચાણ વગેરે માટે મુક્તિના મર્યાદિત અર્થમાં થાય છે, જેથી તે ગ્રાહક જનતાને ઉપલબ્ધ બને. આગળ એવું પણ ઠરાવવામાં આવ્યું હતું:

"જમીની કાર્યવાહી પૂર્ણ થયા પહેલા અને ગુનેગારના નિર્દોષ છૂટવામાં કાર્યવાહીની સમાપ્તિ પહેલા જ માલિક અથવા જે વ્યક્તિ પાસેથી તે જમ કરવામાં આવી હતી તેને પરત કરવાના અર્થમાં કલેક્ટરને કોમોડિટી મુક્ત કરવાની કોઈ અયોગ્ય અને અનિયંત્રિત સત્તા આપવામાં આવી નથી. આવો મત કલમ ૭(૧) ના ખંડ (બી) ને સંપૂર્ણપણે અર્થહીન બનાવશે અને કાયદાના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુને સંપૂર્ણપણે નિષ્ફળ બનાવશે. કાયદો પોતે એવી સ્થિતિની કલ્પના કરે છે જે કલમ ૭(૧) (બી) ને બિનઉપયોગી બનાવશે જ્યાં આવશ્યક ચીજવસ્તુ કલેક્ટર દ્વારા કલમ ૬-એ(૨) હેઠળ નિકાલ કરવામાં આવે છે તેવો મત ગેરસમજભર્યો છે. કલમ ૬-એ કલેક્ટરને આવશ્યક ચીજવસ્તુની જમીના બદલે, આવશ્યક ચીજવસ્તુ સાથે જમ કરાચેલા કોઈપણ પ્રાણી, વાહન, વાસણ અથવા અન્ય વાહનના કિસ્સામાં જમીની તારીખે કોમોડિટીના બજાર-મૂલ્ય કરતાં વધુ ન હોય તેવો દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપવાની સત્તા આપતી નથી. કલમ ૬-એ (૨) દ્વારા નિર્ધારિત રીતે કોમોડિટીના વેચાણની માત્ર મર્યાદિત સત્તા આપવામાં આવી છે. કલમ ૬-એ(૨) દ્વારા આપવામાં આવેલ આવશ્યક ચીજવસ્તુ વેચવાની સત્તાનો ઉપયોગ પુરવઠો જાળવવા અને આવશ્યક ચીજવસ્તુનું સમાન વિતરણ સુનિશ્ચિત કરવા માટે જાહેર હિતમાં કરવાનો છે."

૪૬. ઉપરોક્ત ચર્ચાનો કુલ સારાંશ એ છે કે જો કોઈ વિશેષ કાયદો જમી સહિત જમ કરાચેલી વસ્તુઓ સાથે કામ પાર પાડવાની વિસ્તૃત જોગવાઈઓ સામેલ કરે છે અને આવી વિશેષ જોગવાઈઓ સી.આર.પી.સી. ની જોગવાઈઓથી સ્વતંત્ર છે

અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૫ દ્વારા સુરક્ષિત છે, તો જમીના કેસોમાં સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ ની જોગવાઈઓ, જે પણ લાગુ પડતું હોય, તે લાગુ થશે નહીં.

૪૭. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, હું મદ્રાસ હાઈકોર્ટના ડેવિડ વિરુદ્ધ શક્તિવેલ, ઇન્સ્પેક્ટર ઓફ પોલીસ-કમ-સ્ટેશન હાઉસ ઓફિસર [૨૦૧૦(૧) મેડએલજે (ક્રિ) ૯૨૯] ના કેસમાં ખંડપીઠના નિર્ણય પર નજર કરીશ. માનનીય જસ્ટિસ આર. ભાનુમતી (તત્કાલીન તેમના લેડીશિપ) ખંડપીઠ વતી બોલતા, તમિલનાડુ પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૧૪(૪) ની સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ હેઠળ મેજિસ્ટ્રેટની સત્તાઓ સાથે સરખામણી કરી હતી. તમિલનાડુ પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૧૪ નીચે મુજબ છે:

"૧૪. જમીનો આદેશ કેવી રીતે આપવો. (૧) જ્યારે ગુનેગારને દોષિત ઠેરવવામાં આવે અથવા જ્યારે આ કાયદા સામે ગુનાનો આરોપ લગાવવામાં આવેલ વ્યક્તિ નિર્દોષ છૂટી જાય, પરંતુ અદાલત નક્કી કરે કે કંઈપણ જમીને પાત્ર છે, તો આવી જમીનો આદેશ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવશે.

(૨) જ્યાં, આ કાયદા સામેના ગુનાના કેસની ટ્રાયલ દરમિયાન, અદાલત નક્કી કરે કે કંઈપણ જમીને પાત્ર છે, તો અદાલત જમીનો આદેશ આપશે: પરંતુ શરત એ છે કે પેટા-કલમ (૧) અથવા પેટા-કલમ (૨) હેઠળ કોઈ પ્રાણી, વાસણ,

ગાડું અથવા અન્ય વાહન જમ કરવામાં આવશે નહીં, જો અદાલત આવા પ્રાણી, વાસણ, ગાડું અથવા અન્ય વાહનના માલિકને અને તેમાં કોઈ અધિકારનો દાવો કરતી કોઈપણ વ્યક્તિને સાંભળ્યા પછી, સંતુષ્ટ થાય કે માલિક અને આવી વ્યક્તિએ આવા ગુનાના કમિશનને રોકવામાં પૂરતી કાળજી લીધી હતી).

(૩) જ્યારે આ કાયદા સામે કોઈ ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય પરંતુ ગુનેગાર અજાણ હોય, અથવા મળી શકતો ન હોય, અથવા જ્યારે આ કાયદા હેઠળ જમીને પાત્ર કંઈપણ અને કોઈપણ વ્યક્તિના કબજામાં ન હોય તેનો સંતોષકારક હિસાબ આપી શકાતો ન હોય, ત્યારે કેસની તપાસ જિલ્લાના કલેક્ટર અથવા અન્ય પ્રોહિબિશન અધિકારી ઇનચાર્જ દ્વારા અથવા આ વતી રાજ્ય સરકાર દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈપણ અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવશે અને નક્કી કરવામાં આવશે જે આવી જમીનો આદેશ આપશે.

પરંતુ શરત એ છે કે જમ કરવાના હેતુવાળી વસ્તુઓ જમ કર્યાની તારીખથી પંદર દિવસની સમાપ્તિ સુધી અથવા તેમાં કોઈ અધિકારનો દાવો કરતી વ્યક્તિઓને, જો કોઈ હોય, અને તેમના દાવાના સમર્થનમાં તેઓ જે પુરાવા રજૂ કરે, જો કોઈ હોય, તેને સાંભળ્યા વિના આવો કોઈ આદેશ આપવામાં આવશે નહીં).

(૪) પેટા-કલમ (૧) થી (૩) માં સમાવિષ્ટ કંઈપણ હોવા છતાં, જિલ્લાના કલેક્ટર અથવા અન્ય પ્રોહિબિશન અધિકારી ઇનચાર્જ અથવા આ વતી રાજ્ય

સરકાર દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈપણ અધિકારી સંતુષ્ટ થાય કે આ કાયદા સામે કોઈ ગુનો કરવામાં આવ્યો છે અને આવા ગુના માટે પ્રોસિક્યુશન (ફરિયાદ) દાખલ કરવામાં આવ્યું હોય કે ન હોય, તે આ કાયદા હેઠળ ગુનેગાર પાત્ર હોય તેવી અન્ય કોઈપણ સજાને નુકસાન પહોંચાડ્યા વિના, આવા ગુનાના કમિશનમાં ઉપયોગમાં લેવાતા કોઈપણ પ્રાણી, વાસણ, ગાડું અથવા અન્ય વાહનની જમીનો આદેશ આપી શકશે."

ખંડપીઠ દ્વારા વિચારવામાં આવેલ પ્રશ્ન નીચે મુજબ છે:

"શું ટીએનપી (TNP) એક્ટની કલમ ૧૪(જ) હેઠળ એક્ટિવિટીની વ્યાપક સત્તા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ અદાલતની સત્તામાં અતિક્રમણ કરે છે. અદાલતની સત્તાઓ એક્ટિવિટી સાથે ઓવરલેપિંગ થવાના કિસ્સામાં અદાલત દ્વારા વિવેકાધિકારના ઉપયોગની હદ એ અમારી વિચારણામાં નિષ્ફળ જતો અન્ય એક મુદ્દો છે."

અદાલતે આ પ્રશ્નનો નીચે મુજબ જવાબ આપવા આગળ વધી:

"(૧૬) સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અદાલતને ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન કસ્ટડી અથવા મિલકતના નિકાલ માટે આદેશ પસાર કરવામાં સક્ષમ બનાવે છે. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૨ ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ પૂર્ણ થયા

પછી અમલમાં આવે છે. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૭ એ એક સામાન્ય જોગવાઈ છે જે તમામ કિસ્સાઓને લાગુ પડે છે જ્યાં વાહનની જમીની જાણ મેજિસ્ટ્રેટને કરવામાં આવે છે અને વાહન ફોજદારી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવતું નથી. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અને ૪૫૭ થોડી અંશે ઓવરલેપ થાય છે. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૭ નીચે મુજબ છે:

(૧૭) સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૭ સામાન્ય રીતે તમામ કિસ્સાઓ સાથે કામ પાર પાડે છે જ્યાં પોલીસ-અધિકારી દ્વારા મેજિસ્ટ્રેટને મિલકત જપ્ત કરવાની જાણ કરવામાં આવે છે અને વાહન ફોજદારી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવતું નથી. મેજિસ્ટ્રેટ આ અદાલત હેઠળ ત્યારે જ કાર્યવાહી કરી શકે છે જ્યારે મિલકત જપ્ત કરવાની જાણ તેમને કરવામાં આવે. તે ત્રણમાંથી એક વસ્તુ કરવા હકદાર છે; (એ) તે મિલકતના નિકાલ અંગે આદેશ પસાર કરી શકે છે; અથવા (બી) કોઈ શરતો, જો લાદવામાં આવી હોય, તેને આધીન તેના કબજા માટે હકદાર વ્યક્તિને સોંપી શકે છે; અથવા (સી) તેની ગેરહાજરીમાં તેની કસ્ટડી અને રજૂઆત માટે આદેશ પસાર કરી શકે છે.

(૧૮) ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૧) ટ્રાયલ પૂર્ણ થવા પર જમીનો આદેશ પસાર કરવાની અદાલતની સત્તાઓ સાથે કામ પાર પાડે છે, ભલે કેસ દોષિત ઠરાવવામાં કે નિર્દોષ છૂટવામાં પરિણમે. ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૧) સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૨ સમાન છે. ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૨)

હેઠળ, તમિલનાડુ પ્રોહિબિશન એક્ટ હેઠળ ગુના માટે કેસની ટ્રાયલ દરમિયાન અદાલતને જમીનો આદેશ પસાર કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૨) હેઠળ અદાલતની સત્તા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ સમાન છે.

(૧૯) ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૪) નોન ઓબસ્ટેન્ટે કલોઝ (અન્ય જોગવાઈઓ છતાં લાગુ પડતી જોગવાઈ) થી શરૂ થાય છે જે એકિઝક્યુટિવ/જિલ્લા કલેક્ટર અથવા જિલ્લાના અન્ય પ્રોહિબિશન ઈનચાર્જ અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈપણ અધિકારીને તમિલનાડુ પ્રોહિબિશન એક્ટ સામેના ગુનાના કમિશનમાં સંડોવાયેલા વાહનની જમીના આદેશ પસાર કરવાની સત્તા આપે છે, ભલે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હોય કે ન હોય. વિચારણામાં આવતો મુખ્ય પ્રશ્ન એ છે કે જ્યારે ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૪) હેઠળ જમીની કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવે છે, ત્યારે શું તે કેન્દ્રીય કાયદા હેઠળ એટલે કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાનું અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર છીનવી લે છે.

(૨૧) વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી હતી કે જ્યારે પ્રોહિબિશન ગુનામાં સંડોવાયેલ વાહન જપ્ત કરવામાં આવે છે, ત્યારે સંડોવાયેલા વાહનની જમીનો આદેશ આપવાની અદાલત અને એકિઝક્યુટિવની સત્તા ઓવરલેપિંગ થાય છે. કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર એ બંધારણની ૭મી અનુસૂચિની ચાદી ૩ ની

એન્ટ્રીના આધારે બનાવેલો કેન્દ્રીય કાયદો છે. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે યોગ્ય રીતે રજૂઆત કરી હતી કે વાહન સાથે કામ પાર પાડવામાં અને જમીના આદેશો પસાર કરવામાં એક્ઝિક્યુટિવની સત્તા અને અદાલતની સત્તા અમુક અંશે ઓવરલેપ થતી હોવાથી, ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૪), જે એક રાજ્ય કાયદો છે, તે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ છીનવી શકે નહીં. પરંતુ વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે ઝડપથી રજૂઆત કરી કે અદાલત દ્વારા સત્તાનો ઉપયોગ કાયદાની કલમ ૧૪(૪) ના ઉદ્દેશ્ય અને ભાવનાને ધ્યાનમાં રાખીને અત્યંત કાળજી અને સાવધાની સાથે થવો જોઈએ જે શિક્ષાત્મક અને અવરોધક (ડિટરન્ટ) બંને છે.

(૨૨) વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ દ્વારા યોગ્ય રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યું છે તેમ, કાયદાની કલમ ૧૪(૪) અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ સત્તાનો ઉપયોગ છીનવી લેતી નથી. પરંતુ અદાલતના વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ ન્યાયિક રીતે થવો જોઈએ અને યોગ્ય કાળજી અને સાવધાની સાથે થવો જોઈએ. જ્યાં પ્રોહિબિશનના ગુનામાં સંડોવાયેલા વાહનની જમીની જાણ મેજિસ્ટ્રેટને કરવામાં આવે, ત્યાં વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ અને સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ વચગાળાની કસ્ટડીનો આદેશ આપવો આપોઆપ નથી. પ્રોહિબિશનના ગુનામાં વાહનની સંડોવણી હોવા છતાં, જે અદાલત દ્વારા સત્તાનો આપોઆપ ઉપયોગ કરવામાં આવે, તો કાયદાની કલમ ૧૪(૪) એક ડેડ લેટર (અર્થહીન

જોગવાઈ) બની જશે. અમારા મતે, ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૪) હેઠળ ગુનામાં સંડોવાયેલા વાહનની જમીનો આદેશ માત્ર શિક્ષાત્મક જ નથી પરંતુ અવરોધક (ડિટરન્ટ) પણ છે. જ્યારે વાહન પ્રોહિબિશનના ગુનામાં સંડોવાયેલું હોય, ત્યારે અદાલત દ્વારા કાળજી અને સાવધાની સાથે વિવેકાધિકારનો ઉપયોગ વિવિધ હેતુઓ પૂરા કરશે. જ્યારે પ્રોહિબિશનના ગુનામાં સંડોવાયેલા વાહનના સંદર્ભમાં કોઈ આદેશ પસાર કરતા પહેલા, અદાલતે કાયદાની કલમ ૧૪(૪) ની ભાવના અને તમિલનાડુ પ્રોહિબિશન એક્ટના કલ્યાણકારી ઉદ્દેશ્યોને ધ્યાનમાં રાખવા જોઈએ."

૪૮. મદ્રાસ હાઈકોર્ટની ખંડપીઠ સમક્ષના કેસમાં, પ્રશ્ન એ હતો કે જો ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૪) હેઠળ જમીની કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં આવે તો શું તે કેન્દ્રીય કાયદા હેઠળ એટલે કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરવાનું અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર છીનવી લેશે. એવું જણાય છે કે રાજ્યના વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રિપઝન્સી (વિસંગતતા) બાબતે અદાલત સમક્ષ પોતાના વિચારો વ્યક્ત કર્યા હતા. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ દ્વારા દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સંડોવાયેલા વાહનની જમીનો આદેશ આપવાની અદાલત અને એક્ઝિક્યુટિવની સત્તા અમુક અંશે ઓવરલેપ થતી હતી. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે અદાલતને ધ્યાન દોર્યું હતું કે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર એ બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૩ ની એન્ટ્રીના આધારે બનાવેલો કેન્દ્રીય કાયદો છે અને વાહન સાથે કામ પાર પાડવામાં અને જમીના

આદેશો પસાર કરવામાં એકિઝક્યુટિવની સત્તા અને અદાલતની સત્તા ઓવરલેપ થતી હોવાથી, ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૪) રાજ્યનો કાયદો હોવાથી સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ છીનવી લેતો હોવાનું કહી શકાય નહીં. આમ, ખંડપીઠ રાજ્યના એડવોકેટ જનરલ દ્વારા નિર્દેશિત કર્યા મુજબ રિપઝન્સીના મુદ્દામાં અમુક અંશે ઊંડી ઉતરી હતી, અને આખરે એવો મત લીધો હતો કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ વાહનને મુક્ત કરવાની અદાલતની સત્તાઓ સચવાયેલી હતી. જોકે, અદાલતે માત્ર માંગવા પર વાહનને મુક્ત કરવાનો આદેશ આપવો જોઈએ નહીં, પરંતુ ટીએનપી એક્ટની કલમ ૧૪(૪) ની ભાવના ધ્યાનમાં રાખવી જોઈએ. મેં મારી જાતને ખૂબ જ સ્પષ્ટ કરી દીધી છે કે સિંગલ જજ તરીકે બેસીને, હું આવા રિપઝન્સીના મુદ્દાઓમાં અથવા કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૮(૨) ની બંધારણીય માન્યતામાં જઈ શકતો નથી. મારે કાયદાને જેવો છે તેવો જ વાંચવો જોઈએ.

૪૯. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બેંગોલ વિરુદ્ધ સુબોધ ગોપાલ બોઝ [૧૯૫૪ એસસીઆર ૫૮૭ : (એઆઈઆર ૧૯૫૪ એસસી ૯૨)] માં, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ઉદ્દેશ્યો અને કારણોના નિવેદનનો સંદર્ભ તે સમયે પ્રવર્તમાન પરિસ્થિતિઓને જાણવા માટે લઈ શકાય છે જેણે બિલને રજૂ કરવા અને અમલમાં મૂકવાની તાકીદ અને કયા દૂષણને સુધારવાની માંગ કરવામાં આવી હતી તે માટે પ્રેરણા આપી. કાયદાની પ્રસ્તાવના પણ કાયદાની જોગવાઈઓનું અર્થઘટન કરવામાં

મદદરૂપ છે. એટર્ની-જનરલ વિરુદ્ધ પ્રિન્સ અર્નેસ્ટ ઓગસ્ટસ ઓફ હેનોવર, ૧૯૫૭ એસી ૪૩૬ માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સે ઠરાવ્યું હતું કે જ્યારે પ્રસ્તાવના હોય ત્યારે સામાન્ય રીતે તેની રજૂઆતમાં સુધારવાના દૂષણ અને કાયદાના વ્યાપનું વર્ણન કરવામાં આવે છે.

૫૦. કલમ ૯૮ ની યોજના દર્શાવે છે કે ખંડ (એ) થી (ડી) માં ઉલ્લેખિત વસ્તુઓ સીધી જમ કરવાની હોય છે. પરંતુ કોઈપણ પાત્ર, પેકેજ અથવા આવરણ જેમાં પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જમીને પાત્ર કોઈપણ વસ્તુઓ મળી આવે અને પ્રાણીઓ, ગાડાં, વાસણો, અથવા આવી કોઈપણ વસ્તુના વહનમાં ઉપયોગમાં લેવાતા અન્ય વાહનોના સંદર્ભમાં તેમને સીધા જમ કરવાના નથી પરંતુ તેઓ જમીને પાત્ર છે. કલમ ૯૮(૧) દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવેલ સીધી જમ થવી જોઈએ તેવી વસ્તુઓ અને જમીને પાત્ર વસ્તુઓ વચ્ચે સમજવા યોગ્ય ભેદ છે. વસ્તુઓના સ્વભાવમાં જ આ હોવું જોઈએ. કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ, ગોળ, સામગ્રી, ભઠ્ઠીના વાસણો, સાધનો અથવા ઉપકરણો કે જેના સંદર્ભમાં બોમ્બે પ્રોહિબિશન એક્ટ હેઠળ ગુનો કરવામાં આવ્યો હોય તેવી વસ્તુઓ સીધી જમ થવી જોઈએ કારણ કે તેમનો કબજો પોતે જ પ્રતિબંધિત છે. તેઓ જમ થવા જ જોઈએ કારણ કે અન્યથા તે વ્યક્તિને પરત કરી શકાય નહીં જેમને પરત કરવાથી તેઓ ફરીથી તે જ ગુનો આચરશે. આ એવી વસ્તુઓ છે જેનો કબજો બોમ્બે પ્રોહિબિશન એક્ટમાં સમાવિષ્ટ જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને પોતે જ પ્રતિબંધિત છે. પરંતુ આવી પ્રતિબંધિત વસ્તુઓના પરિવહન

માટે ઉપયોગમાં લેવાતા વાસણો, સાધનો, ગાડાં અને પ્રાણીઓ પોતે પ્રતિબંધિત નથી અને તેથી, તેમને સીધા જમ કરી શકાય નહીં. આવી વસ્તુઓના ઉપયોગને કારણે તેઓ જમીને પાત્ર છે. કલમ ૯૯ જમીને પાત્ર વસ્તુઓ જમ થાય તે પહેલા અદાલત દ્વારા અનુસરવાની પ્રક્રિયાની જોગવાઈ કરે છે. કલમ ૯૯ નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે :

"૯૯. જ્યારે આ કાયદા હેઠળના ગુના માટે કેસની ટ્રાયલ દરમિયાન અદાલત નક્કી કરે કે અગાઉની કલમ હેઠળ કંઈપણ જમીને પાત્ર છે, ત્યારે અદાલત તેમાં કોઈ અધિકારનો દાવો કરતી વ્યક્તિ, જો કોઈ હોય, અને તે તેના દાવાના સમર્થનમાં જે પુરાવા રજૂ કરે, જો કોઈ હોય, તેને સાંભળ્યા પછી જમીનો આદેશ આપી શકશે અથવા કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ અથવા ગોળ સિવાયની કોઈપણ વસ્તુના કિસ્સામાં માલિકને જમીના બદલે અદાલત યોગ્ય સમજે તેવો દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપી શકશે :

પરંતુ શરત એ છે કે કોઈ પ્રાણી, ગાડું, વાહન અથવા અન્ય સાધન જમ કરવામાં આવશે નહીં જો તેનો માલિક અદાલતને સંતોષ આપે કે તેણે ગુનો થતો અટકાવવામાં પૂરતી કાળજી લીધી હતી."

એવું જણાય છે કે જે વસ્તુઓ જમીને પાત્ર છે તે તેમાં કોઈપણ અધિકારનો દાવો કરનાર વ્યક્તિને અને તે પોતાના દાવાના સમર્થનમાં જે પુરાવા રજૂ કરે છે તેને

સાંભળ્યા પછી જ જમ કરી શકાય છે. કલમ ૯૯ નો પ્રોવાઈઝો એ સ્પષ્ટ કરે છે કે વાસણ અથવા વાહન અથવા અન્ય સાધનને જમ કરી શકાય નહીં જો માલિક અદાલતને સંતોષ આપે કે તેણે ગુનો થતો અટકાવવામાં પૂરતી કાળજી લીધી હતી. તેથી, જ્યારે જમીને પાત્ર કંઈપણ જમ કરવાનું હોય ત્યારે અદાલતે તેમાં અધિકારનો દાવો કરતી વ્યક્તિને સાંભળવાની રહે છે. આવી વ્યક્તિને પોતાના દાવાના સમર્થનમાં પુરાવા રજૂ કરવાનો અધિકાર છે. તેની પાસે જમીના બદલે દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ પણ છે. વાહન અથવા સાધનના સંદર્ભમાં જો માલિક એ દર્શાવે કે તેણે ગુનો થતો અટકાવવા પૂરતી કાળજી લીધી હતી તો તેને જમ કરી શકાય નહીં. તે પુરાવા રજૂ કરીને આમ કરી શકે છે. તેથી, અદાલત વાહન, વાસણ અથવા સાધન જમ કરવા આગળ વધે તે પહેલાં, તેણે તેના માલિકને એ બતાવવાની તક આપવી જોઈએ કે તેણે ગુનો થતો અટકાવવા માટે પૂરતી કાળજી લીધી હતી કે કેમ. હકીકતમાં જમીનો આદેશ પસાર થાય તે પહેલાં કલમ ૯૯ દ્વારા કલ્પના કર્યા મુજબની ઇન્કવાયરી કરવામાં આવશે. આવી ઇન્કવાયરી જમીને પાત્ર વસ્તુઓના સંદર્ભમાં કરવાની હોય છે અને એવી વસ્તુઓના સંદર્ભમાં નહીં જે કલમ ૯૮(૧) માં આપવામાં આવેલી જોગવાઈ અનુસાર સીધી જમ થવી જરૂરી છે.

જમીનો આદેશ એ પરિણામલક્ષી આદેશ નથી જે કેસમાં તથ્યના તારણોને અનુસરવો જોઈએ અને જેના સંદર્ભમાં ગુનો કરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાય છે તેવી કોઈપણ વસ્તુ જમ કરવાની ફરજ અદાલત પર લાદવામાં આવી હોય.

લેજિસ્લેચર દ્વારા બોમ્બે પ્રોહિબિશન એક્ટની કલમ ૯૮(૧) અને ૯૮(૨) વચ્ચે કરવામાં આવેલ ભેદને અવગણવો જોઈએ નહીં. કલમ ૯૮(૧) અમુક એવી વસ્તુઓની જમીની જોગવાઈ કરે છે જેના સંદર્ભમાં ગુનો કરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાય છે. કેફી પદાર્થ, ભાંગ, મહુડાના ફૂલ, ગોળ, સામગ્રી, ભઠ્ઠીના વાસણો, સાધનો અથવા ઉપકરણો જેના સંદર્ભમાં ગુનો કરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાય છે તેવી વસ્તુઓને સીધી જમ કરવાની હોય છે. બોમ્બે પ્રોહિબિશન એક્ટ હેઠળ ઉપર નિર્ધારિત લેવાયેલી વસ્તુઓના સંદર્ભમાં ગુનો કરવામાં આવ્યો છે તેવા નિષ્કર્ષ પર અદાલત આવે કે તરત જ, અદાલત પાસે તે વસ્તુઓ જમ કરવા સિવાય કોઈ વિકલ્પ રહેતો નથી. પેટા-કલમ (૨) આ વસ્તુઓ અથવા આર્ટિકલ્સના સંદર્ભમાં એક સ્પષ્ટ ફેરફાર કરે છે જે સીધા જમ કરવાના નથી પરંતુ જે જમીને પાત્ર છે અને જે વસ્તુઓ જમીને પાત્ર છે તેની સાથે કલમ ૯૯ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી જોગવાઈ મુજબ કામ પાર પાડવાનું રહે છે. તેથી, જે વસ્તુઓ જમ કરવાની નથી પરંતુ જે જમીને પાત્ર છે તેના સંદર્ભમાં અદાલતે આવી વસ્તુઓના સંબંધમાં જમીનો આદેશ પસાર થાય તે પહેલા કલમ ૯૯ માં નિર્ધારિત પ્રક્રિયાને અનુસરવાની રહે છે. તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે જમીનો આદેશ એ અદાલત દ્વારા નોંધાયેલા તથ્યના તારણોને અનુસરતો માત્ર પરિણામલક્ષી આદેશ છે. એવું બની શકે કે કોઈ વ્યક્તિ મોટર ટ્રકમાં આયાત કરાયેલા દારૂના કબજા માટે દોષિત ઠરી શકે છે છતાં જો એવું જાણવા મળે કે તે કોઈ અન્ય વ્યક્તિની છે જેણે ગુનો થતો અટકાવવા માટે પૂરતી કાળજી લીધી હતી તો ટ્રક જમ કરવાની જરૂર નથી. એક સરળ ઉદાહરણ લેવા માટે, પરિવહન

વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલી વ્યક્તિનો શાકભાજી પરિવહન કરવા માટે ટ્રક ભાડે લેવા માટે સંપર્ક કરવામાં આવ્યો હતો અને શાકભાજી લોડ કરતી વખતે દારૂની થોડી બોટલો પણ લોડ કરવામાં આવી હતી. જો ટ્રકની તલાશી લેવામાં આવે અને બોટલો મળી આવે તો જે વ્યક્તિએ ટ્રક ભાડે લીધી હોય અને શાકભાજીનું પરિવહન કર્યું હોય તે બોટલોનો કબજો ધરાવતી હશે અને દારૂના કબજા માટે જવાબદાર ઠરશે. પરંતુ આવા સંજોગોમાં, એ અકલ્પનીય છે કે મોટર ટ્રકને પણ સીધી જામ કરી શકાય. તેથી, મોટર ટ્રક જામ થઈ શકે તે પહેલાં અદાલતે કલમ ૯૯ દ્વારા કલ્પના કર્યા મુજબ ઇન્કવાયરી કરવી જોઈએ અને મોટર ટ્રકના માલિકને એ બતાવવાની તક આપવી જોઈએ કે તેણે ગુનો થતો અટકાવવા માટે પૂરતી કાળજી લીધી હતી અને જો અદાલતને સંતોષ થાય કે તેણે પૂરતી કાળજી લીધી હતી, તો ટ્રક જામ કરી શકાય નહીં. તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે તમામ કિસ્સાઓમાં જમીનો આદેશ એ પરિણામલક્ષી આદેશ છે અથવા બોમ્બે પ્રોહિબિશન એક્ટ હેઠળ ગુનાઓની ટ્રાયલ કરતી અદાલત સમક્ષ આવતી દરેક વસ્તુને જામ કરવાની ફરજ અદાલત પર લાદવામાં આવી છે.

૫૧. હું વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરી શ્રી એ.ડી. શાહની રજૂઆત સાથે સંમત થવામાં અસમર્થ છું કે અદાલતે કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૮(૨) માં સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭, જે પણ લાગુ પડતું હોય, તેના હેઠળ વાહનને મુક્ત કરવાની મેજિસ્ટ્રેટની સત્તા વાંચવી જોઈએ, અન્યથા સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૯૯ રિડન્ડન્ટ (નકામી) બની જશે. મારા મતે, જો અન્ય કોઈ શાબ્દિક

અર્થઘટન અપનાવવામાં આવે તો કાયદાનો સમગ્ર હેતુ નિષ્ફળ જશે. હું વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરી શ્રી રાજુની રજૂઆત સાથે સંમત છું કે કાયદાની કલમ ૯૯ માં "કેસની ટ્રાયલ દરમિયાન" શબ્દોને ટ્રાયલના કોઈપણ તબક્કા તરીકે ગણવા જોઈએ નહીં. મારા મતે, વિદ્વાન એમિક્સ ક્યુરી શ્રી રાજુ સાચા છે કે જ્યારે અદાલત ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૫૨ હેઠળ મુદ્દામાલ મિલકતના નિકાલ અંગે યોગ્ય આદેશ પસાર કરવાનું નક્કી કરે ત્યારે કાયદાની કલમ ૯૯ અમલમાં આવે છે. કલમ ૪૫૨ ટ્રાયલ પૂર્ણ થવા પર મિલકતના નિકાલની કલ્પના કરે છે અને કહે છે કે જ્યારે કોઈપણ ફોજદારી અદાલત માટે ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ પૂર્ણ થાય છે, ત્યારે અદાલત તેના નિકાલ માટે તેને યોગ્ય લાગે તેવો આદેશ આપી શકે છે. આ કલમ ૪૫૨ એવા તબક્કાનો સંદર્ભ આપે છે જ્યારે ટ્રાયલ પૂર્ણ થઈ ગઈ હોય. કલમ ૪૫૨ માં "ઇન્કવાયરી" શબ્દને મિલકતના નિકાલ એટલે કે જમીન વગેરે માટે જરૂરી અર્થમાં ગણવો જોઈએ. કલમ ૪૫૨ માં "પૂર્ણ" શબ્દનો અર્થ મારા મતે, "આરોપી સામે કેસ નક્કી કરવા માટે અંતિમ ચુકાદા સાથે સંપૂર્ણ સુનાવણી પછી પૂર્ણ" એવો થાય છે. કારણ કે, સ્પષ્ટપણે કલમ ૪૫૨ હેઠળનો આદેશ ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલમાં નોંધાયેલા પુરાવાના આધારે જ આપી શકાય છે, અને તારણો અનુસાર, મેજિસ્ટ્રેટ સામગ્રી સાથે પહોંચી શકે છે. તેથી, કલમ ૯૯ ટ્રાયલ પૂર્ણ થવા પર એટલે કે જ્યારે અદાલત વાહન જમ્ત કરવાનું નક્કી કરે ત્યારે અમલમાં આવે છે. તે તબક્કે, અદાલત ઔપચારિક ઇન્કવાયરી કરી શકે છે અને આવી ઇન્કવાયરીમાં, વાહનનો કબજો માંગનાર વ્યક્તિને તક આપવી જોઈએ. તે તબક્કે, કલમ ૯૯ નો

પ્રોવાઈઝો અમલમાં આવે છે. પ્રોવાઈઝો અનુસાર, માલિક અદાલતને સંતોષ આપવા માટે જરૂરી પુરાવા રજૂ કરી શકે છે કે તેણે ગુનો થતો અટકાવવામાં પૂરતી કાળજી લીધી હતી અને ભલે આરોપી વ્યક્તિઓને દોષિત ઠેરવવામાં આવે અને સજા કરવામાં આવે, છતાં ગુનામાં સંડોવાયેલા વાહનને જપ્ત ન કરી શકાય. આ મત લેવાનું બીજું પણ એક કારણ છે. કલમ ૯૯ માં, શબ્દો આ મુજબ છે "માલિકને જમીના બદલે અદાલત યોગ્ય સમજે તેવો દંડ ચૂકવવાનો વિકલ્પ આપો". દંડ ચૂકવવાનો પ્રશ્ન ટ્રાયલ પૂર્ણ થવા પર જ આવશે અને તેના અગાઉના તબક્કે નહીં.

પર. જોગવાઈ નિર્દેશાત્મક છે કે ફરજિયાત છે તે પ્રશ્ન "એક એવી ઘટનામાંથી ઉદ્ભવે છે, જેની ન્યાયિક નોંધ લેવામાં આવી છે, પરંતુ અન્યથા વિવાદિત છે, કે કેટલીકવાર લેજિસ્લેચર તે જે કહેવા માંગે છે તે કહેતી નથી." જ્યારે લેજિસ્લેચર 'શેલ' અભિવ્યક્તિનો ઉપયોગ કરે છે ત્યારે તેને સામાન્ય રીતે 'શેલ' અર્થ આપવા માટે સમજવામાં આવવું જોઈએ અને 'મે' નહીં. ખરેખર કોટન એલ.જે. એ એકવાર અવલોકન કર્યું હતું તેમ 'મે' શબ્દનો અર્થ ક્યારેય 'મસ્ટ' (ફરજિયાત) થઈ શકતો નથી, જ્યાં સુધી અંગ્રેજી તેનો અર્થ જાળવી રાખે છે રે: બેકર (૧૮૯૦) ૪૪ સીએચ ડી ૨૬૨, પૃષ્ઠ ૨૪૦ પર. "કોઈ કાયદો ફરજિયાત છે કે નિર્દેશાત્મક છે તે પ્રશ્ન લેજિસ્લેચરના ઇરાદા પર આધાર રાખે છે અને તે ભાષા પર નહીં જેમાં ઇરાદો ઢાંકવામાં આવ્યો છે. લેજિસ્લેચરનો અર્થ અને ઇરાદો એકલો જ શાસન કરવો જોઈએ અને તે માત્ર જોગવાઈની શબ્દાવલી પરથી જ

નહીં પરંતુ તેના સ્વભાવ, તેની રચના અને તે એક યા બીજી રીતે અર્થઘટન કરવાથી જે પરિણામ આવશે તે ધ્યાનમાં રાખીને સુનિશ્ચિત કરવા જોઈએ".
[જુઓ: કોફોર્ડ ઓન કન્સ્ટ્રક્શન ઓફ સ્ટેચ્યુટ્સ, ૧૯૪૦ આવૃત્તિ આર્ટ. ૨૬૧].

૫૩. પ્રતાપ સિંગ વિરુદ્ધ કૃષ્ણ ગુપ્તા ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે એઆઈઆર ૧૯૫૬ એસસી ૧૪૦ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:

"અમે ટેકનિકાલિટી તરફના આ વલણની નિંદા કરીએ છીએ; તે પદાર્થ (સત્વ) છે જે ગણાય છે અને માત્ર સ્વરૂપ પર પ્રાધાન્ય લેવું જોઈએ. કેટલાક નિયમો મહત્વપૂર્ણ છે અને બાબતના મૂળમાં જાય છે; તેને તોડી શકાતા નથી; અન્ય માત્ર નિર્દેશાત્મક છે અને જો નિયમોનું સંપૂર્ણ પાલન કરવામાં આવ્યું હોય અને જો કોઈ નુકસાન ન થયું હોય તો તેનો ભંગ અવગણી શકાય છે; અને જ્યારે લેજિસ્લેચર પોતે જણાવતું નથી કે કયા ન્યાયાધીશોએ મામલો નક્કી કરવો જોઈએ અને સારો ભેદભાવ વાપરીને, વ્યાપક આધારિત, સામાન્ય જ્ઞાનની રેખાઓ પર એક વર્ગને બીજાથી અલગ તારવવો જોઈએ".

૫૪. આના જેવા કાર્યમાં એટલે કે, અદાલતો દરેક કિસ્સામાં તેનાથી સુરક્ષિત રીતે આગળ વધી શકતી નથી, તેણે વિષયવસ્તુ જોવી જોઈએ, જે જોગવાઈને અવગણવામાં આવી છે તેનું મહત્વ અને કાયદા દ્વારા સુરક્ષિત કરવાના હેતુવાળા સામાન્ય ઉદ્દેશ્ય માટે તે જોગવાઈની પ્રસ્તુતતા ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. ભાષા

હંમેશા નિશ્ચિત સૂચક નથી હોતી. જોગવાઈ સ્વરૂપમાં નિર્દેશાત્મક હોઈ શકે છે, પરંતુ પદાર્થમાં (substance) ફરજિયાત હોઈ શકે છે. કાયદામાં કેટલીક જોગવાઈઓ ફરજિયાત હોઈ શકે છે જ્યારે અન્ય માત્ર નિર્દેશાત્મક હોઈ શકે છે. તફાવત ત્યારે ઉદ્ભવે છે જ્યારે લેજિસ્લેચરે સ્પષ્ટ બાધ્યકારી બળવાળી ભાષાનો ઉપયોગ કર્યો હોય, પરંતુ તેની અવગણનાનું પરિણામ નિર્ધારિત કર્યું ન હોય. સામાન્ય એપ્લિકેશનનો કોઈ નિયમ સ્પષ્ટ રીતે રજૂ કરવો પણ શક્ય નથી. પરંતુ અદાલતોએ વિકસાવેલી કેટલીક કસોટીઓએ અસરકારક રીતે અને સફળતાની વ્યાજબી ખાતરી સાથે કામ કર્યું છે.

૫૫. વધુમાં રાષ્ટ્રપતિની ચૂંટણીના કેસમાં એઆઈઆર ૧૯૭૪ એસસી ૧૬૮૨ માં, નામદાર સર્વોચ્ચ અદાલતના મુખ્ય ન્યાયાધીશે સાત-ન્યાયાધીશોની બેંચ વતી બોલતા ખાસ કરીને નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું (પેરા ૧૩) :

"કોઈ જોગવાઈ ફરજિયાત છે કે નિર્દેશાત્મક છે તે પ્રશ્ન નક્કી કરતી વખતે, વિષયવસ્તુ, જોગવાઈનું મહત્વ, કાયદા દ્વારા સુરક્ષિત કરવાના હેતુવાળા સામાન્ય ઉદ્દેશ્ય સાથે તે જોગવાઈનો સંબંધ એ નક્કી કરશે કે જોગવાઈ નિર્દેશાત્મક છે કે ફરજિયાત. અર્થઘટન કરવા માટેની જોગવાઈના સમગ્ર વ્યાપને કાળજીપૂર્વક ધ્યાનમાં રાખીને લેજિસ્લેચરના વાસ્તવિક ઇરાદાને સમજવાની અદાલતોની ફરજ છે. 'દરેક કાયદાને ખોલવાની ચાવી એ કાયદાનું કારણ અને ભાવના છે, તે એનિબસ ઇમ્પોનેન્ટિસ છે, કાયદામાં જ વ્યક્ત થયેલ કાયદો

બનાવનારનો ઇરાદો છે, જેને સંપૂર્ણ રીતે લેવામાં આવે છે'."

૫૬. કાયદાના ઉપરોક્ત નિર્ધારિત સિદ્ધાંતો તેમજ સુપ્રીમ કોર્ટના અન્ય અસંખ્ય ચુકાદાઓ પરથી, તે એકદમ સ્પષ્ટ છે કે અમુક સંજોગોમાં, "શેલ" ને "મે" તરીકે ગણી શકાય છે, પરંતુ સામાન્ય રીતે, અદાલતોએ તેને ફરજિયાત માનવું જોઈએ સિવાય કે તે અર્થઘટન કેટલાક વાહિયાત અસુવિધાજનક પરિણામો તરફ દોરી જાય અથવા કાયદાના અન્ય ભાગમાંથી એકત્રિત કરવાના લેજિસ્લેચરના ઇરાદા સાથે વિસંગત હોય અથવા ન્યાયની નિષ્ફળતાનું કારણ બનવા માટે બંધાયેલ હોય.

૫૭. એમ. પેન્ટેયા વિરુદ્ધ મુદદલા વીરમદ્વપ્પા [એઆઈઆર ૧૯૬૧ એસસી ૧૧૦૭] ના કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે મેક્સવેલના એક ફક્રાને મંજૂરી આપીને ટાંકીને ઠરાવ્યું હતું કે જો પસંદગી બે અર્થઘટનો વચ્ચે હોય, જેમાંથી સંકુચિત અર્થઘટન કાયદાના સ્પષ્ટ હેતુને પ્રાપ્ત કરવામાં નિષ્ફળ જશે તો હું એવું અર્થઘટન ટાળીશ જે કાયદાને નિરર્થક બનાવશે. આ જ અસરનો સુપ્રીમ કોર્ટનો નિર્ણય સિરાજ-ઉલ-હક ખાન વિરુદ્ધ ધી સુન્ની સેન્ટ્રલ બોર્ડ ઓફ વક્ફ, યુ.પી. [એઆઈઆર ૧૯૫૯ એસસી ૧૯૮] ના કેસમાં છે જેમાં ભારપૂર્વક જણાવવામાં આવ્યું છે કે બાંધકામનો એ સુસ્થાપિત નિયમ છે કે અદાલતોએ એવું અર્થઘટન અપનાવવામાં ધીમી પડવું જોઈએ જે કાયદાના કોઈપણ ભાગને અર્થહીન અથવા બિનઅસરકારક બનાવે છે. ઉપરોક્ત બે કિસ્સાઓમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા નિર્ધારિત

સિદ્ધાંત સામે કોઈ અપવાદ લઈ શકાય નહીં. વર્તમાન કેસમાં બાબતનો મુખ્ય મુદ્દો એ છે કે સિદ્ધ કરવાનો ઉદ્દેશ્ય શું હતો. સિદ્ધ કરવાનો ઉદ્દેશ્ય ડર ઊભો કરવાનો અને રાજ્યમાં પ્રોહિબિશનની નીતિનો અસરકારક રીતે અમલ કરવાનો છે.

તમામ અર્થઘટનોનો ઉદ્દેશ્ય કાયદા ઘડનારાઓનો ઇરાદો શોધવાનો છે અને તે ઇરાદો ઉપયોગમાં લેવાયેલી ભાષા પરથી તારવવો જોઈએ. લેજિસ્લેચરના ઇરાદા પર અટકળો કરવાની નથી કારણ કે સલોમોન વિરુદ્ધ એ. સલોમોન એન્ડ કંપની લિમિટેડ (૧૮૯૭) એસી ૨૨, ૩૮] માં લોર્ડ વોટસન દ્વારા નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે:

""લેજિસ્લેચરનો ઇરાદો' એક સામાન્ય પરંતુ ખૂબ જ લપસાણો શબ્દસમૂહ છે, જે, લોકપ્રિય રીતે સમજીએ તો, સકારાત્મક કાયદામાં સમાવિષ્ટ ઇરાદાથી માંડીને લેજિસ્લેચરનો અર્થ કદાચ શું હોઈ શકે તે અંગેના કાલ્પનિક અભિપ્રાય સુધી કંઈપણ દર્શાવી શકે છે, જોકે તેને ઘડવામાં ભૂલ થઈ હોય. કાયદા અથવા ઇક્વિટીની અદાલતમાં, લેજિસ્લેચરનો શું કરવાની અથવા ન કરવાની ઇચ્છા હતી તે માત્ર સ્પષ્ટ શબ્દોમાં અથવા વાજબી અને આવશ્યક સૂચિતાર્થ દ્વારા, તેણે જે કાયદો ઘડવાનું પસંદ કર્યું છે તેના પરથી જ કાયદેસર રીતે નક્કી કરી શકાય છે."

કસુસ ઓમિસસ (Casus omissus) બનાવી કે પૂરો પાડી શકાતો નથી. કાયદાને એવા કેસને પૂરો કરવા માટે વિસ્તારવામાં આવશે નહીં જેના માટે સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી. કોફોર્ડ વિરુદ્ધ સ્પૂનર [(૧૮૪૬) ૮ મૂર પીસી ૧] માં પ્રિવી કાઉન્સિલની જ્યુડિશિયલ કમિટી દ્વારા નિર્ધારિત કર્યા મુજબ:

"અમે કાયદાના ખામીયુક્ત શબ્દપ્રયોગમાં લેજિસ્લેચરને મદદ કરી શકતા નથી, અમે ઉમેરી શકતા નથી અને સુધારી શકતા નથી, અને, અર્થઘટન દ્વારા, ત્યાં રહી ગયેલી ખામીઓને પૂરી કરી શકતા નથી."

૫૮. કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૮(૨) માં સુધારો, મારા મતે, સ્વભાવમાં નિયમનકારી (regulatory) છે અને જ્યારે પણ તેની માન્યતાને પડકારવામાં આવે ત્યારે ભારતના બંધારણના કોઈપણ અનુચ્છેદના અલ્ટ્રા વાયરસ (સત્તા બહારનું) માની શકાય કે કેમ તે ખંડપીઠે જોવાનું છે.

૫૯. મેં પહેલેથી જ મારી જાતને સ્પષ્ટ કરી દીધી છે કે મને રિપગ્નન્સીના મુદ્દામાં અથવા અન્યથા કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૮(૨) ની બંધારણીય માન્યતામાં જવાનું અધિકારક્ષેત્ર નથી.

૬૦. હું દિલ્હી એક્સાઈઝ એક્ટ (૧૦/૨૦૧૦) ની આવી જ સમાન જોગવાઈની

નોંધ લઉં છું જેના દ્વારા મિલકતની કસ્ટડી અને નિકાલ અંગે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ ની સામાન્ય જોગવાઈઓને ઘટાડવામાં આવી છે. સ્ટેટ (એનસીટી ઓફ દિલ્હી) વિરુદ્ધ નરેન્દર [એઆઈઆર ૨૦૧૪ એસસી (સપ્લ.) ૧૮૬૪] ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે દિલ્હી એક્સાઈઝ એક્ટની કલમ ૬૧ પર વિચાર કર્યો હતો. સદર કેસમાં, વિશાળ માત્રામાં દારૂ ધરાવતી કાર જપ્ત કરવામાં આવી હતી. તપાસ દરમિયાન, વાહનનો માલિક હોવાનો દાવો કરતા તેમાંના પ્રતિવાદીએ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ સિક્યોરિટી પર તેને મુક્ત કરવા માટે અરજી દાખલ કરી હતી. મેજિસ્ટ્રેટે એવા આધારે અરજી ફગાવી દીધી હતી કે દિલ્હી એક્સાઈઝ એક્ટ હેઠળના ગુનાના સંબંધમાં જપ્ત કરાયેલ વાહનને મુક્ત કરવાની તેમની પાસે કોઈ સત્તા નથી. તેમાંના પ્રતિવાદીએ ત્યારબાદ મેટ્રોપોલિટન મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશ પર હુમલો કરતી હાઈકોર્ટ સમક્ષ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ અરજી દાખલ કરી. હાઈકોર્ટે વાહન મુક્ત કરવાનો આદેશ આપ્યો. હાઈકોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશથી અસંતુષ્ટ થઈને રાજ્યે સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ તેને પડકાર્યો. સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ, રાજ્ય દ્વારા એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે કાયદાની કલમ ૬૧ અદાલતોના અધિકારક્ષેત્ર પર પ્રતિબંધ મૂકે છે. સુપ્રીમ કોર્ટે ચુકાદાના પેરા ૯ માં દિલ્હી એક્સાઈઝ એક્ટની કલમ ૬૧ ની નોંધ લીધી. પેરા ૯ નીચે મુજબ છે:

"કાયદાની કલમ ૬૧ અદાલતોના અધિકારક્ષેત્ર પર પ્રતિબંધ મૂકે છે, તે નીચે મુજબ છે :

"૬૧. જમીમાં અધિકારક્ષેત્રનો બાધ.- જ્યારે પણ આ કાયદા હેઠળ કોઈપણ ગુનો કરવામાં ઉપયોગમાં લેવાયેલ કોઈપણ કેફી પદાર્થ, સામગ્રી, ભઝીના વાસણો, ઉપકરણ, સાધન અથવા કોઈપણ પાત્ર, પેકેજ, વાસણ, પ્રાણી, ગાડું અથવા અન્ય વાહન જમ કરવામાં આવે અથવા અટકાયતમાં લેવામાં આવે, ત્યારે અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ વિપરીત બાબત હોવા છતાં, કોઈ અદાલત પાસે આવી મિલકતના સંબંધમાં કોઈ આદેશ આપવાનું અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં."

ચુકાદાના પેરા ૧૦ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"આ કલમ મુજબ, અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ વિપરીત બાબત હોવા છતાં, કોઈ અદાલતને કોઈપણ ગુનો કરવામાં ઉપયોગમાં લેવાતી અને કાયદા હેઠળ જમ કરાયેલી મિલકતના સંબંધમાં કોઈ આદેશ આપવાનું અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં."

રાજ્યની અપીલ મંજૂર કરતી વખતે, સુપ્રીમ કોર્ટે પેરા ૧૧ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"અહીં એ જણાવવું પ્રસ્તુત છે કે વર્તમાન કેસમાં, હાઈકોર્ટે, વાહનને સિક્યોરિટી

પર મુક્ત કરતી વખતે કોડની કલમ ૪૫૧ હેઠળ તેની સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો છે. એ સાચું છે કે જ્યાં આ કલમ હેઠળ ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન અધિકારી દ્વારા ફોજદારી અદાલત સમક્ષ કોઈપણ મિલકત રજૂ કરવામાં આવે, ત્યાં અદાલત, કેસ મુજબ, ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી આવી મિલકતની યોગ્ય કસ્ટડી માટે તેને યોગ્ય લાગે તેવો કોઈપણ નિર્દેશ આપી શકે છે. ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ પૂર્ણ થવા પર, અદાલત કોડની કલમ ૪૫૨ હેઠળ તેની સમક્ષ રજૂ કરાયેલી મિલકતના નિકાલ માટે આદેશ આપી શકે છે અને તેને જરૂરી લાગે તેવા અન્ય નિર્દેશો પણ આપી શકે છે. વધુમાં, જ્યાં ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલમાં ફોજદારી અદાલત સમક્ષ મિલકત રજૂ કરવામાં આવતી નથી, ત્યાં મેજિસ્ટ્રેટને કોડની કલમ ૪૫૭ હેઠળ તેને યોગ્ય લાગે તેવો આદેશ આપવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. અમારા મતે, મિલકતની કસ્ટડી અને નિકાલ અંગે કોડની કલમ ૪૫૧ ની સામાન્ય જોગવાઈ અથવા તે બાબત માટે કોડની કલમ ૪૫૨ હેઠળ મિલકતનો નાશ, જપ્તી અથવા તેના કબજા માટે હકદાર કોઈપણ વ્યક્તિને સોંપણી અથવા કોડની કલમ ૪૫૭ ની સામાન્ય જોગવાઈ જે મેજિસ્ટ્રેટને મિલકતના નિકાલ માટે આદેશ આપવાની સત્તા આપે છે, જો કોઈ અધિકારી દ્વારા મિલકત જપ્ત કરવામાં આવી હોય અને ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન ફોજદારી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં ન આવી હોય, જોકે, જ્યારે કાયદો તેની જપ્તી અને નિકાલ અંગે વિશેષ જોગવાઈ કરતો હોય ત્યારે તે લાગુ પડતી નથી. અમે કાયદાની યોજનાનો સંદર્ભ આપ્યો છે અને તે પરથી એ સ્પષ્ટ છે કે જપ્ત કરાયેલ વાહન ડેપ્યુટી કમિશનર સમક્ષ રજૂ કરવું પડે

છે, જેમને તેની જમી અથવા તેના હકદાર માલિકને મુક્ત કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. કાયદાની કલમ ૫૮(૧) હેઠળ ડેપ્યુટી કમિશનર સમક્ષ જમ કરાયેલી મિલકત રજૂ કરવાની આવશ્યકતા, અન્ય કોઈપણ કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, અને તેથી પણ વધુ, જમીની સત્તા છે. આટલું જ નહીં, અમલમાં હોય તેવા અન્ય કોઈપણ કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ વિપરીત બાબત હોવા છતાં, કોઈ અદાલતને, કાયદાની કલમ ૬૧ ની શરતોમાં, કાયદા હેઠળ કોઈપણ ગુનાના કમિશનમાં ઉપયોગમાં લેવાતી મિલકતના સંબંધમાં કોઈ આદેશ આપવાનું અધિકારક્ષેત્ર નથી. વર્તમાન કિસ્સામાં, લેજિસ્લેચરે નોન-ઓબસ્ટેન્ટે કલોઝ (વિરોધાભાસ છતાં લાગુ પડતી જોગવાઈ) નો ઉપયોગ માત્ર કાયદાની કલમ ૫૮ માં જ નહીં પરંતુ કલમ ૬૧ માં પણ કર્યો છે. જેમ સારી રીતે નક્કી છે, નોન-ઓબસ્ટેન્ટે કલોઝ એ નોન-ઓબસ્ટેન્ટે કલોઝમાં ઉલ્લેખિત જોગવાઈઓ પર વિવાદના કિસ્સામાં કલમના ઘડાયેલા ભાગને અસર આપવા માટેનું એક કાયદાકીય સાધન છે. આથી, કોડની કલમ ૪૫૧, ૪૫૨ અને ૪૫૭ કાયદાની જોગવાઈઓને આધીન હોવી જોઈએ અને એવા નિષ્કર્ષથી કોઈ છૂટકારો નથી કે કાયદા હેઠળ વાહનની જમીના કેસ સાથે કામ પાર પાડતી વખતે મેજિસ્ટ્રેટ અથવા તે બાબત માટે હાઈકોર્ટને સિક્યોરિટી પર વાહનની વચગાળાની કસ્ટડી સાથે કામ પાર પાડતો અથવા તેને મુક્ત કરવાનો કોઈ આદેશ પસાર કરવાની કોઈ સત્તા છે...."

પેરા ૧૩ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે ઓમા રામ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન [(૨૦૦૮) ૫

એસસીસી ૫૦૨] ના કેસમાં પોતાના જ એક નિર્ણયને ધ્યાનમાં લીધો અને નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"રેકૉર્ડને સીધો રાખવા માટે અહીં એ જણાવવું પ્રસ્તુત છે કે પ્રતિવાદીના વકીલે, ઓમા રામ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન (૨૦૦૮) ૫ એસસીસી ૫૦૨ : (એઆઈઆર ૨૦૦૮ એસસી (સપ્લ) ૧૮૪૪ : ૨૦૦૮ એઆઈઆર એસસીડબ્લ્યુ ૩૫૯૫) ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણયને ધ્યાનમાં રાખીને, અને અમારા મતે યોગ્ય રીતે, કાયદાની જોગવાઈઓની સત્તાને પડકારી ન હતી, જેણે રાજસ્થાન એક્સાઈઝ એક્ટમાં અસ્તિત્વમાં રહેલી કંઈક અંશે સમાન જોગવાઈને સમર્થન આપ્યું હતું."

૬૧. હું ઓમા રામ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ રાજસ્થાન અને અન્ય [૨૦૦૮ એઆઈઆર એસસીડબ્લ્યુ ૩૫૯૫] ના કેસમાં નિર્ણયનો સંદર્ભ લઈ શકું છું. ઉક્ત કેસમાં, રાજસ્થાન હાઈકોર્ટ સમક્ષ રાજસ્થાન એક્સાઈઝ એક્ટ, ૧૯૫૦ ની અમુક જોગવાઈઓની સત્તાનો પડકાર હતો. એક્સાઈઝ એક્ટની કલમ ૬૯ માં કલમ ૫૪(કા) અને પેટા-કલમ (જ) થી (૯) ના સમાવેશને અલ્ટ્રા વાયરસ (સત્તા બહારનો) જાહેર કરવાની પ્રાર્થના હતી. કાયદાની કલમ ૬૯(૬) નીચે મુજબ છે:

"૬૯. કઈ વસ્તુઓ જમીને પાત્ર છે—

....

....

(૬) જ્યારે પણ પેટા-કલમ (૧) ના ખંડ (ઈ) માં જણાવ્યા મુજબ પરિવહનનું કોઈ સાધન આ કાયદા હેઠળના ગુનાના કમિશનના સંબંધમાં જમ કરવામાં આવે, ત્યારે એક્સાઈઝ કમિશનર અથવા આ વતી રાજ્ય સરકાર દ્વારા અધિકૃત અન્ય કોઈપણ અધિકારી પાસે, અને, અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, કોઈપણ અદાલત, ટ્રિબ્યુનલ અથવા અન્ય સત્તાધિકારી પાસે આવા પરિવહનના સાધનના કબજા, સોંપણી, નિકાલ, મુક્તિના સંબંધમાં આદેશ આપવાનું અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં."

સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ થી ૪૫૭ ની જોગવાઈઓ અનુસાર, ફોજદારી અદાલત પાસે કોઈપણ ઇન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન જમ કરાયેલ અથવા રિકવર કરાયેલ કોઈપણ મિલકત મુક્ત કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે. સુધારા દ્વારા, કોઈપણ મિલકત મુક્ત કરવાની અદાલતની સત્તા ઘટાડી દેવામાં આવી છે. ઉપરોક્ત બાબતે કલમ ૫૪એ અને કલમ ૬૯(૬) સામેનો પડકાર એ આધારે કરવામાં આવ્યો હતો કે તેઓ ગેરબંધારણીય, મનસ્વી, ગેરવાજબી છે અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯, ૨૦, ૨૧ અને ૩૦૧ નું ઉલ્લંઘન કરે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ થી ૪૫૭ ના આધારે ન્યાયિક અદાલતોને આપવામાં આવેલી સત્તા ઘટાડી દેવામાં આવી છે અથવા છીનવી લેવામાં આવી છે, અને આડકતરી રીતે, સેશન્સ જજ અથવા હાઈકોર્ટની રિવિઝનની સત્તા અને

સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાઓને પણ ઘટાડી દેવામાં આવી છે. હું ચુકાદાનો પેરા ૬ ટાંકી શકું છું, જે નીચે મુજબ છે:

"અપીલોના સમર્થનમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૭૩ (ટૂંકમાં 'સી.આર.પી.સી.') ની કલમ ૪૫૧ થી ૪૫૭ ની જોગવાઈઓ અનુસાર, ફોજદારી અદાલત પાસે કોઈપણ ઈન્કવાયરી અથવા ટ્રાયલ દરમિયાન જપ્ત કરાયેલ અથવા રિકવર કરાયેલ કોઈપણ મિલકત મુક્ત કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે. રાજસ્થાન એક્સાઈઝ એમેન્ડમેન્ટ ઓર્ડિનન્સ, ૨૦૦૦ ની કલમ ૫૪(એ) દાખલ કરવાથી જે પાછળથી સુધારા કાયદા દ્વારા બદલવામાં આવ્યો હતો સાથે કલમ ૫૪એ, કલમ ૬૯ માં પણ સુધારો કરવામાં આવ્યો છે અને કલમ ૬૯ ની સુધારેલી પેટા-કલમ (૬) મુજબ એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે જ્યારે પણ કાયદા હેઠળ ગુનાના કમિશનના સંબંધમાં પરિવહનનું કોઈ સાધન જપ્ત કરવામાં આવે, ત્યારે એક્સાઈઝ કમિશનર અથવા આ વતી રાજ્ય સરકાર દ્વારા અધિકૃત કોઈપણ અધિકારી પાસે અને અમલમાં હોય તેવા કોઈપણ કાયદામાં સમાવિષ્ટ કોઈપણ બાબત હોવા છતાં, કોઈપણ અદાલત, ટ્રિબ્યુનલ અથવા અન્ય સત્તાધિકારી પાસે આવા વાહનના કબજા, સોંપણી, નિકાલ અથવા મુક્તિ અંગે આદેશ આપવાનું અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં. ફરિયાદ એવી હતી કે ઉપરોક્ત જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને ફોજદારી અદાલતો અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી ન હતી અને અદાલતની સત્તા છીનવી લેવામાં આવી છે. કલમ ૫૪એ અને કલમ ૬૯(૬) સામેનો પડકાર એ આધારે કરવામાં

આવ્યો હતો કે તેઓ ગેરબંધારણીય, મનસ્વી, ગેરવાજબી છે અને બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૪, ૧૯, ૨૦, ૨૧ અને ૩૦૧ નું ઉલ્લંઘન કરે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કલમ ૪૫૧ થી ૪૫૭, સી.આર.પી.સી. ના આધારે ન્યાયિક અદાલતોને આપવામાં આવેલી સત્તા ઘટાડી દેવામાં આવી છે અથવા છીનવી લેવામાં આવી છે અને આડકતરી રીતે સેશન્સ જજ અથવા હાઈકોર્ટની રિવિઝનની સત્તા અને કલમ ૪૮૨, સી.આર.પી.સી. હેઠળ હાઈકોર્ટની સહજ સત્તા ઘટાડી દેવામાં આવી છે."

પેરા ૬ અરજદાર વતી કરવામાં આવેલી રજૂઆતોનો સંદર્ભ આપે છે. ચુકાદાના પેરા ૭ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે રાજ્ય તરફથી ઉપસ્થિત વિદ્વાન વકીલના પ્રતિભાવની નોંધ લીધી છે. ચુકાદાનો પેરા ૭ નીચે મુજબ છે;

"પ્રતિભાવમાં, રાજ્યના વિદ્વાન વકીલે કલમ ૪, ૫ અને ૯, સી.આર.પી.સી. અને ઈન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ (ટૂંકમાં 'આઈ.પી.સી.') ની કલમ ૪૧ નો સંદર્ભ આપ્યો."

પેરા ૮ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે રાજસ્થાન એક્સાઈઝ એમેન્ડમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૦૦ ના ઉદ્દેશ્યો અને કારણો પર વિચાર કર્યો. ત્યારબાદ સુપ્રીમ કોર્ટે બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૫૪ પર વિચાર કર્યો. પેરા ૯ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે નોંધ્યું કે સુધારા કાયદા, ૨૦૦૦ ને રાજ્યપાલની સંમતિ મળી છે જેના દ્વારા કલમ ૫૪એ દાખલ

કરવામાં આવી હતી અને વર્તમાન જોગવાઈઓની કલમ ૬૯ માં સુધારા કરવામાં આવ્યા હતા અને પેટા-કલમ (૪) થી (૯) દાખલ કરવામાં આવી હતી. પેરા ૧૦ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે પી.એન. કૃષ્ણ લાલ અને અન્ય વિરુદ્ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ કેરળ અને અન્ય [(૧૯૯૫) (સપ્લ.) ૨ એસસીસી ૧૮૭] ના કેસમાં પોતાના નિર્ણયને ટાંક્યો હતો. સુપ્રીમ કોર્ટે પેરા ૧૦ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"પી. એન. કૃષ્ણ લાલ અને અન્ય વિરુદ્ધ ગવર્નમેન્ટ ઓફ કેરળ અને અન્ય (૧૯૯૫ (સપ્લ.) ૨ એસસીસી ૧૮૭) માં પેરા ૧૨ માં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"૧૨. કાયદા અને સુધારા કાયદાની યોજના એક સમાન સંપૂર્ણ એકમ છે, જે કેફી પીણાંના ઉત્પાદન, નિર્માણ, કબજા, પરિવહન, ખરીદી અથવા વેચાણનું નિયમન કરે છે. અરક અથવા કેફી ડ્રગમાં મિથાઈલ આલ્કોહોલ (મેથેનોલ) મિશ્રિત કરવા અથવા ભેળવવા દેવા પર પ્રતિબંધ મૂકવા માટે અથવા અરક અથવા કેફી ડ્રગમાં મેથેનોલ મિશ્રિત કરવાના કૃત્યો અથવા ભૂલોને અટકાવવા માટે અથવા તેમાં ભેળસેળના જ્ઞાન સાથે તેના કબજામાં રહેવા અથવા ગ્રાહકોના સ્વાસ્થ્ય પર થતી નુકસાનકારક અસરને રોકવા માટે માનવોને ગંભીર ઈજા અથવા તેમના મૃત્યુને રોકવા માટે વાજબી સાવચેતી રાખવામાં નિષ્ફળતા અંગે સુધારા કાયદો ઘડવામાં આવ્યો હતો. તેના એક ભાગ રૂપે, આરોપી વ્યક્તિના વિશેષ જ્ઞાનમાં રહેલા ગુનાના ઘટકો સાબિત કરવાનો બોજો પણ આરોપી વ્યક્તિ

પર નાખવામાં આવ્યો છે. તેથી, જોકે આકસ્મિક રીતે તે એવિડન્સ એક્ટ, ઈન્ડિયન પીનલ કોડ અને કોડની કેટલીક જોગવાઈઓમાં પ્રવેશ કરે છે, તેના મુખ્ય સારમાં (pith and substance), તે કાયદાની એક અભિન્ન યોજના છે, જે બંધારણની સાતમી અનુસૂચિની યાદી ૨ ની એન્ટ્રી ૬૪ અને ૬૫ સાથે વાંચતાં એન્ટ્રી ૮ હેઠળ આવે છે. અનુચ્છેદ ૨૪૬(૩) હેઠળ, રાજ્ય લેજિસ્લેચર સુધારા કાયદો ઘડવા સક્ષમ હતું. તેથી, રાષ્ટ્રપતિની સંમતિ જરૂરી નથી. એવું માની લઈએ તો પણ કે કેટલીક જોગવાઈઓ આકસ્મિક રીતે સમવર્તી યાદીમાં આવતી કેન્દ્રીય જોગવાઈઓના અમલીકરણના ક્ષેત્રમાં અતિક્રમણ કરે છે, જે સંસદ અને રાજ્ય લેજિસ્લેચર બંનેને કાયદો ઘડવાની સત્તા આપે છે, રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા આપવામાં આવેલી સંમતિએ કલમ ૫૭-એ અને ૫૭-બી ને માન્ય બનાવી. સુધારા કાયદાનું ગેઝેટ જાહેરનામું અમારી સમક્ષ મૂકવામાં આવ્યું છે જે દર્શાવે છે કે રાષ્ટ્રપતિએ ૧-૧૨-૧૯૮૪ ના રોજ સુધારા કાયદાને તેમની સંમતિ આપી છે. તેથી, અનુચ્છેદ ૨૫૪ ના ખંડ (૨) ના પ્રોવાઈઝોના અમલીકરણ દ્વારા, સુધારા કાયદો કેરળ રાજ્યના સંબંધમાં ઈન્ડિયન એવિડન્સ એક્ટ, આઈ.પી.સી. અને કોડમાં સંબંધિત જોગવાઈઓ પર પ્રવર્તમાન છે."

પેરા ૧૧ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે જણાવ્યું કે ઉપર ઉલ્લેખિત પી.એન. કૃષ્ણ લાલ (ઉપર જણાવેલ) નો નિર્ણય અપીલકર્તાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી મોટાભાગની રજૂઆતોનો સંપૂર્ણ જવાબ છે. પેરા ૧૫, ૧૬ અને ૧૭ માં, સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"૧૫. રજૂ કરવામાં આવેલા સુધારા, અમારા મતે, સ્વભાવમાં નિયમનકારી છે અને તેને બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૦૧ હેઠળ ખાતરી આપવામાં આવેલી સ્વતંત્રતાના ઉલ્લંઘન તરીકે ગણી શકાય નહીં. જિલુભાઈ નાનભાઈ ખાચર અને અન્ય વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત અને અન્ય (૧૯૯૫ સપ્લ (૧) એસસીસી ૫૯૬) માં, "એમિનન્ટ ડોમેન" ના સિદ્ધાંતની તપાસ કર્યા પછી આ અદાલત દ્વારા એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે અનુચ્છેદ ૩૦૦-એ આકર્ષાતો નથી અને વંચિતતા (deprivation) પોલીસ સત્તાના ઉપયોગ હેઠળ છે અને આ અનુચ્છેદ ફરમાન કરે છે કે આવી વંચિતતા કાયદાની મંજૂરી વિના હોવી જોઈએ નહીં.

૧૬. અન્ય રાજ્યોના એક્સાઈઝ એક્ટમાં સમાન જોગવાઈઓ છે, ઉદાહરણ તરીકે તમિલનાડુ એક્સાઈઝ એક્ટ, ૧૯૭૧, કર્ણાટક એક્સાઈઝ એક્ટ, ૧૯૬૫, ઉત્તર પ્રદેશ એક્સાઈઝ એક્ટ, ૧૯૧૦ અને આંધ્ર પ્રદેશ એક્સાઈઝ એક્ટ, ૧૯૬૮. આ જોગવાઈઓ તમિલનાડુ એક્ટની કલમ ૪ અને ૧૪એ, કર્ણાટક એક્ટની કલમ ૪૩એ અને ૪૩બી, ઉત્તર પ્રદેશ એક્ટની કલમ ૭૨ અને આંધ્ર પ્રદેશ એક્સાઈઝ એક્ટની કલમ ૪૬ અને ૪૬એ માં છે.

૧૭. આક્ષેપિત જોગવાઈઓની માન્યતાનું મૂલ્યાંકન કરતી વખતે ડેપ્યુટી કમિશનર, દક્ષિણ કન્નડ ડિસ્ટ્રિક્ટ વિરુદ્ધ રુડોલ્ફ ફર્નાન્ડિસ [૨૦૦૦(૩)

એસસીસી ૩૦૬] અને સ્ટેટ ઓફ ડબલ્યુ.બી. અને અન્ય વિરુદ્ધ સુજીત કુમાર રાણા [૨૦૦૪ (૪) એસસીસી ૧૨૯] નો સંદર્ભ પણ લઈ શકાય છે."

૬૨. અંતમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આ અદાલતે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ તેની સહજ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકે છે અને કડક નિયમો અને શરતો પર વાહન મુક્ત કરવાનો આદેશ આપી શકે છે. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ નીચે મુજબ છે:

"૪૮૨. હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાઓની બચાવ જોગવાઈ આ કોડમાં કંઈપણ આ કોડ હેઠળના કોઈપણ આદેશને અમલમાં મૂકવા માટે, અથવા કોઈપણ અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે અથવા અન્યથા ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત કરવા માટે જરૂરી હોય તેવા આદેશો પસાર કરવાની હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાઓને મર્યાદિત કરવા અથવા અસર કરવા માટે ગણવામાં આવશે નહીં."

૬૩. ઉપરોક્ત જોગવાઈના માત્ર વાંચન પરથી, એ સ્પષ્ટ થાય છે કે હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાઓ માત્ર એવા કેસમાં જ બચાવવામાં આવે છે જ્યાં ફોજદારી અદાલત દ્વારા આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય જેને ન્યાયના હેતુઓ સુરક્ષિત કરવા માટે રદબાતલ કરવાની જરૂર હોય અથવા જ્યાં અદાલત સમક્ષ પેર્સિડિંગ કાર્યવાહી અદાલતની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ સમાન હોય. તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે કોડની કલમ

૪૮૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ હાઈકોર્ટ દ્વારા અદાલત સમક્ષ પેઝિંગ બાબતના સંબંધમાં કરી શકાય છે; જેનો ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડના સંદર્ભમાં અર્થ "એક ફોજદારી અદાલત" અથવા જ્યારે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ અદાલત દ્વારા સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે એવો થશે. એકવાર એવું ઠરાવવામાં આવે કે ફોજદારી અદાલત પાસે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને જમ કરાચેલા વાહનની વચગાળાની મુક્તિનો આદેશ આપવાની કોઈ સત્તા નથી, તો કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ હાઈકોર્ટ દ્વારા પોતાના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થશે નહીં.

૬૪. વેસ્ટ બેંગોલ અને અન્ય વિરુદ્ધ સુજીત કુમાર રાણા [(૨૦૦૪) ૪ એસસીસી ૧૨૯] ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે પેરા ૩૨ થી ૪૬ માં સમાવિષ્ટ આ મત લીધો છે. પેરા ૩૨ થી ૪૬ નીચે મુજબ છે:

"૩૨. હાઈકોર્ટ, આથી, આવી સ્થિતિમાં ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકે નહીં. ઉક્ત જોગવાઈ આ પ્રમાણે વાંચે છે :

"૪૮૨. હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાની બચાવ જોગવાઈ. આ કોડમાં કંઈપણ આ કોડ હેઠળના કોઈપણ આદેશને અમલમાં મૂકવા માટે, અથવા કોઈપણ અદાલતની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગને રોકવા માટે અથવા અન્યથા ન્યાયના હેતુઓને સુરક્ષિત

કરવા માટે જરૂરી હોય તેવા આદેશો પસાર કરવાની હાઈકોર્ટની સહજ સત્તાઓને મર્યાદિત કરવા અથવા અસર કરવા માટે ગણવામાં આવશે નહીં."

૩૩. ઉપરોક્ત જોગવાઈના માત્ર વાંચન પરથી, એ સ્પષ્ટ થશે કે હાઈકોર્ટની સહજ સત્તા માત્ર એવા કેસમાં જ બચાવવામાં આવે છે જ્યાં ફોજદારી અદાલત દ્વારા આદેશ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય જેને ન્યાયના હેતુઓ સુરક્ષિત કરવા માટે રદબાતલ કરવાની જરૂર હોય અથવા જ્યાં અદાલત સમક્ષ પેવિંગ કાર્યવાહી અદાલતની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ સમાન હોય. તેથી, એ સ્પષ્ટ છે કે કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ હાઈકોર્ટ દ્વારા અદાલત સમક્ષ પેવિંગ બાબતના સંબંધમાં કરી શકાય છે; જેનો ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડના સંદર્ભમાં અર્થ 'એક ફોજદારી અદાલત' અથવા જ્યાં ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડ હેઠળ અદાલત દ્વારા સત્તાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે એવો થશે. એકવાર એવું ઠરાવવામાં આવે કે ફોજદારી અદાલત પાસે કાયદા હેઠળ જન્મ કરાયેલી મિલકત સાથે કામ પાર પાડવાની કોઈ સત્તા નથી, તો ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ હાઈકોર્ટ દ્વારા તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થશે નહીં.

૩૪. ઈન્ડિયન ફોરેસ્ટ એક્ટમાં કલમ ૫૯-એ થી ૫૯-જી ના આધારે પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્ય દ્વારા કરવામાં આવેલા સુધારા એક સંપૂર્ણ કોડ પ્રદાન કરે છે. ઉક્ત જોગવાઈઓની માન્યતા અથવા અન્યથા અમારી સમક્ષ પ્રશ્નમાં નથી. મિલકતના સંબંધમાં જમીના આદેશને તે જન્મ કરવાના આદેશથી અલગ પાડવો જોઈએ. જોકે

મિલકતની જમી અને ફોરફિયર બંનેની અસર સમાન હોઈ શકે છે, એટલે કે મિલકત રાજ્યમાં નિહિત થશે પરંતુ કાયદાકીય યોજનાને ધ્યાનમાં રાખીને આવા આદેશનો સ્વભાવ અલગ હોવાનું માનવામાં આવવું જોઈએ. જંગલના ગુના માટે ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી છે કે નહીં તેની પરવા કર્યા વિના જમીની કાર્યવાહી શરૂ કરી શકાય છે. જમીની કાર્યવાહી, તેથી, ફોજદારી કાર્યવાહીથી સ્વતંત્ર છે. અમે એ પણ નોંધી શકીએ છીએ કે જો જમીનો આદેશ કલમ ૫૮-એ(જ)(બી) હેઠળ રદબાતલ અથવા રદ કરવામાં આવે તો જ જમ કરાયેલી મિલકતના સંદર્ભમાં યોજાયેલી હરાજીના અનુસંધાનમાં જમા કરવામાં આવેલી રકમ રિફંડ કરવા માટે રાજ્યને જવાબદાર બનાવવામાં આવ્યું છે. એસેન્શિયલ કોમોડિટીઝ એક્ટ, ૧૯૫૫ ની કલમ ૬-સી થી વિપરીત કાયદામાં એવી કોઈ જોગવાઈ કરવામાં આવી નથી કે ફોજદારી ટ્રાયલ નિર્દોષ છૂટવામાં સમાપ્ત થાય તે સ્થિતિમાં જમ કરાયેલ મિલકત અથવા જમ કરાયેલા માલની હરાજીના અનુસંધાનમાં ટ્રેઝરીમાં જમા કરવામાં આવેલી રકમ તેના માલિકને પરત કરવામાં આવશે.

૩૫. આ અદાલત, આ કેસમાં, જમીની કાર્યવાહી સાથે નિર્દોષ છૂટવાની અસર સાથે સંબંધિત નથી. એવો કેસ હોઈ શકે છે કે જ્યાં નિર્દોષ છૂટવાનો ચુકાદો બાબતના ગુણદોષના આધારે નહીં પરંતુ શંકાનો લાભ આપીને અથવા ગુણદોષ પરના ન્યાયનિર્ણય સાથે સંબંધિત ન હોય તેવા અમુક કારણોસર આપવામાં આવ્યો હોય, ઉદાહરણ તરીકે સમન્સની બજવણી છતાં પ્રોસિક્યુશનના

સાક્ષીઓ હાજર ન થવાના કારણે કાર્યવાહી પડતી મૂકવી.

૩૬. ડિવિઝનલ ફોરેસ્ટ ઓફિસર વિરુદ્ધ જી.વી. સુધાકર રાવ [(૧૯૮૫) ૪ એસસીસી ૫૭૩] માં આ અદાલત, જોકે, અમે નોંધી શકીએ છીએ કે, મોહમ્મદ યાસીન વિરુદ્ધ ફોરેસ્ટ રેન્જ ઓફિસર, ફ્લાઇંગ સ્ક્વોડ, રાયચોટી, ((૧૯૮૦) ૧ એએલટી ૮) માં આંધ્રપ્રદેશ હાઇકોર્ટની ખંડપીઠના નિર્ણયને મંજૂરી આપી હતી :

"૧૪. અમે જાણીએ છીએ કે કોન્ડેયા, સી. જે. અને પુન્નચ્યા, જે. ની બનેલી પછીની ખંડપીઠે મોહમ્મદ યાસીન વિરુદ્ધ ફોરેસ્ટ રેન્જ ઓફિસર, ફ્લાઇંગ સ્ક્વોડ, રાયચોટી, (૧૯૮૦) ૧ આંધ્ર એલટી ૮ માં પી. કે. મોહમ્મદના કેસમાં (ઉપર જણાવેલ) જીવન રેહી, જે. દ્વારા વ્યક્ત કરેલા મતને મંજૂરી આપી હતી અને ઠરાવ્યું હતું કે આ કાયદો બે પ્રક્રિયાઓની કલ્પના કરે છે, એક કાયદાની કલમ ૪૪ ની પેટા-કલમ (૨એ) હેઠળ અધિકૃત અધિકારી દ્વારા ગુનાનો વિષય બનતા માલની જમી માટે, અને બીજી કાયદાની કલમ ૨૦ અથવા કલમ ૨૯ હેઠળ આ રીતે ગુનો કરનાર આરોપી વ્યક્તિની ટ્રાયલ માટે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ ઠરાવ્યું હતું કે કાયદો ગેરકાયદેસર કપાત અને સાગ અને અન્ય મૂલ્યવાન જંગલ પેદાશોને દૂર કરીને સરકારી જંગલોના નિર્દય શોષણના ગુકસાનને દબાવવા માટે સામાન્ય જાહેર હિતમાં ઘડવામાં આવેલા કાયદાની કલમ ૪૪ ની પેટા-કલમ (૨એ) હેઠળ અધિકૃત અધિકારી દ્વારા ગેરકાયદેસર

રીતે કાપવામાં આવેલ લાકડા અથવા જંગલ પેદાશોની જમી માટે એક વિશેષ મશીનરી પૂરી પાડે છે. તેઓએ આગળ ઠરાવ્યું કે પુરાવાઓના અભાવે અથવા અન્યથા મેજિસ્ટ્રેટ સમક્ષ ટ્રાયલમાં આરોપી નિર્દોષ છૂટી જવાથી તેના સંબંધમાં જંગલનો ગુનો કરવામાં આવ્યો હોવાના તેમના સંતોષના આધારે કાયદાની કલમ ૪૪ ની પેટા-કલમ (૨એ) હેઠળ અધિકૃત અધિકારી દ્વારા જમ કરાયેલ લાકડા અથવા જંગલ પેદાશોની જમીના આદેશને રદબાતલ કરવાની જરૂર નથી. અમે પી. કે. મોહમ્મદના કેસમાં જીવન રેડ્ડી, જે. દ્વારા અને મોહમ્મદ યાસીનના કેસમાં કોન્ડેયા, સી. જે. અને પુન્નચ્યા, જે. દ્વારા વ્યક્ત કરેલા મતની પુષ્ટિ કરીએ છીએ."

૩૭. સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બેંગોલ વિરુદ્ધ ગોપાલ સરકાર, (૨૦૦૨) ૧ એસસીસી ૪૯૫) માં આ અદાલતે સુધાકર રાવ (ઉપર જણાવેલ) ને અનુસર્યું અને પેટા-કલમ (૩) ની કલમ ૫૯-એ ના અર્થઘટન પર ઠરાવ્યું :

"જોગવાઈના સાચા વાંચન પર એ સ્પષ્ટ છે કે એવા કિસ્સામાં કે જ્યાં કોઈપણ લાકડું અથવા અન્ય જંગલ પેદાશ જે રાજ્ય સરકારની મિલકત છે તે પેટા-કલમ (૧) હેઠળ રજૂ કરવામાં આવે છે અને અધિકૃત અધિકારીને સંતોષ થાય કે આવી મિલકતના સંબંધમાં જંગલનો ગુનો કરવામાં આવ્યો છે તો તેઓ ઉક્ત મિલકત (જંગલ પેદાશ) ની સાથે ગુનો કરવામાં ઉપયોગમાં લેવાતા તમામ સાધનો, દોરડાં, સાંકળો, હોડીઓ, વાહનો અને પશુઓની જમીનો આદેશ આપી શકે છે.

જમીની સત્તા પ્રતિબદ્ધ જંગલ ગુના માટે પ્રોસિક્યુશનની કોઈપણ કાર્યવાહીથી સ્વતંત્ર છે"

૩૮. હજી આગળ, સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિરુદ્ધ કે. એ. કુંચિન્દમ્મદ, (૨૦૦૨) ૯ એસસીસી ૯૦) માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું છે કે કર્ણાટક ફોરેસ્ટ એક્ટ, ૧૯૬૩ માં સમાવિષ્ટ 'ચંદન' (sandalwood) અભિવ્યક્તિમાં 'ચંદનનું તેલ' પણ સામેલ થશે. આ અદાલતે કોઈ અનિશ્ચિત શબ્દોમાં ઠરાવ્યું:

"૨૩. કર્ણાટક ફોરેસ્ટ એક્ટ એ રાજ્યમાં જંગલો અને જંગલ પેદાશોને સાચવવાના હેતુ માટે ઘડવામાં આવેલ એક વિશેષ કાયદો છે. કાયદાની યોજના, જે કલમોમાં દર્શાવવામાં આવી છે, તે વૈધાનિક જોગવાઈઓના યોગ્ય અમલીકરણ/પ્રવર્તન માટે અને તેમને જંગલો અને જંગલ પેદાશોને સાચવવા માટે અસરકારક પગલાં લેવામાં સક્ષમ બનાવવા માટે વન વિભાગના અધિકૃત અધિકારીઓમાં સત્તા નિહિત કરવાની છે. આ હેતુ માટે જંગલોમાંથી ગેરકાયદેસર રીતે હટાવવામાં આવેલી જંગલ પેદાશોની જમી અને ફોરફિયરની સત્તા સહિતની કેટલીક સત્તાઓ માત્ર તેમનામાં જ નિહિત કરવામાં આવી છે. સંબંધિત જોગવાઈઓમાં નોન ઓબસ્ટેન્ટે કલોઝ દ્વારા અન્ય કાયદાઓ પર કાયદામાં જોગવાઈઓને ઓવરરાઈડિંગ અસર આપીને સ્થિતિ સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે. આવી જોગવાઈઓનું આવશ્યક પરિણામ એ છે કે જ્યાં અધિકૃત અધિકારીને કાયદા હેઠળ ગુનો કરવામાં આવ્યો હોવાનો સંતોષ થવા પર જમ કરાયેલ જંગલ

પેદાશને જમ કરવાની સત્તા આપવામાં આવી છે, ત્યાં સી.આર.પી.સી. હેઠળ જમ કરાયેલી સામગ્રીની વચગાળાની કસ્ટડી/મુક્તિ સાથે કામ પાર પાડવા માટે મેજિસ્ટ્રેટમાં રહેલી સામાન્ય સત્તાએ રસ્તો આપવો પડે છે. મેજિસ્ટ્રેટ કાયદા હેઠળ જંગલ પેદાશોની કોઈપણ જમીના કેસ સાથે કામ પાર પાડતી વખતે તપાસ કરવી જોઈએ કે જમ કરાયેલ જંગલ પેદાશને જમ કરવાની સત્તા કાયદા હેઠળ અધિકૃત અધિકારીમાં રહેલી છે કે કેમ અને જો તેમને જણાય કે આવી સત્તા અધિકૃત અધિકારીમાં રહેલી છે તો તેમની પાસે જમ કરાયેલી સામગ્રીની વચગાળાની કસ્ટડી/મુક્તિ સાથે કામ પાર પાડતો આદેશ આપવાની કોઈ સત્તા નથી. આ, અમારા મતે, વિશેષ કાયદાની જોગવાઈઓના યોગ્ય અમલીકરણમાં મદદ કરશે અને કાયદાના ઉદ્દેશ્ય અને હેતુને આગળ વધારવામાં મદદ કરશે. જો આવા કિસ્સાઓમાં જમ કરાયેલ જંગલ પેદાશની વચગાળાની કસ્ટડી/મુક્તિ આપવાની સત્તા મેજિસ્ટ્રેટ પાસે રહેલી હોય તો તે કાયદાની યોજનાને જ નિષ્ફળ બનાવશે. આવા પરિણામને ટાળવું જોઈએ.

૨૪. વૈધાનિક જોગવાઈઓ અને અગાઉના ફક્કરાઓમાં કરવામાં આવેલા વિશ્લેષણ પરથી જે સ્થિતિ ઉભરી આવે છે તે એ છે કે વિદ્વાન મેજિસ્ટ્રેટ અને વિદ્વાન સેશન્સ જજ એ બાબત સાચી ઠરાવી રહ્યા હતા કે કેસના તથ્યો અને સંજોગોમાં તે અધિકૃત અધિકારી છે જે વાહનની વચગાળાની કસ્ટડીનો આદેશ પસાર કરવાની સત્તા ધરાવે છે અને મેજિસ્ટ્રેટ નહીં. હાઈકોર્ટે આનાથી વિપરીત મત લેવામાં અને તેના આધારે મેજિસ્ટ્રેટ અને સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા

આદેશોને રદ કરવામાં ભૂલ કરી હતી."

૩૯. અમે નોંધી શકીએ છીએ કે કર્ણાટક કાયદા હેઠળ, ફોજદારી અદાલતને મિલકત મુક્ત કરવાનો આદેશ પસાર કરવાની તેની સત્તા છીનવી લેવામાં આવી નથી તે હકીકત હોવા છતાં, જેવું સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિરુદ્ધ કે. એ. કુંચિન્દમ્મદ [(૨૦૦૨) ૯ એસસીસી ૯૦] માં સ્પષ્ટ થશે, આ અદાલતે સેક્શન ફોરેસ્ટર અને અન્ય વિરુદ્ધ મન્સુર અલી ખાન, (જેટી ૨૦૦૩ (૧૦) એસસી ૩૯૦) માં, સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિરુદ્ધ કે. કિષ્નન, (જેટી ૨૦૦૦ (૯) એસસી ૩૫૬) માંના નિર્ણયને અનુસરીને ઠરાવ્યું :

"૬. જોકે આપેલા તથ્યોના સમૂહમાં વાહનને મુક્ત કરવાની હાઈકોર્ટની સત્તાને પડકારી શકાય નહીં, આ અદાલતે હાઈકોર્ટ દ્વારા નોંધ્યા મુજબ એ નિર્ધારિત કર્યું છે કે આવી સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર સારા કારણોસર અને અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં જ થઈ શકે છે. વર્તમાન કિસ્સામાં, વાહનને મુક્ત કરવા માટે હાઈકોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલું એકમાત્ર કારણ એ છે કે તે એક વર્ષથી વધુ સમયથી અધિકારીઓની કસ્ટડીમાં હતું અને પેન્ડિંગ કેસના તાત્કાલિક નિકાલની કોઈ સંભાવના ન હતી. અમારા મતે આ એકલું જ વાહનને મુક્ત કરવા માટેનું કારણ બની શકતું નથી કારણ કે જંગલના ગુના સંડોવતા આવા લગભગ તમામ કિસ્સાઓમાં આવો જ કિસ્સો બનશે. અપવાદરૂપ કિસ્સાઓમાં કાયદાએ પોતે જ તેમાં ઉદ્દેખિત અમુક શરતોના અસ્તિત્વ પર વાહનની વચગાળાની મુક્તિ માટે

જોગવાઈ કરી છે. આવી શરતો પૂરી ન થવાની ગેરહાજરીમાં, અમને નથી લાગતું કે હાઈકોર્ટ સામાન્ય બાબત તરીકે આવા વાહનોને મુક્ત કરવાના યાંત્રિક આદેશો પસાર કરી શકે.

૭. ફોરેસ્ટ એક્ટના ઉદ્દેશ્ય અને અન્ય સંબંધિત વિચારણાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, આ અદાલતે સ્ટેટ ઓફ કર્ણાટક વિરુદ્ધ કે. કિષ્નન (ઉપર જણાવેલ) ના ઉપરોક્ત કેસમાં ઉક્ત અપીલ મંજૂર કરતી વખતે ઠરાવ્યું :

"જંગલો અને તેની પેદાશો બંનેના સંરક્ષણ અને સુરક્ષાના હેતુ માટે ઘડવામાં આવેલા કાયદામાં દર્શાવેલ તેમની જવાબદારીઓ પ્રત્યે અદાલતો આંખ આડા કાન કરી શકે નહીં અને તેની અવગણના કરી શકે નહીં. જંગલો માત્ર દેશની પ્રાકૃતિક સંપત્તિ નથી પરંતુ સ્વચ્છ અને પ્રદૂષણ મુક્ત વાતાવરણ પૂરું પાડીને માનવ જીવનનું રક્ષક પણ છે. અમારો એવો સ્પષ્ટ મત છે કે જ્યારે કોઈ વાહન એવા આક્ષેપ પર જમ કરવામાં આવે છે કે તેનો ઉપયોગ જંગલનો ગુનો કરવા માટે કરવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે સામાન્ય રીતે આવા ગુનાના સંદર્ભમાં, જો કોઈ હોય તો જમીની કાર્યવાહી સહિતની તમામ કાર્યવાહી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી તેને પક્ષકારને પરત કરવું જોઈએ નહીં. છતાં પણ, જો કોઈ અપવાદરૂપ કારણોસર અદાલત આવી કાર્યવાહી પેર્લિંગ હોય ત્યારે વાહનને મુક્ત કરવા માટે વલણ ધરાવતી હોય, તો બેંક ગેરંટી રજૂ કરવી એ ન્યૂનતમ શરત હોવી જોઈએ. કોઈ પણ પક્ષકારે એવી છાપમાં રહેવું જોઈએ નહીં કે જ્યારે વાહન જંગલનો ગુનો

કરવામાં સંડોવાયેલું હોવાનો આક્ષેપ કરવામાં આવે ત્યારે વાહનને સરળ શરતો પર મુક્ત કરવું શક્ય બનશે. આવી કોઈ પણ સરળ મુક્તિ જંગલના ગુનેગારોને આવા ગુનાઓનું પુનરાવર્તન કરવા લલચાવશે. તેની અસર જંગલો પર થશે કારણ કે આવનારા વર્ષો સુધી તેની ભરપાઈ થઈ શકશે નહીં."

૮. આ અદાલતના ઉપરોક્ત નિર્દેશ પરથી, અમને જાણવા મળે છે કે જ્યારે કોઈ વાહન જંગલના ગુનામાં સંડોવાયેલું હોય ત્યારે કાર્યવાહી પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી તેને સામાન્ય બાબત તરીકે ગુનેગાર અથવા દાવેદારને મુક્ત કરવાનું નથી, જેમાં આવા વાહનની જમીનો પણ સમાવેશ થઈ શકે છે."

૪૦. શંભુ દયાલ અગરવાલા વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ વેસ્ટ બેંગોલ અને અન્ય ((૧૯૯૦) ૩ એસસીસી ૫૪૯) માં, આ અદાલતે એસેન્શિયલ કોમોડિટીઝ એક્ટની કલમ ૬એ ની પેટા-કલમ (૨) ની તેની કલમ ૬ઈ સાથે સરખામણી કરતા અર્થઘટન કરીને ઠરાવ્યું હતું કે જમીની કાર્યવાહી પૂર્ણ થયા પહેલાં અને ગુનેગાર નિર્દોષ છૂટવામાં પ્રોસિક્યુશન (ફરિયાદ) ની સમાપ્તિ પહેલાં જ માલિકને અથવા જે વ્યક્તિ પાસેથી તે જમ્મ કરવામાં આવી હતી તેને પરત કરવાના અર્થમાં કોમોડિટીને મુક્ત કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકે નહીં. આ અદાલતે અવલોકન કર્યું કે આવો મત કલમ ૭(૧) ના ખંડ (બી) ને સંપૂર્ણપણે અર્થહીન બનાવશે. એવો મત વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો:

"અમને એવું લાગે છે કે કલમ ૬-ઈ નો હેતુ બેવડા ઉદ્દેશ્યો પૂરા કરવાનો છે, એટલે કે (i) અદાલતો વગેરે દ્વારા દખલગીરી અટકાવવી, અને (ii) પેટા-કલમ (૨) હેઠળ આવશ્યક ચીજવસ્તુના વેચાણને અને કલમ ૬-એ ની પેટા-કલમ (૧) ના બીજા પ્રોવાઈઝો હેઠળ પ્રાણી, વાહન, વગેરેના પરત કરવાના અમલને અસરકારક બનાવવો. તે અર્થમાં કલમ ૬-ઈ પૂરક પ્રકૃતિની છે." (ડેપ્યુટી કમિશનર, દક્ષિણ કન્નડ ડિસ્ટ્રિક્ટ વિરુદ્ધ રુડોલ્ફ ફર્નાન્ડિસ, (૨૦૦૦) ૩ એસસીસી ૩૦૬ પા ૭૫ જુઓ).

૪૧. ઉપરોક્ત બંધનકર્તા પૂર્વ-ઉદાહરણોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારો અભિપ્રાય છે કે હાઈકોર્ટે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરીને વાહનો મુક્ત કરવામાં તેના અધિકારક્ષેત્રની હદ ઓળંગી છે.

૪૨. ઉપરોક્ત અમારા તારણોને ધ્યાનમાં રાખીને, ફોજદારી અદાલતના કથિત તારણોને ધ્યાનમાં રાખીને આ અદાલત ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૩૬ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકે નહીં તેવી વિદ્વાન વકીલની દલીલને ચકાસવી પડશે. અહીં અગાઉ દર્શાવ્યા મુજબ, જમી અને સજા વચ્ચે તફાવત છે.

૪૩. જમી નાગરિક જવાબદારીની કલ્પના કરે છે જ્યારે જંગલ-પેદાશની જમીનો આદેશ દોષિત ઠરાવવાના ચુકાદા પહેલા હોવો જોઈએ. જોકે નિર્વિવાદપણે કલમ

૫૯-એ ની પેટા-કલમ (૨) માં ઉપયોગમાં લેવાયેલી શબ્દાવલીને ધ્યાનમાં લેતાં, એમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે જંગલનો ગુનો આચરવો એ જમીનો આદેશ પસાર કરવા માટે આવશ્યક ઘટકોમાંનું એક છે; પરંતુ નિર્દોષ છૂટવાનો આદેશ તે આધારે પસાર કરવામાં આવ્યો છે કે કેમ અને તેને કેટલું મહત્વ આપવું જોઈએ તે એક એવી બાબત છે, જે અમારા મતે, આ તબક્કે વિચારવી જોઈએ નહીં.

૪૪. જ્યાં સુધી કિમિનલ અપીલ નં. ૪૫૩/૧૯૯૭ માં શ્રી ઘોષની રજૂઆતનો સંબંધ છે, એવું જણાય છે કે, જિલ્લા ન્યાયાધીશે તેમની એપેલેટ સત્તાનો ઉપયોગ કરતી વખતે, અહીંના પ્રતિવાદીને જારી કરવામાં આવેલી નોટિસ કાયદામાં અમાન્ય હતી તેવા આધારે જમીનો આદેશ રદબાતલ કર્યો હતો, પરંતુ તે જ સમયે અધિકૃત અધિકારી અને ડિવિઝનલ ફોરેસ્ટ ઓફિસર, પશ્ચિમ મિદનાપુર ડિવિઝનને કાયદા અનુસાર નવેસરથી બાબત નક્કી કરવાનો નિર્દેશ પણ આપ્યો હતો. પરિણામે, પ્રતિવાદી માટે અધિકૃત અધિકારીનો અધિકાર બંધ થતો નથી કે આ સંદર્ભે આગળ કોઈ પગલાં લઈ શકાશે નહીં.

૪૫. હજી આગળ, વાહનની જમી માટેની માન્ય કાર્યવાહી માત્ર યોગ્ય નોટિસ જારી કર્યા પછી જ શરૂ કરી શકાય છે અને ત્યારબાદ કાયદા અનુસાર જમીનો આદેશ પસાર કરી શકાય છે.

૪૬. અમારી ઉપરોક્ત ચર્ચાનું પરિણામ એ છે કે એકવાર જમીની કાર્યવાહી શરૂ થયા પછી કાયદાની કલમ ૫૯-જી ની શરતોમાં ફોજદારી અદાલતનું અધિકારક્ષેત્ર બાધિત હોવાથી, હાઈકોર્ટ પણ મિલકતની વચગાળાની મુક્તિ માટે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૪૮૨ હેઠળ તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકે નહીં. હાઈકોર્ટ ન્યાયિક સમીક્ષાની તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને જ આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે."

૬૫. મારો અંતિમ નિષ્કર્ષ એ છે કે કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૮(૨) મેજિસ્ટ્રેટની સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ, જે પણ લાગુ પડતું હોય, જમ કરાયેલ વાહનને વચગાળામાં મુક્ત કરવાનો આદેશ આપવાની સત્તા ઘટાડે છે. જો રિકવર કરાયેલા દારૂની માત્રા ૧૦ લિટર કરતા વધારે હોય, તો નીચલી અદાલતો પાસે કાયદા, ૧૯૪૯ હેઠળ ગુનાના સંદર્ભમાં જમ કરાયેલા વાહનની ટ્રાયલ પેવિંગ હોય ત્યાં સુધી તેને વચગાળામાં મુક્ત કરવાનો આદેશ આપવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં.

૬૬. લેજિસ્લેચરે તેની સમજદારીમાં પ્રોહિબિશનના ગુનાઓ, જમી, મુક્તિ વગેરે સાથે કામ પાર પાડવા માટેની પદ્ધતિ નક્કી કરી છે. એકવાર આવી પ્રક્રિયા નક્કી થઈ જાય પછી, અદાલતોએ પક્ષકારોના અધિકારોની ચકાસણી આવી નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર કરવી પડે છે. હું એવું માનવામાં અસમર્થ છું કે મેજિસ્ટ્રેટ અને રિવિઝનલ કોર્ટે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૫૧ અથવા ૪૫૭ હેઠળ સંબંધિત

અરજદારો દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજીઓ ફગાવી દેવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે. કાયદા, ૧૯૪૯ ની કલમ ૯૮(૨) ની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, સુંદરભાઈ અંબાલાલ દેસાઈ વિરુદ્ધ સ્ટેટ ઓફ ગુજરાત [જેટી (૨૦૦૨) ૧૦ એસસી ૮૦] માં નક્કી કરવામાં આવેલી સામાન્ય જોગવાઈઓને મેજિસ્ટ્રેટની અદાલતમાંથી વાહન મુક્ત કરવા માટે સેવામાં લાવી શકાય નહીં.

૬૭. પરિણામ સ્વરૂપે, તમામ અરજીઓ નિષ્ફળ જાય છે અને આથી ફગાવી દેવામાં આવે છે.

૬૮. હું વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી એ.ડી. શાહ અને શ્રી એસ.વી. રાજુનો એમિકસ ક્યુરી તરીકે આ અદાલતને આપેલી તેમની અમૂલ્ય મદદ બદલ આભારી છું. હું વિદ્વાન પબ્લિક પ્રોસિક્યુટર શ્રી મિતેશ અમીનનો પણ આભારી છું, જેમણે આ મુદ્દાને નક્કી કરવામાં આ અદાલતને મદદ કરવામાં ખૂબ મહેનત કરી.

(જે.બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is

meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/
her language and may not be used for any other purpose. For all
practical and official purposes, the English version of the judgment
shall be authentic and shall hold the field for the purpose of
execution and implementation.

=====